

Vývoj vnímání smrti u pracovníků v hospicích

Bc. Marie Sára Unzeitigová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marie Sára Unzeitigová**

Osobní číslo: **H11723**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Vývoj vnímání smrti u pracovníků v hospicích**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti paliativní hospicové péče.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BERESFORD, Larry. The hospice handbook. Boston: Little, Brown, 1993. ISBN 0-316-09138-3.

GROF, Stanislav. Lidské vědomí a tajemství smrti. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0177-5.

MUNZAROVÁ, Marta. Eutanazie, nebo paliativní péče? Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.

SVATOŠOVÁ, Marie. Hospice a umění doprovázet. 7.vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-580-1.

VÁVROVÁ, Soňa. Doprovázení v pomáhajících profesích. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0087-1.

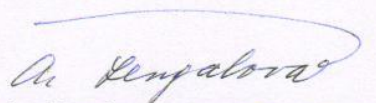
Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2013**

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně18.4.2013

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Pohled na smrt a umírání se měnil v kontextu času, kultury i náboženství. V dnešní době je smrt spíše okrajovým až tabuizovaným tématem a to především v České republice. Opak můžeme nalézt v hinduistických zemích, kde se na smrt připravují prakticky od narození a lidé jsou s ní smířeni. Ve městě Váránasí jsou četné hospice, kam jezdí lidé z různých měst zemřít. Péče o nemocné a umírající lidi má kořeny již ve starověku, kde pod označením hospic nalézáme především přibytky pro tuláky, nemocné a staré lidi. Myšlenka moderního hospice se vyvíjela postupně a na jejím realizování se nejvíce podílely dámy Elisabeth Kubler-Ross a Cicely Sanders. Cicely Sanders založila v Anglii první hospic, nesoucí myšlenku důstojného umírání v domáctějším prostředí, než je v nemocnici. Hospicové hnutí se postupně rozvíjelo v dalších evropských zemích. U nás je průkopnicí paní Marie Svatošová, která založila první český hospic Anežky České v Červeném Kostelci. Být pracovníkem v takovém zařízení může být pro někoho posláním, pro druhého to je „jen“ práce. Každopádně to není práce jednoduchá. Jak může působit časté setkávání se se smrtí na její vnímání? Na tuto otázku se pokusí předkládaná diplomová práce odpovědět ve své empirické části.

Klíčová slova: *paliativní hospicová péče – hospic – hospicové hnutí – smrt – umírání – thanatologie- eutanazie - pracovníci pomáhající profese - doprovázení*

ABSTRACT

The view of death changed throughout time depending on culture and religion. Today, death is rather a rarely discussed subject, almost a taboo, especially in the Czech Republic. In the Hindu countries the situation is quite the opposite; people prepare for death from an early age and are content with it. For example, in the city of Varanasi there are hospices where people from different cities come to die. Care of sick and dying people has its roots in the old ages, when hospices were primarily intended for vagrants, old and sick people. The idea of the modern hospice came about gradually. The first hospice, where the idea of dignified dying was first realized, was founded in England by Mrs. Elisabeth Kubler-Ross and Mrs. Cicely Sanders. This idea was gradually adopted by other European countries.

The pioneer in our country was Mrs. Marie Svatošová, who established the first Czech hospice called Anežka Česká Hospice in the town of Červený Kostelec. To work in such an establishment can be a mission for someone or "just" work for someone else. In any case, this is not an easy work. How can frequent occurrence of death impact its understanding? That is the question this diploma paper is trying to answer in its empirical part.

Keywords: paliative hospice care – hospice – hospice movement – death – dying – thanatology – euthanasia – help care workers – accompaniment

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce. Za to, že mi vycházel vstříc a především za to, že mne nechal jít vlastní cestou. Dále bych chtěla poděkovat panu MUDr. Ladislavu Kabelkovi, Ph.D. za to, že mi umožnil stáž v DLBSH Rajhrad a byl vstřícný.

Motto: *„Nikdy neměj strach ze stínů, prostě znamenají, že někde nablízku svítí světlo.“*

Ruth Rendellová

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SMRT A UMÍRÁNÍ	13
1.1 CO JE TO SMRT?.....	13
1.2 UMÍRÁNÍ A JEHO FÁZE	15
1.3 SMRT A UMÍRÁNÍ Z ROZDÍLNÝCH NÁBOŽENSKÝCH POHLEDŮ V SOUČASNOSTI.....	17
1.4 THANATOLOGIE.....	21
1.5 TRUCHLENÍ V KONTEXTU ZTRÁTY	22
2 HOSPICOVÁ PÉČE	24
2.1 PALIATIVNÍ NEBO HOSPICOVÁ PÉČE?.....	24
2.2 HISTORIE HOSPICOVÉHO Hnutí	27
2.3 HOSPIC	30
2.3.1 Typy hospiců	30
2.3.2 České mýty o hospicích	32
3 PRACOVNÍCI V HOSPICÍCH	33
3.1 PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ V HOSPICI.....	33
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE V HOSPICI	33
3.2.1 Doprovázení	34
3.2.2 Vztah mezi pracovníkem a klientem – tři paradoxy profesionálního pomáhání	35
3.3 SYNDROM VYHOŘENÍ A JEHO PREVENCE	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODIKA VÝZKUMNÉHO PROCESU	38
4.1 CÍL VÝZKUMU	38
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
4.3 SCÉNÁŘ ROZHOVORU	39
5 REALIZACE VÝZKUMU	40
5.1 VOLBA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	40
5.2 ZÍSKÁVÁNÍ DAT	42
5.3 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	42
6 ZPRÁVA O VÝZKUMU	52
6.1 SHRnutí VÝZKUMU.....	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM TABULEK	68
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

*„Když umírají koně - těžce dýší, když umírá tráva - zvolna usychá, když umírá slunce -
hasne v tísni, když umírá člověk - zpívá do ticha.“*

Velimir Chlebnikov

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou paliativní hospicové péče a především vnímáním smrti u lidí, jež se s ní skoro denně setkávají. Teoretická část bude zaměřena jak na smrt a umírání, tak na hospice a jejich historii. Dotkne se tématu eutanázie a v neposlední řadě se blíže podívá na pracovníky v hospici a vybrané činnosti, které vykonávají v rámci jejich zaměstnání. Praktická část práce bude seznamovat s výzkumem, který je zaměřený na vývoj vnímání smrti u pracovníků pomáhající profese v hospici. Definuje cíle výzkumu, výzkumné otázky a postup při zpracování dat. Empirická část bude zakončena prezentací výsledů výzkumu.

Téma vnímání smrti u pracovníků v hospici jsem si vybrala především ze svého osobního zájmu. Samotnou mne zajímá, zda lidé, kteří se setkávají se smrtí a procesem umírání mnohem častěji než my ostatní, mají jiný náhled na tuto konečnou etapu našeho žití. Zda skoro denní pohled do tváře smrti dokáže v člověku něco změnit.

Já osobně se smrti velmi bojím a paradoxně nad ní často přemýšlím. Nikdo z nás se jí nevyhne. A přesto, když váš známý, přítel či příbuzný vysloví to magické slůvko smrt, přestane většina z nás poslouchat. Odbudeme dotyčného větou: „Ale prosím tě, na to ještě nemysli...“. Trochu se chlácholíme, snažíme se nepřemýšlet nad naší vlastní smrtelností a nad smrtelností našich blízkých. Ano, myslím si, že mnoho lidí je na tom tak jako já. Mají strach. Strach z neznáma, strach z bolesti umírání, strach z nicoty, strach z konce a také strach ze ztráty osoby nám blízké.

Proč jsme tedy tak alergičtí na slovo smrt? Proč s nadšením neplánujeme s babičkou pohřeb, když ona by tak ráda, aby jí zahráli tu její oblíbenou písničku? A jsou zaměstnanci hospice schopni většího vcítění do takto smýšlejících osob? Obrnila je jejich práce vůči strachu? Ztratili soucit a otupěli? Jsou silnější a smířenější s osudem? Toto jsou otázky, na které bych v této práci ráda odpověděla.

Když se zaměříme na práci v hospici, jistě uznáme, že je hodně psychicky náročná. Dá se předpokládat, že mnozí zaměstnanci jsou věřící a proto čerpají další síly pro práci

z této duchovní sféry. Ale jsou zde i jiné možnosti dobítí baterek? Jaké zdroje podpory mohou pracovníci v hospici využívat? Jako každému pracovníku v pomáhající profesi, hrozí i pracovníkům v hospici syndrom vyhoření. Jak se proti němu chránit?

Z hlediska teoretického se práce bude zaměřovat na tři oblasti a to: smrt, hospic a jeho pracovníky. Smrt je slovo častokrát skloňované. Já sama jsem ho již v tomto úvodu použila mnohokrát. V každé knize či filmu je alespoň jedno úmrtí. Smrt nás obklopuje ze všech stran, a přesto o ní mnoho nevíme. Trpíme její přítomností, ale nezvykneme si na ni. Zkusíme se tedy podívat na smrt zblízka. Ani o hospicích není zrovna široká veřejnost hojně informovaná. Proč taky? Jsou to domy smutku, nemocnice smrti, příbytky umírání a vzdechů, čekárny na smrt. Kdo by se chtěl dozvědět víc o tak nevábném zařízení? Umírání nám holt nevoní. Dříve se umíralo doma v kruhu rodiny. Dnes umíráme v nemocnicích. Proto se v teorii zastavíme i u hospice, jeho cílů a poslání. V neposlední řadě tu máme zaměstnance hospice. Lidi, kteří se starají o jiné lidi. O umírající, těžce nemocné lidi. Pracovník hospice se neštítí, poskytuje svůj čas a energii lidem na sklonku života. Pracovník hospice mluví s rodinou umírajícího. Pracovník naslouchá. Možná je pracovníkova tvář ta poslední, kterou pacient uvidí. Asi nikdo si nedokáže představit, jaké to je, cítit přítomnost smrti tak intenzivně, tak zblízka. Hmatatelně. Tak živě!

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SMRT A UMÍRÁNÍ

„Nikdo neví, co je smrt, a přece se jí všichni bojí, jako by uznávali, že je největším zlem, třeba je pro člověka největším dobrem.“

Platon

První kapitola si dává za úkol objasnit termíny jako je smrt a umírání. Charakterizovat fáze umírání, nastínit pohled na smrt z různých náboženských směrů, přiblížit vědecký výzkum smrti zvaný thanatologie a v poslední podkapitole se zastavit u důležité součásti této oblasti a tou je zármutek a truchlení pozůstalých.

1.1 Co je to smrt?

„Smrt vládla lidské představivosti a uchvacovala ji už od dob prastarých vznešených kultur a stávala se inspirací mnoha jejich uměleckých i architektonických děl.“ (Grof, 2009, s. 19)

V Egyptě nalzáme fascinaci posmrtným životem v podobě pyramid, rozsáhlých pohřebišť a nespočtu soch a maleb. I Mayové a Aztéci uskutečňovali složité obřady, zabývající se smrtí v chrámech či pyramidách. (Grof, 2009, s. 19)

„Víru v posmrtný život vždy provázela touha zbavit život jeho nedostatků a završit neustálé hledání smyslu. Tři nejstarší a nejvlivnější příběhy o smrtelnosti jsou příběh o Gilgamešovi, o Adamovi a Evě a o Ježíši Kristu.“ (Davies, 2007, s. 8)

Epos o Gilgamešovi je filosofická úvaha o smyslu života, lidském údělu a smrtelnosti. Když Gilgamešovi zemře jeho přítel Enkidu, s nímž vyhrál mnohé bitvy, uvědomí si, že sám je také smrtelný a začne se bát. Proto se vydává hledat tajemství věčného života v podobě rostliny jménem „omládl stařec“. Tuto rostlinu mu zcizí had, jehož svléknutí z kůže je symbolikou obnovy života. Gilgameš nakonec zjišťuje, že nesmrtelnost spočívá v činech člověka a v tom, co po něm zůstane, jako hradby města Uruku, které pomáhal zbudovat. (Davies, 2007, s. 8-10)

V eposu o Gilgamešovi také nalzáme uvědomění si vlastní smrtelnosti v truchlení nad milovanou osobou. (DeSpelder a Stickland, 2005, s. 90)

Smrtí se v průběhu dějin zaobíralo mnoho myslitelů, filosofů, psychologů i spisovatelů. Byli to například: Phillipe Ariès, Martin Heideger či Sigmund Freud a John Bowlby.

Z řad spisovatelů můžeme jmenovat Danteho Aligieri nebo Johna Milтона. Velmi významná kniha s tematikou smrti, citovaná v mnoha odborných publikacích, je román Lva Nikolajeviče Tolstého *Smrt Ivana Iljiče* (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 24).

Podle Arièse smrt získává postupem času zpustlou podobu. Od 19. století až do našich dob. Charakterizuje ji trojím znamením a to:

1. Zatajování a izolování smrti. Smrt se čím dál tím více vzdaluje veřejnosti. Na počátku 20. století umíralo skoro 80% lidí doma, nyní umírají převážně v nemocnicích či domovech pro seniory.
2. Obelhávání a zabavování svéprávnosti umírajících.
3. Odstraňování zármutku. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 140)

S trochou povědomí o historii, přejdeme teď k definici smrti. Dle Haškovcové (2007, s. 89): „**Smrt (mors) je individuální zánik organismu, tedy také člověka.**“ Lze říct, že člověk umírá od narození. „*Geneze smrti je podmíněna životem a život je umožňován smrtí. Biologové hovoří o programu života, který je střídán smrtí, anebo o programu smrti, k jehož spuštění dojde poté, kdy byl vyčerpán program života. Na bázi genetického programování vznikl i pojem smrtelné hodiny.*“ (Haškovcová, 2007, s. 89)

Křesťanská filosofie ovšem vidí smrt z jiného úhlu pohledu. Brabec (1991, s. 10) ji uvádí takto: „*Smrt je odloučení duše od těla.*“ Je zde předpoklad, že duše, která je duchovní podstaty, nepodléhá výše definovanému zániku, je tedy nesmrtelná.

Smrt můžeme rozdělit na tzv. **přirozenou**, kterou umírali častěji lidé v minulosti (Haškovcová, 2007, s. 89). Podle Scherera (2005, s. 29) je v dnešní době přirozená smrt definována jako smrt věkem. „*Jde o smrt, která se se samozřejmostí dostavuje jako konec na základě vývoje stárnoucího lidského těla.*“ (Scherer, 2005, s. 29)

V současnosti převažuje **smrt lékařská**, tedy jako konečná fáze nějakého patologického procesu (nemoci). Tato smrt, jak už termín napovídá, se většinou odehrává v nemocnicích či podobných institucích. (Haškovcová, 2007, s. 89-90)

Dělit můžeme také podle rychlosti skonu a to na smrt **náhlou**, **rychlou** a **pomalou**. V odborné literatuře se setkáváme i s termíny **avizovaná** a **neavizovaná** smrt. Pomalá smrt se v poměrně dlouhém čase ohlašuje, tedy avizuje a to prostřednictvím všemožných obtíží. Pomalá smrt poskytuje více času pro příbuzné, aby se připravili na ztrátu blízké osoby. I přesto může být avizovaná smrt brána jako překvapení, kterému se pozůstalí zdráhají uvě-

řit. V neposlední řadě lze smrt dělit na **předčasnou** nebo **přiměřenou** a to podle toho, v jakém věku zemřeme. Zcela samostatně poté stojí smrt svépomocí – tedy **sebevražda**. (Haškovcová, 2007, 90)

Trochu odlišené rozdělení smrti lze najít v knize *Péče o umírající – hospicová péče* autorky Misconiové. Misconiová (1998, s. 16-17) dělí smrt na **smrt fyzickou**, **smrt psychickou** a **smrt sociální**.

- „**Smrt fyzická** je úplná, trvalá a ireperabilní ztráta vědomí“ (Misconiová, 1998, s. 16). Pod smrt fyzickou zahrnujeme **mozkovou smrt**, kdy mozkový kmen nereaguje a po čtyřech minutách bez kyslíku odumírá; a smrt **orgánů lidského těla**, kdy například ledviny fungují ještě 30 minut po smrti a vlasy a chlupy rostou ještě několik dní.
- **Smrt psychická** je charakterizována naprostou beznadějí a psychickou rezignací.
- **Smrt sociální** nastává, pokud je stále žijící člověk vyřazen ze sociálních a interpersonálních kontaktů a vztahů.

1.2 Umírání a jeho fáze

„Člověk umírá tolikrát, kolikrát ztrácí svoje nejbližší.“

Publilius Syrus

„Pojem umírání je v lékařské terminologii synonymem **terminálního stavu**. Ten je definován jako postupné a nevratné selhávání životně důležitých funkcí orgánů s následkem smrti individua. Terminální stav bývá často ohraničen dobou několika hodin, dnů, popř. týdnů. Jinými slovy řečeno, jedná se o vlastní umírání, o stav, který bývá též označován **in finem**. Konkrétní závěr lidského života bývá velmi individualizován a odborníci se shodují v tom, že každý umírá svou smrtí.“ (Haškovcová, 1998, s. 369)

Proces umírání můžeme rozdělit do tří částí:

- období před umíráním – pre finem,
- období umírání – in finem,
- období po smrti – post finem.

Pre finem, tuto fázi lze vnímat jako prožívání našeho každodenního života, jelikož s naším zrozením začíná naše umírání a proces stárnutí. Fáze **in finem** bezprostředně hraničí s fyzickou smrtí. Dle Haškovcové (1998, s. 370) se jedná o umírání ve vlastním slova smyslu. V tomto období se obvykle vystřídají stavy, jež předcházejí vlastní smrti. Jsou to: **trans** a **kóma**. Narážíme zde také na dva problémové okruhy, a to ritualizaci smrti a eutanazii. Posledním obdobím je **post finem**. Tato etapa s sebou přináší péči o tělo zesnulého a truchlení pozůstalých (Misconiová, 1998, s. 14-15).

Jak se lidé vyrovnávají s přibližující se smrtí? „*Nejčastější reakcí je odmítnutí, popírání ortelu smrti, doprovázené strachem, obavou, úzkostí a depresí. Následuje stáhnutí se do sebe, izolace, či zlost, obvykle končící usmířením.*“ (Misconiová, 1998, s. 56)

Pokud se jedná o umírajícího pacienta s nevléčitelnou chorobou, jsou tyto fáze lehce modifikované. „*Umírající pacient musí projít mnoha stádii svého zápasu, než se vyrovná se svou nemocí a nevyhnutelnou smrtí.*“ (Kübler-Ross, 1995, s. 21)

V první fázi může svou nemoc zcela odmítat, nasadit vysoké pracovní tempo a přesvědčovat se, že je zdravý a stejně silný jako dříve. Také může horečně navštěvovat zástupy doktorů v naději, že jeho diagnóza nebyla správná. Tento stav dříve či později končí a nemocný si klade otázku „Proč právě já?“. Poté často nastupuje deprese. Pacient ztrácí zájem o své okolí, o lidi kolem sebe. Je třeba, aby si prožil tento smutek, a také aby rodina byla připravená nechat svého člena odejít. Poté následuje fáze smíření a přijetí smrti. (Kübler-Ross, 1995, s. 21)

Psycholožka **Elisabeth Kübler-Rossová** vytvořila **pětifázový model smíření** se se smrtí u nemocného pacienta. Obsáhleji je popsán v předchozím odstavci, pro upřesnění si je stručně vyjmenujeme:

- **První fáze:** Zavírání očí před skutečností a osaměním.
- **Druhá fáze:** Zloba.
- **Třetí fáze:** Vyjednávání.
- **Čtvrtá fáze:** Deprese.
- **Pátá fáze:** Souhlas. (Kübler-Ross, 1992)

Potřeby nemocných umírajících

Potřeby vážně nemocných osob můžeme seřadit do čtyř kategorií. Jsou to potřeby biologické, sociální, psychologické a spirituální.

Biologické potřeby jsou celkem jasné, musíme se postarat o pacientův příjem ale i vylučování potravy co nejšetrnějším způsobem, zajistit dýchání a okysličování těla a podobně. U **psychologických potřeb** radíme zachování lidské důstojnosti na nejvyšší příčku. Mnohdy se zapomíná na to, jak důležitá je komunikace i s člověkem, který není schopný adekvátně reagovat nebo také opomíjíme mimoslovní, tedy neverbální komunikaci. Jelikož je člověk tvorem společenským, je zapotřebí mít možnosti udržovat tyto styky i v nemocnici nebo v hospici. Mít možnost návštěv a také si vybírat, jaká návštěva je vítána a jaká ne. Toto řadíme do **potřeb sociálních**. Poslední kategorie – **potřeby spirituální**, byla celkem opomíjena, jelikož panoval všeobecný názor, že tyto potřeby mají jen věřící a tudíž ostatní v duchovní sféře pomoci nepotřebují. Paradoxně, je to právě naopak. Věřící člověk ví jak se zachovat, ale člověk který víru nemá, většinou hledá a tápe, potřebuje vědět, že jeho život měl smysl. Proto je třeba zajistit i tuto potřebu. (Svatošová, 2011, s. 19-21)

1.3 Smrt a umírání z rozdílných náboženských pohledů v současnosti

V různých náboženstvích se na poslední věci člověka nahlíží odlišně. Zajímavou sondu do vnímání smrti u pěti druhů víry nalzáme ve sborníku Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti. Na tomto sborníku se podílí pět autorů, které lze nazvat kapacitami ve svém oboru. V následujícím textu se budeme o tyto autory opírat.

Hinduismus

Mnoho vědců se shoduje na tom, že hinduismus jako komplexní náboženství neexistuje. Nejsou u něj totiž definovatelné určité spojovací prvky, jak je tomu jiných náboženství. Nemají zakladatele ani písmo svaté. Odborník na hinduismus Frits Staal definuje hinduistu takto: *hinduista může věřit v co chce, může být ateista, panteista, pacifista. Důležité je, co koná, tedy hinduistu z něj dělají jeho činy a rituály, jež dodržuje*. V hinduismu tedy můžeme najít jako pojítka celého náboženství *rituály*. A rituálů mají hinduisti věru hodně, a ani tyto nejsou všude totožné. V Indii, jak je nám známo, funguje kastovní systém. Takže trochu jinou modifikaci rituálů můžeme najít u bráhmanského hinduismu a jinou zase u

lidového. Jak tedy hinduisté vnímají smrt? Dalo by se říct, že se na smrt připravují celý život. Již při narození je jim určen věk, ve kterém by měli zemřít či počet dechů, které mohou za život vydýchat. Až tento počet spotřebují, nastal čas jejich odchodu. Hinduisté se na odchod ze světa pečlivě připravují. Existuje totiž představa „dobré smrti“ jako protikladu smrti špatné. „Dobrá smrt“ je podmíněna časem skonu, místem a způsobem odchodu z tohoto světa. Nejideálnějším místem pro odchod z pozemského světa je město Váránasí, které leží na břehu posvátné řeky Gangy. Ten, kdo zemře ve Váránasí, má zajištěno přerušování koloběhu převtělování. To znamená, že ten, kdo zemře v tomto městě, poputuje rovnou do nebe. Velice zajímavé jsou mnohačetné hospice ve Váránasí. Lidé, co nežijí ve městě, sem přijíždějí, aby zemřeli. Většinou, když naznají, že je jejich čas, přestanou jíst a v posledním týdnu i pít. V hospici je doprovázejí členové rodiny. Také se zde 24 hodin denně zpívají a čtou náboženské texty. Hinduisté věří, že k čemu se lidská mysl obrací v poslední chvíli, tak tam se dostane. Je-li jeho mysl obrácená k bohu, poputuje po smrti za ním. Je zajímavé, že i lidé co nežili příkladným životem a ve své poslední minutě mají v mysli a na jazyku boha, tak se dostanou do nebe. V Indii je nejběžnějším způsobem „zpracování těla“ kremace. Ve Váránasí se toto děje na břehu Gangy, kde jsou těla páleny a popel poté vhozen do řeky i s kostmi. Jinde, většinou na vesnicích, fungují žároviště. Velmi zajímavé, z našeho evropského pohledu, je to, jak se hinduisté dívají na sebevraždu. Sebevraždu ze zoufalství, kvůli problému, před kterým chce člověk utéct, tu odsuzují. Ale takzvaná dobrovolná sebevražda, je považována za dobrou, dokonce žádoucí. Dobrovolně ukončit život mohou lidé dostatečně staří, vážně nemocní a dobrovolný odchod ze světa je doporučován například i jogínům či hrdinům. Také můžeme najít i různá doporučení pro metodu sebevraždy, např. utopení se v posvátné řece. (Ondračka, 2010, s. 9-51)

Islám

Představy o smrti a posmrtném životě byly v islámské kultuře ovlivněny z afrických a asijských oblastí. Vliv těchto kultur ale islám nepřijal při řešení určitých otázek úmrtí člověka. Rozhodně nepřijímá některé způsoby nakládání s lidským tělem po smrti, ať už je to kremace (která převládá v indické kultuře), podání mrtvého těla supům (jak se to děje u pársismu) či balzamování u Egypťanů. Muslimové převážně pochovávají své mrtvé do země. Úkolem rodiny je starat se o svého příslušníka až do konce jeho dnů. V muslimském světě byly až do nedávné doby nemyslitelné instituce typu domov pro seniory či starobince. Jedním z rituálů, doprovázející smrt v rodinném prostředí, je pošeptání do ucha textu

vyznání víry (šahádu), kterou poté i umírající zopakuje. Smrt je chápána jako oddělení duše od těla, kterou provádí anděl Azrá'il. (Kropáček, 2010, s. 57-58)

Křesťanství

Tradičním rozvrstvením křesťanské kosmologie je nebe, peklo a očistec. Nejdůležitější přeměnou křesťanské eschatologie (učení o posledních věcech světa a člověka) je učení Joachima z Fiore, který předkládá tři etapy dějin, jež odpovídají osobám svaté Trojice. Židovství zastupuje dobu Otce, dosavadní kněžská církev reprezentuje dobu Syna a doba Ducha svatého je dobou „věčného evangelia“. Poslední jmenovanou dobu nalzáme i v Jungově vizi „vodnářského věku“ či hnutí „New Age“. V soudobé katolické teorii došlo k významným obrátům, týkajících se „posledních záležitostí“. Například (a tady můžeme najít podobnost s hinduismem) v učení L. Borose. Podle něj jsou smrt a umírání procesy, při kterých se člověk ještě může rozhodnout, zda dá Bohu ano či ne. Podle tohoto posledního rozhodnutí dochází buď ke spáse, nebo zatracení člověka. Z rituálů spjatých s umíráním můžeme jmenovat pomazání umírajícího a modlitby u umírajícího a při pohřbu. (Halík, 2010, s. 71-78)

Judaismus

Judaismus nikdy nebyl celistvý. Již od starověku existovala celá řada myšlenkových směrů, z nichž nejznámější jsou saduceové a farizejové. Rozdíl mezi těmito směry lze pozorovat i v náhledu na posmrtný život. Farizejové se přikláněli k představě posmrtného života, zatímco saduceové v život po smrti nevěřili. Saduceové postupně vymizeli. Koncept židovství sestavili farizejové a zajistili tak soudržnost židovství po další staletí. V jádru judaistické tradice sídlí *halacha*, v překladu „chodit“, která určuje jak má žid kráčet životem. Je tedy jakýmsi návodem, jak se v různých situacích chovat – co jíst, nejíst, jak se modlit. Zahrnuje také poslední věci člověka – tedy tradice a způsoby spojené se smrtí a pohřbem. Pro poslední věci člověka je také důležité rodově-biologické kritérium, které nám vyplývá z definice žida: židem je ten, který se narodil z židovské matky nikoliv ten, kdo vyznává správnou víru. Smrt v judaismu nám hezky přiblíží následující citace: „*Smrt je noc mezi dvěma dny – dnem života na zemi a dnem věčného života v budoucím světě*“ (Lyčka, 2010, s. 83). Judaisti berou smrt jako součást života, jako jeho kritický moment.

Smrt tedy není brána jako absolutní konec, ale jako přechod v jinou formu. Chápání smrti jako takové je v judaismu negativního charakteru. (Lyčka, 2010, s. 79-92)

Buddhismus

Pro buddhismus je typická víra ve znovuzrození. Jedinec se rodí stále a stále znovu, tento proces končí až dosažením nirvány. Jedinec se může zrodit jako člověk, ale také jako zvíře. Jelikož buddhisté uznávají karmanový zákon, je druh znovuzrození podmíněn jeho skutky v tom či minulém životě. To znamená, že vše špatné, co vykoná a je v tom záměr, se mu vrátí. Karmanový zákon je chápán jako neosobní přírodní zákon. U buddhismu existuje šest sfér zrození. První tři sféry jsou označovány za nepříjemné, spadá sem sféra pekla, sféra hladových duchů a sféra zvířat. Zrození v těchto sférách se považuje za následek zlých činů. Zbylé tři sféry se považují za příjemné. Je to sféra lidí, polobohů a bohů. Paradoxně je ke zrození nejlepší sféra lidí, kde člověk může dosáhnout probuzení po setkání s Buddhovým učením. Období mezi smrtí a dalším zrozením se nazývá *mezistav*, trvající 49 dní. V tomto mezistavu si duše vybírá novou matku a otce, v okamžiku spojení ženského a mužského prvku sestoupí „bytosť v mezistavu“ do dělohy a dojde ke zplození. K období mezistavu se také váže *Tibetská kniha mrtvých*. Podobně, jako je tomu u hinduismu nebo novodobého křesťanství, je pro buddhistu velmi důležitý stav mysli v okamžiku smrti. Tento stav mysli určuje stav mysli jak v mezistavu, tak v momentu početí. Člověk by měl být v momentu smrti „dobře naladěný“. Proto v Nakula sútře, šeptá žena svému těžce nemocnému muži:

„Neumírej se strachem v mysli. Smrt je bolestivá pro toho, kdo má strach. Ctěný světy [Buddha] neschvaluje takovou smrt. Možná se teď bojíš, že nebudu schopná uživit děti a postarat se o domácnost, až odejdeš. Nechovej takové myšlenky. Umím zručně příst bavlnu a mykat vlnu. Až tu nebudeš, postarám se o děti a domácnost. Proto se nestrachuj, až budeš umírat. Smrt je bolestivá pro toho, kdo má strach. Ctěný světy neschvaluje takovou smrt.

Možná se teď bojíš, že si najdu jiného muže, až odejdeš. Nechovej takové myšlenky. Víš, tak jako já, že již po šestnáct let žijeme v čistotě. Proto se nestrachuj, až budeš umírat. Smrt je bolestivá pro toho, kdo má strach. Ctěný světy neschvaluje takovou smrt.

Možná se teď bojíš, že už si nebudu přát vidět Vznešeného a obec mnichů, až odejdeš. Nechovej takové myšlenky. Až odejdeš, budu daleko více toužit vidět Vznešeného a

obec mnichů. Proto se nestraňuj, až budeš umírat. Smrt je bolestivá pro toho, kdo má strach. Ctěný světy neschvaluje takovou smrt.“ (Zemánek, 2010, s. 101-102)

Stav mysli v momentu smrti je jedním ze tří faktorů, které určují sféru dalšího zrození. Další jsou karmické příčiny a následky a průchod mezistavem. Smrt pro buddhisty neznamena konec, ale jeden okamžik v nekonečném procesu znovuzrození. Buddha uviděl při svých projížďkách mimo palác utrpení, na toto reaguje buddhismus v praktické rovině budováním hospiců, pečovatelských ústavů a dalších služeb, kde je citlivý a otevřený přístup ke smrti nabízen všem lidem bez rozdílu vyznání. (Zemánek, 2010, s. 95-111)

1.4 Thanatologie

„Thanatologie je většinou definována jako interdisciplinární vědní obor o smrti a o všech fenoménech, které jsou s ní spojeny. Název je odvozen od jména řeckého boha smrtelného spánku a smrti.“ (Haškovcová, 2007, s. 17)

Důvod, proč se thanatologie nepřednáší jakožto samostatná vědní disciplína, je obtížnost sladění názorů či konceptů a také fakt, že nikdo pravděpodobně nechce být označován za thanatologa. Proto je rozptýlená do více vědních oborů. Jsou jimi například sociologie, psychologie, psychiatrie nebo filosofie. Výuka thanatologie si dává za úkol seznámit studenty s následujícími okruhy: fenomén smrti, proces umírání, zadržovaná smrt, eutanázie, programy DNR (neresuscitovat), kategorie kvality života, problematika zármutku a žalu a seznámení se s dostupnou zahraniční i českou literaturou. Většina lidí ve věku 18-25 let smrt negligují. *„Negligace neboli vytěsnění smrti je nejen pravidelné, ale i fyziologické.*“ (Haškovcová, 2007, s. 180)

Každý člověk si uvědomuje konečnost svého života až v jeho průběhu. U zdravotníků mohou nastávat až pocity **thanatofobie** – tedy panického strachu ze smrti. Na zdravotní obor se mnozí dali z důvodů jisté moci nad smrtí a při prvních konfrontacích s realitou umírání může zmíněný strach propuknout. Aby si studenti mohli ještě v době studia nacvičit toto setkání, jsou nabízeny techniky konfrontace se smrtí. (Haškovcová, 2007, s. 178-181)

1.5 Truchlení v kontextu ztráty

Dle Haškovcové (2007, s. 105) je první reakcí na extrémní ztrátu tzv. **ohlušení**. I když byla smrt avizovaná, příbuzní tomu nemohou věřit. Velký význam má proto vše, co může dopomoci k **přijmutí ztráty**. Například rozloučení u lůžka, kde k úmrtí došlo nebo pohled na tělo nebožtíka, což v dnešní době není příliš častým jevem. Pocity, jež se derou do popředí bezprostředně po ztrátě, jsou hněv, bezmoc, smutek a strach. Prožívání smutku je velmi individuální. Někdo pláče, jiný toho v první chvíli není ani schopen. Výjimkou nejsou ani hysterické záchvaty smíchu. Období ohlušení trvá většinou až do pohřbu, jeho intenzita se postupně snižuje. V době pohřbu začíná **období truchlení**. Je naplněné oplakáváním zemřelého a hledáním nové identity pozůstalého. Truchlení je velmi náročné a proto ho někteří nezvládnou bez pomoci. K tomu může sloužit například poradenství v hospicích nebo psycholog či kněz.

Truchlení prošlo z historického hlediska více fázemi; a reakce na smrt se mění v čase i v odlišných souvislostech. V dřívějších dobách měly velký význam rituály a víra v posmrtný život. V současné již nehrají prim při utěšování truchlících. Současná pojetí zármutku jsou modelována především moderními psychologickými teoriemi. Dvacáté století ovlivnilo naše chápání smrti, jakožto selhání medicíny. V tomto trendu bylo i truchlení vyčleněno z běžného života. (Silvermanová, 2007, s. 39-42)

Truchlení lze brát jako fenomén, jež má své teoretické přístupy. Prvním je **teorie psychologická**. Mnohé psychologické, psychiatrické či sociologické teorie se opírají o Freuda a jeho dílo *Truchlení a melancholie*. „Freud se domníval, že „práce smutku“ sleduje účel „propustit“ zesnulého, aby byl ze vztahu k němu odňat emoční vklad, emoční energie truchlícího byla uvolněna pro nové vztahy, jako by lidé mohli mít v jednom okamžiku jen jeden jediný vztah.“ (Silvermanová, 2007, s. 44) Těžištěm těchto teorií je „hledání hranice „normality“ mezi truchlením jako reakcí na ztrátu milovaného objektu a depresí jako patologickou formou zármutku a vytváření účinných strategií pomoci truchlícím.“ (Kubičková, 2001, s. 19)

V roce 1944 zformuloval Eric Lindemann **specifický syndrom ztráty**. Jeho práce je průkopnická také v tom, že poukázal i na somatický průběh truchlení a jeho symptomy. Jedním z hlavních zakladatelů další teorie, tedy teorie biologické, je psychiatr John Bowlby. Na základě studií různých příkladů z říše zvířat zjistil, že reakce na ztrátu je biologicky zakódována. Ve zvířecích reakcích na ztrátu nalézáme mnoho shodných rysů s reakcí člo-

věka. Ale jsou zde i jisté projevy, charakteristické pouze pro člověka. (Kubíčková, 2001, s. 17-22)

I když nemáme přímou zkušenost se smrtí blízké osoby, přežili jsme ztráty, jež nás potkávají v životě v rámci životních změn. Takovým ztrátám se říká „malé smrti“. Jsou to například: ztráta zaměstnání nebo skončení partnerského vztahu. Tyto ztráty či změny také zahrnují zármutek v různých stupních intenzity. I v těchto případech můžeme zapřemýšlet nad naší reakcí na tyto „malé smrti“. Je to šok, nevíra, vztek nebo i úleva? (DeSpelder a Strickland, 2005, s. 276)

2 HOSPICOVÁ PÉČE

„*Strach ze smrti jest horší nežli smrt sama.*“
Publilius Syrus

Kapitola se bude zabývat historií hospicového hnutí a to jak v České republice, tak v zahraničí, kde má mnohem delší tradici. Dále se bude zaměřovat na charakteristiku hospice jako zařízení. Také bude definován rozdíl mezi hospicovou a paliativní péčí.

2.1 Paliativní nebo hospicová péče?

Velmi často můžeme v literatuře vidět tyto dva termíny – hospicová a paliativní péče, někdy mohou být i bez spojky a. Pro hledání odpovědi na otázku jaký je rozdíl mezi paliativní a hospicovou péčí, můžeme nahlédnout do *Standardů a norem hospicové a paliativní péče v Evropě*. Termín **hospicová péče** lze spojit se jménem Cicely Saundersové. Oproti tomu termín **paliativní péče** zavedl již v roce 1975 kanadský lékař Balfour Mount. Také terminologie je v každé evropské zemi odlišná. Můžeme se setkat s termíny jako „hospicová péče“, „péče o pacienta v závěru života“, „thanatologie“, „podpůrná péče“, „paliativní péče“ a „paliativní medicína“. V některých zemích se činí rozdíly mezi paliativní a hospicovou péčí, v jiných se používají jako synonyma. Jelikož se definice a filosofie paliativní a hospicové péče do značné míry překrývají, lze je použít jako termín pro tu samou péči. (Ranbruch a Payne, 2010, s. 7-8)

Termín paliativní pochází z latinského *pallium* (maska, zakrýt pláštěm). V překladu do českého jazyka to znamená masku nebo zakrytí pláštěm, zde se skrývá podstata paliativní péče, tedy zamaskovat příznaky nevléčitelné choroby a zakrýt trpící. (Munzarová, 2007, s. 62)

Pro srovnání uvedeme některé definice hospicové a paliativní péče podle různých organizací:

- **Dle Světové zdravotnické organizace**

„*Hospicová péče je integrovaná forma zdravotní, sociální a psychologické péče, poskytovaná klientům všech indikačních, diagnostických a věkových skupin, u nichž je prognózou ošetřujícího lékaře předpokládána délka dalšího života v rozsahu méně než 6 měsíců. V rámci hospicové péče je poskytována zejména paliativní péče.*“

Paliativní péče je celková léčba a péče o nemocné, jejichž nemoc nereaguje na kurativní léčbu. Nejdůležitější je léčba bolesti a dalších symptomů, stejně jako řešení psychologických, sociálních a duchovních problémů nemocných.“ (Miconiová, 1998, s. 28)

Novější definice z roku 2002 zdůrazňuje důležitost prevence utrpení: *„Paliativní péče je takový přístup, který zlepšuje kvalitu života nemocných a jejich rodin a který čelí problémům spojeným s život-ohrožujícími chorobami pomocí prevence a úlevy utrpení; a to je časným zjištěním, dokonalým zhodnocením a léčbou bolesti a ostatních problémů fyzických, psychosociálních a spirituálních.*“ (Munzarová, 2005, s. 62)

- **Dle Světové organizace domácí a hospicové péče**

„Hospicová péče je centrálně řízený program paliativní péče – cíleně zaměřený na zmírnění symptomů nemoci u terminálně nemocných, kterým bylo prognosticky určeno pravděpodobné přežití v maximálním rozsahu do šesti měsíců. Filosofii hospicové péče je úcta k životu a umožnění maximální kvality života umírajícímu člověku, realizované poskytováním péče a podpory umírajícím a jejich rodinám. Život má být žit tak plně a bez zbytečného utrpení, jak jen to je možné. Smrt je vnímána jako nedílná součást života každého jedince. Hospicová péče smrt ani neoddaluje, ani neurychluje.“ (Miconiová, 1998, s. 29)

- **Dle Ministerstva zdravotnictví České republiky**

„Hospicová péče je komplexní multidisciplinární paliativní péče, kterou tvoří souhrn odborných lékařských, ošetrovatelských a rehabilitačních činností, poskytovaných preterminálně a terminálně nemocným, u kterých byly vyčerpány možnosti kauzální léčby, ale pokračuje léčba symptomatická s cílem minimalizovat bolest a zmírnit všechny potíže, vyplývající ze základní diagnózy i jejich komplikací a zohledňují bio-psycho-sociální potřeby nemocného.“ (Miconiová, 1998, s. 29)

Haškovcová (2007, s. 44) uvádí, že: *„Typickými a specializovanými poskytovateli paliativní péče jsou nepochybně hospice.*“

Limity medicíny

V dnešní moderní medicíně je touha po úspěchu – vyléčení, tím nejdůležitějším elementem a zapomíná se na samotného pacienta (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 142). Pokud se nenajde vhodná léčba nebo se ta stávající neseťká s úspěchem, je to chápáno jako selhání. „*Nicméně nalezení cesty k prodloužení života je jen jedním způsobem, jak se vypořádat se smrtí. Druhým je příprava kvalitní smrti.*“ (Harrison, 2000, s. 22)

Ačkoliv se téměř každý domnívá, že alespoň jeden z jeho přátel by nebyl naživu, díky dovednostem doktora. Ve skutečnosti nemá žádný důkaz o souvislosti mutace nemoci s tzv. pokrokem medicíny. (Illich, 2002, s. 13)

Eutanazie

Antičtí filosofové pohlízejí na problém eutanazie rozdílně. Pythagorejci s ní zásadně nesouhlasili, a to z důvodů náboženských. Vtělená duše má od bohů určenou určitou dobu trvání pozemského života a proto je její dobrovolné ukončení jakýmsi přestupkem proti tomuto božskému řádu. Sokrates zastával názor, který ovšem může být poznamenán jeho netypickým způsobem skonu, že smrt je něco, čeho se bát nemusíme. Je to pouze bezesný spánek, z něžž se buď neprobudíme, nebo se probudíme ve společnosti lidí, kteří již zemřeli. Navrhoval, aby lékaři nechali zemřít nemocného člověka, nevléčitelné duše udělají konec samy sobě. Platón zastával názor, že nevléčitelně nemocný člověk není ku prospěchu ani sobě a ani státu, proto by chtěnou eutanázií u těchto lidí schvaloval. S tímto by ovšem nesouhlasil Aristoteles. Eutanázií považoval za nejvyšší stupeň zbabělosti. Člověk by se měl postavit smrti a s chorobami bojovat. (Munzarová, 2005, s. 25-26)

Pojem eutanazie je složen z řeckého eu – dobrý a thanatos – smrt a označuje několik situací. Tou první je **dobrá smrt**, která přichází po dlouhém a spokojeném životě. Tou druhou, pozdější interpretací, je **smrt z milosti**. Většina lidí si volně spojuje smrt z milosti a **aktivní eutanázií**. Tedy takovou, kterou vykonal lékař na žádost nevléčitelného pacienta. Zvláštní variantou aktivní eutanazie, je eutanazie **nevyžádaná**. Jedná se o situaci, kdy pacient již není ve stavu, kdy by mohl dát informovaný souhlas a projevit tak svoji vůli, ale předpokládá se, že kdyby toho schopen byl, souhlasil by. V zásadě se jedná o chtěné ukončení života. Pokud se lékař rozhodne dále nevykonávat léčbu, která by pacientovi jen prodloužila trápení, jedná se o **eutanázií pasivní**. Tento postup se v praxi uplatňuje zejména tehdy, jsou-li vyčerpány veškeré formy pomoci. Zvláštní skupinou jsou pak pacienti napo-

jení na celou řadu přístrojů, které se musí jednoho dne vypnout. (Haškovcová, 2007, s. 120-121)

Kvůli nejasnostem při používání termínu eutanázie byl tento pojem v Nizozemsku jasně vymezen. „*Jedná se o úmyslné ukončení života osoby na její explicitní žádost někým jiným než osobou samotnou (lékařem).*“ (Munzarová, 2005, s. 35) V této zemi je přístup k eutanázii vysoce liberální, odvolává se na něj mnoho zastánců eutanázie a bývá označován jako **holandský model** (Haškovcová, 2007, s. 126).

Holandská královská lékařská asociace stanovila v roce 1984 tyto podmínky pro aktivní eutanázii: „*Nevyléčitelně nemocný, duševně způsobilý a dospělý člověk, s bezesporně neblahou prognózou, který trpí nesnesitelnými a nezvladatelnými bolestmi, bez jakékoliv naděje na úlevu, a který opakovaně, v určeném čase a určeným způsobem, žádá o milosrdnou smrt, může zemřít rukou lékaře, který dal celou situaci posoudit nejméně ještě jednomu nezávislému konziliáři.*“ (Haškovcová, 2007, s. 137)

V České republice je eutanázie klasifikovaná jako trestný čin. Asi nejčastějším argumentem pro neuzákonění eutanázie je hrozba zneužití. Jako příklad může být uvedena kontroverzní praxe Jacka Kevorkiana, přezdíváného Dr. Smrt. (Haškovcová, 2007, s. 132 a s. 142)

2.2 Historie hospicového hnutí

Kořeny hospicového hnutí, respektive hospicové péče nalezneme již ve středověku. V Malé Asii se křesťanské hospice objevovaly pod názvem *xenodochium*, což znamená domov pro cizí a také našly širší uplatnění jako špitály. Klíčovou úlohu v raném hospicovém hnutí zastává ženské léčitelství a péče. (Student, Student a Mühlum, 2006, s. 141)

Student a kol. (2006, s. 141-142) zajímavě vystihuje tři opakující se elementy v ženském léčitelství, které pojímá z pohledu dnešního člověka. Tyto prvky jsou: schopnost zůstat nablízku nemocnému člověku, i když to není vždy jednoduché; schopnost pozorovat to, co by mohlo jiné lidi odpuzovat a posledním prvkem je znalost mírnění obtíží, převážně tedy bolesti. Ve střední Evropě se tato éra léčitelství žen přerušila upalováním čarodějnic. Medicínu převzali do rukou muži, ovšem jejich pojetí zahrnovalo jiné elementy, než tomu bylo u žen. Medicína ovládaná muži zahrnuje: hledání úspěchu, tedy touhu uzdravit; agresivní formu jednání a zaměření na organické detaily.

Tento přístup se v polovině 20. století rozhodly změnit a vrátit se k původnímu ženskému pojetí dvě ženy, dvě lékařky. Zde můžeme hledat počátky zahraničního hospicového hnutí v pravém slova smyslu. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 141-142)

První ženou je psychiatrička **Elisabeth Küber-Rossová**, která prolomila tabu smrti svou první publikací *Hovory s umírajícími*. A druhou ženou je původně zdravotní sestřička a později zakladatelka první instituce s názvem hospic **Cicely Saundersová**. Ta v roce 1967 otevřela na londýnském předměstí Sydenham dům, který umožňoval umírajícím být součástí světa. (Student, 2006, 142) „*Za své zásluhy dostala od anglické královny titul „dame“, je čestnou členkou mnoha významných organizací, mimo jiné i členkou Světové organizace domácí a hospicové péče.*“ (Misoniciová, 1998, s. 31)

Vývoj hospicového hnutí v Anglii

Myšlenka hospice se začala realizovat v Dublinu a Corku v polovině 18. století, zásluhou Mary Aikdenheadové, která otevřela zvláštní nemocnici pro umírající. (Haškovcová, 2007, s. 46)

Již v roce 1893 bylo založeno klinické zařízení pro umírající „St. Lukes Home for Dying Poor“ a v roce 1905 „St. Josef’s Hospice“ kde Cicely Saundersová sbírala zkušenosti (Student, 2006, s. 144-145). „*Již v mládí nabyla přesvědčení, že umírající potřebují specifickou péči a že je možné je uchránit utrpení. Profesně se věnovala nemocným na konci životní cesty a její setkání s pacientem Davidem Tasmou bylo osudové. Tento polský emigrant bez rodiny i bez přátel, byl kdysi hospitalizován v St. Joseph’s Hospice, aniž věděl, jak je jeho zdravotní stav vážný. Saundersová mu sdělila pravdu, což bylo v té době značně neobvyklé a starala se o něho do posledních chvil. Pomáhala mu, aby našel smír a význam posledních chvil. Z vděčnosti jí David Tasman věnoval 500 liber, aby byly použity na stavbu další nemocnice tohoto typu.*“ (Haškovcová, 2007, s. 46)

Stalo se tomu tak v roce 1967, kdy se otevřel první hospic moderního typu v čele s Cicely Saundersovou. Tato dáma, zakladatelka moderního hospicového hnutí, zemřela ve svých 87 letech v hospici, který sama založila. (Haškovcová, 2007, s. 46-47)

Hospicová činnost se rozvíjela i v Rakousku, Francii a Německu. V Rakousku byl první hospic otevřen v roce 1992 ve Vídni. (Haškovcová, 2007, s. 67)

Vývoj hospicového hnutí v ČR

Počátky hospicové filosofie lze hledat již ve středověku. Na území dnešní ČR vznikaly takzvané hospitály, které sloužily k péči o chudé, sirotky, nemocné, zestárlé a také umírající. Za vlády Františka Josefa I. se rozvíjí řada zařízení, jako například pastušky nebo chudobince sloužící potřebným lidem. Původními zřizovateli hospitálů byly faráři, kláštery a biskupové, později je začaly budovat i města. (Misconiová, 1998, s. 43)

V roce 1993 bylo založeno sdružení **Ecce homo – Sdružení pro podporu domácí péče a hospicového hnutí**, které si stanovilo za úkol prosazovat myšlenku hospice v České Republice. Toto sdružení si určilo následující strategii:

- Začít o umírání a smrti nahlas mluvit a hlavně přemýšlet.
- Pomoci vybudovat první český hospic.
- Zkušenosti z hospice předávat dál.
- Myšlenku hospice prosadit i mimo budovy hospice, a to všude tam, kde lidé umírají. (Svatošová, 1998, s. 36-37)

Na myšlenky moderního hospicového hnutí, přicházejícího z Anglie, navazuje členka Ecce Homo MUDr. Marie Svatošová založením prvního hospice v Červeném Kostelci roku 1995. Zde také vzniká první publikace s názvem *Hospice a umění doprovázet*, kde se doktorka Svatošová dělí o své zkušenosti s poskytováním hospicové péče a se zážitky. (Misconiová, 1998, s. 43-44)

Na první hospic v Červeném Kostelci postupně začínají navazovat další projekty s touto idejí a vznikají další hospice po celé ČR.

V roce 2005 vzniká **Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče (APHPP)**, která sdružuje většinu organizací poskytujících lůžkovou a domácí hospicovou péči v ČR. Cílem APHPP je prosazování hospicové paliativní péče a ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví se podílela na vytvoření Standardů kvality hospicové paliativní péče. V roce 2007 prosadila uzákonění lůžkové i mobilní hospicové péče. Mezi služby APHPP patří i poskytování poradenství pro nemocné a jejich rodiny. (Svatošová, 2011, s. 140)

Asociace se dále snaží o pozitivní změnu české společnosti ke smrti a umírání.

2.3 Hospic

„Myšlenka hospice vychází z úcty k životu a z úcty k člověku jako jedinečné, neopakovatelné bytosti“ (Student, Studen a Mühlum, 2006).

Slovo **hospic** je převzaté z latiny, tedy *hospitum*, což v překladu znamená přístřeší či ubytovna (Student, Student a Mühlum, 2006, s. 141). V anglickém překladu je to útočiště nebo také útulek (Haškovcová, 2007, s. 45). Dle Beresforda (1993, s. 8) je hospic dobře koordinovaný soubor služeb, určený ke zmírnění nebo ulehčení rozmanitých symptomů nebo nežádoucích účinků nevléčitelné nemoci.

Hospicové zařízení má většinou menší kapacitu lůžkové části, je v něm denní stacionář a většinou se v něm nachází i edukační centrum. Prostředí bývá příjemné, připomínající spíše domov než nemocnici. (Haškovcová, 2007, s. 49)

2.3.1 Typy hospiců

Existují různé typy hospiců, ale asi nejzákladnějším dělením je dělení na hospicovou péči domácí (domácí hospic) a hospic lůžkový.

I. Lůžkový hospic

„Lůžkový hospic přijímá pacienty v poslední fázi života, kdy není nutná léčba v nemocnici a péče doma či v pečovatelském domě není možná. Hlavním cílem péče v lůžkových hospicích je zmírňování příznaků a dosažení nejlepší možné kvality života až do úmrtí a dále podpora v období truchlení.“ (Rambruch a Payne, 2009, s. 51)

II. Domácí hospicová péče – laická

Tato péče je poskytována pečovatelem (např. dobrovolníkem či členem rodiny). Domácí laická péče je určena těm umírajícím, kteří mají dobré sociální podmínky, které jim dovolují zůstat doma, bez odborné péče, aniž by je jakkoli ohrožovala nebo se jejich kvalita života snížila. Tato péče je přirozenou formou v mnoha zemích, například v Indonésii, Indii, Africe nebo Jižní Americe. (Misoniciová, 1998, s. 37-38)

Péče prováděná laiky se anglicky nazývá **home help**, zatím co péče prováděná odborníky se označuje jako **home care**. (Haškovcová, 2007, s. 59)

III. Domácí hospicová péče – odborná

„Domácí hospicová péče – odborná je integrovanou formou zdravotní, sociální a laické péče – poskytovanou umírajícím v jejich vlastním sociálním prostředí.“ (Misocniciová, 1998, s. 38)

U nás poskytuje domácí hospicovou péči sdružení **Cesta domů**, které také provozuje webové stránky www.umirani.cz, kde se snaží o to, aby smrt a umírání byly zase součástí života.

Hospicové občanské sdružení Cesta domů založilo v roce 2001 první ambulanti mobilní jednotku paliativní péče. *„Název Cesta domů má dvojitý význam. V křesťanském slova smyslu se jedná o pojem, který odkazuje k návratu k Bohu (cesta k nebesům, do náruče Boží, do náplně věčnosti), prakticky transparentně nese důležitou informaci, totiž, že potřebná léčba a péče o umírající bude poskytována v domácím prostředí. Hlavním úkolem Cesty domů je tedy především zajistit domácí péči o umírající, a to na celém území hlavního města Prahy.“* (Haškovcová, 2007, s. 66)

Dalšími aktivitami sdružení jsou: telefonická poradna, půjčovna speciálních pomůcek – polohovací lůžka, koncentrátoři kyslíku aj., klub Podvečer – svépomocný klub pro pozůstalé a pečující rodiny, odborná knihovna pro veřejnost, ediční a edukační činnost a již zmíněný webový portál www.umirani.cz. Ředitelkou Cesty domů je paní Martina Špinková. (Haškovcová, 2007, s. 66-67)

IV. Ambulantní hospicová péče.

Jedná se o péči, která je poskytována v denních stacionářích. Slouží jako doplněk domácí péče laické. (Misocniciová, 1998, s. 39)

V. Dětský hospic.

Vážná onemocnění se bohužel nevyhýbají ani těm nejmladším. Hospic pro děti a jejich rodiče se liší od zařízení stejného typu pro dospělé. První hospic pro umírající děti vznikl v Anglii pod názvem **Helen House**, jehož zakladatelkou byla sestra Frances Dominica.

Jméno nese tento hospic po jedné malé pacientce, se kterou se Francesca sblížila. Helen House přijímá děti do 16ti let věku, ale mohou se vyskytnout i výjimky. Většinou se jedná o onkologické diagnózy, ale mohou se vyskytnout i různá vzácná genetická onemocnění. Pro potřeby adolescentů, jež jsou opět odlišné od potřeb dětí, byl zřízen další speciální dům **Douglas House**. Věk pacientů se v Douglas House pohybuje od 16-40 let. A jde spíše o odpočinkovou péči. V České republice se v dětské hospicové péči angažují manželé Markéta a Jiří Královci, zakladatelé Nadačního fondu Klíček. Ti také založili první český hospic pro děti v Malejovicích u Kutné Hory. Klíček se dále snaží o zlidštění dětských nemocnic a klade důraz na práci herních terapeutů. (Haškovcová, 2007, s. 57-58)

2.3.2 České mýty o hospicích

V této podkapitole budou uvedeny časté domněnky veřejnosti o hospicích, které uvádí Helena Haškovcová ve své knize *Thanatologie – Nauka o umírání a smrti*.

- **Hospic je dům smrti.**
- **Hospic se hodí pro všechny umírající.** Hospic není vhodným zařízením pro každého. Člověk, přijatý do hospice, musí vyjádřit informovaný souhlas a přání být do hospice přijat. Také musí splnit základní podmínky pro přijetí; a to: „*postupující choroba ohrožuje pacienta na životě, nemocný toho času nepotřebuje nemocnici (nemá mu už co nabídnout), nemocný potřebuje paliativní léčbu a péči, nestačí nebo není možná domácí péče.*“ (Haškovcová, 2007, s. 76) Hospicová péče je nejvhodnější pro onkologicky nemocné pacienty a pacienty v rozvinutém stádiu nemoci AIDS (Haškovcová, 2007, s. 76).
- **Hospic je luxusní léčebna pro dlouhodobě nemocné.**
- **Hospic je jen pro věřící.** Zakladateli nebo provozovateli hospice, sice bývají často církve a je pravdou, že v hospici naleznete modlitebnu nebo malou kapli, kde se konají bohoslužby. Nikdo však není nucen k víře či účasti na těchto bohoslužbách. Pokud pacient nebude chtít, nemusí využívat ani spirituální pomoci, nabízené duchovními v hospicích. (Haškovcová, 2007, s. 77)
 - **Hospicové hnutí je u nás v plenkách, na Západě je rozvinuté.**

Podle mého názoru tu chybí ještě jedna položka, kterou jsem si ověřila po dobu psaní diplomové práce. Mnoho lidí, vůbec netuší co to ten hospic je.

3 PRACOVNÍCI V HOSPICÍCH

„Zrání je cesta životem a smrt je poslední stupeň ve vývoji lidské bytosti.“

Elisabeth Kubler-Ross

Tým v hospici je tedy rozdělen na dvě větve – zdravotnickou a sociální. Tato kapitola se bude zaměřovat na náplň práce sociálního pracovníka v hospici, například péči o pozůstalé, administrativu nebo doprovázení. Poslední podkapitola bude věnovaná syndromu vyhoření, který je velkým strašákem pro všechny pracovníky v pomáhajících profesích a proto je důležité o něm vědět a chránit se před ním.

3.1 Personální obsazení v hospici

V čele pracovního týmu stojí lékař a sestava zdravotnických pracovníků je obdobná jako v nemocnici – sekundární lékaři, staniční sestry, zdravotní sestry, rehabilitační pracovníci a ošetrovatelky. Nedílnou součástí týmu je sociální pracovník a kněz. V hospici jsou také velmi vítáni dobrovolníci z řad laické veřejnosti. Jelikož jsou většinou zakladateli hospiců církve, mohou zde pracovat i řádové sestry. (Haškovcová, 2007, s. 62)

3.2 Sociální práce v hospici

Do náplně práce sociálního pracovníka v hospicích, především lůžkového typu, většinou patří tyto úkoly: informační a poradenská činnost, kontakt s přijatým pacientem a jeho rodinou, péče o pozůstalé, práce s dobrovolníky, spolupráce s ostatními členy týmu a administrativa. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 11-15)

Informační a poradenská činnost

Sociální pracovník bývá první osobou, se kterou přijde osoba „zvenčí“ do kontaktu. Sociální pracovník tedy podává základní informace a prezentuje hospic vnějšímu světu. Sociální pracovník eviduje žádosti o přijetí, ale také může mít podpůrnou funkci pro příbuzné, jež pečují o svoje nemocné a jimž dochází energie nebo naopak pro ty, co váhají s podáním žádosti do hospice. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 11-12)

Kontakt s přijatým pacientem a jeho rodinou

Tato činnost by měla tvořit největší díl sociální práce, bohužel v českém prostředí je toto umenšeno kvůli administrativním povinnostem. Kontakt zahrnuje sociální šetření, nabídnutí podpůrné péče a dále posouzení problémů a potřeb. Také mohou vymyslet jakýsi individuální plán pro nemocného. Pokud je rodina ve fázi smíření, je možné řešit i věci kolem pohřbu, závěti apod. Proto je dobré, aby měl sociální pracovník znalosti v této právní oblasti a také, aby měl kontakt na notáře či advokáta. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 12-13)

Péče o pozůstalé

Tato činnost je bohužel také lehce zanedbávána. Některé české hospice pořádají různé vzpomínkové akce, které samy o sobě mohou mít také terapeutický účinek na pozůstalé. Další aktivitou v této oblasti může být založení svépomocné skupiny, kde se pozůstalí setkávají a mohou společně prožívat bolest nad ztrátou. (Student, Mühlum a Student, 2006, s. 13-14)

3.2.1 Doprovázení

Mnoho lidí má doprovázení spojeno pouze s umíráním, ale není tomu tak. Doprovázení lze v širším slova smyslu brát jako přítomnost druhých lidí v našem životě. V našich životech se setkáváme s lidmi, rozcházíme se s nimi a po nějakém čase se zase sejdeme. Toto vše je doprovázení. Pokud je doprovázení uskutečňováno lidmi nám blízkými, jako je rodina či přátelé, jedná se o doprovázení laické. Pokud doprovází speciálně vzdělaní odborníci, jedná se o doprovázení profesionální. (Vávrová, 2012, s. 65-67)

„Nyní si předložíme základní členění doprovázení, které můžeme dělit podle:

- *subjektu – na laické a profesionální;*
- *délky – na krátkodobé, dlouhodobé a trvalé;*
- *zacílení – na cílené a bezděčné,*
- *intenzity – na intenzivní (účinné) a neintenzivní (neúčinné);*
- *situace – na výchovně-vzdělávací, sociální, zdravotnické, apod.;*
- *stadia života – na preprimární, primární, sekundární, terciální, terminální, apod.;*

- *prostředí – na přirozené, probíhající v přirozeném sociálním prostředí objektu doprovázení a institucionalizované, probíhající uvnitř instituce.*“ (Vávrová, 2012, s. 69)

3.2.2 Vztah mezi pracovníkem a klientem – tři paradoxy profesionálního pomáhání

- **První paradox – pochopení pro každého**

Dalo by se brát jako samozřejmost, že pracovník v pomáhající profesi se dokáže vcítit úplně do každého. Američtí vědci dokázali, že psychologové raději pracují s mladými a krásnými lidmi. Toto upřednostňování může být nevědomé, proto je třeba si na něj dát pozor. Také může pracovníka ovlivňovat jeho vlastní negativní osobní zkušenost, kvůli které má problém pracovat s lidmi, kteří mu ji svými problémy připomínají. (Kopřiva, 2011, s. 21-24)

- **Druhý paradox – láska k bližnímu ve službách potřeby úspěchu**

Pracovníci v pomáhajících profesích jsou také ohroženi tím, že jejich radost z pomáhání se může změnit v potřebu. Potřebu být potřebný a uznávaný jako dobrý odborník. Karel Kopřiva (2011, s. 26) přirovnává zdravé pomáhání k zahradničení. Zahradník se rád stará o rostliny, ale nemá potřebu být jim potřebný.

- **Třetí paradox – láska k bližnímu jako zboží**

„Respektujeme-li vnitřní svět každého člověka, musíme dojít k názoru, že člověk je chudý nikoliv podle toho, kolik tisíc korun či jiných jednotek skutečně dostává, ale tím, že pociťuje nedostatek prostředků.“ (Kopřiva, 2011, s. 27)

Představa o výdělku je věcí individuální. V pomáhající profesi by se měl člověk vyvarovat toho, aby jeho případné nespokojení s vyšší platou pocítili klienti.

3.3 Syndrom vyhoření a jeho prevence

Pracovníci v hospici jsou ohroženi více faktory. Může u nich dojít k citovému přilnutí k pacientovi a potom špatně nesou jeho odchod. Dalším problémem, objevujícím se u personálu hospice, je projekce klientových problémů do vlastního života. Pečování o umírající s sebou přináší také větší riziko syndromu vyhoření. I odborný personál se musí vyrovnávat se smrtí a prochází tak stejnými fázemi jako umírající nebo jeho rodina. Oproti nim však tímto prochází mnohem častěji, proto je důležité ovládat techniky pro duševní hygienu. (Misoniciová, 1998, s. 63)

Syndrom vyhoření, tedy „burn out syndrom“, je stav vyčerpání, únava z rozporu odpovědnosti a malých pravomocí, stav vyplývající z vyčerpání všech energetických zdrojů, ztráta schopnosti prožívat radost z práce. Tento stav se hojně projevuje u lidí, kteří hledají smysl života pouze v práci. Příznaky syndromu vyhoření mohou být deprese, úzkosti, zapomínání, obtížné soustředění na práci, únava, pokles výkonu, neschopnost uvolnit se, stěžování si aj. (Novák, 2011, s. 15)

Dle Misoniciové (1998, s. 64) je syndrom vyhoření - „stávka duše“ formálně definován a subjektivně prožíván jako stav tělesného (fyzického), citového (emocionálního) a duševního (mentálního) vyčerpání, způsobeného dlouhodobým prožíváním situací, které jsou emocionálně mimořádně náročné.“

Předcházení syndromu vyhoření je schopnost vyrovnávat se se stresujícími situacemi. Jednou z těchto strategií je **coping**. Copingová strategie spočívá v umění oddělit nepodstatné věci od podstatných a to jak v osobním, tak v profesním životě. Co se týče copingu v hospicové péči, je zásadní stanovovat si reálné cíle, tedy důstojné dožití a zajištění kvality života umírajícího. Pracovník by na sebe neměl klást více, než je ve skutečnosti schopný zvládnout. Neměl by se smrtí bojovat. Svoji důležitou roli v prevenci syndromu vyhoření zastává **sociální opora**. Může to být podpora lidí v týmu, rodiny či blízkých. Nemělo by se zapomínat ani na příznivý vliv domácích zvířat. Velmi efektivní jsou také meditace a relaxace, které zmírňují nahromaděný stres. (Misoniciová, 1998, s. 65-67)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODIKA VÝZKUMNÉHO PROCESU

V této kapitole si uvedeme počáteční fáze realizovaného výzkumu. Tedy přípravné kroky jako definování cíle výzkumu, hlavních výzkumných otázek a dílčích otázek.

4.1 Cíl výzkumu

Výzkum si bere za cíl hlubší proniknutí do vnímání smrti u lidí, jež se s ní setkávají v rámci svého zaměstnání poměrně často, jelikož se starají o pacienty v terminální fázi nemoci. Cílem je i zjištění, jestli existuje nějaký vztah mezi prací v takovém zařízení a postojem ke smrti dotyčného pracovníka. Zda nastala nějaká změna a co bylo její příčinou.

Výzkum si dále klade za cíl zjistit zdroje podpory u pracovníků v hospicích a také jejich prvotní motivaci pro práci v tomto typu zařízení.

4.2 Výzkumné otázky

Před zahájením výzkumu byla stanovena hlavní výzkumná otázka, a to:

Jak se mění vnímání smrti u pracovníků v hospicích?

Nebo si také můžeme položit otázku: *A mění se vůbec?*

Jako **dílčí otázky** byly stanoveny:

- *Jak pracovník vnímal smrt před prací v hospici?*
- *Jaký je posun ve vnímání smrti v průběhu práce v hospici?*
- *Přemýšlí teď pracovník více o smrti, mimo své zaměstnání, než před prací v hospici?*
- *Mluví pracovník teď o smrti více, mimo své zaměstnání, než před prací v hospici?*
- *Jaké jsou zdroje podpory?*
- *Jaká je prvotní motivace pro práci v hospici?*

Podle těchto dílčích otázek byl také koncipován scénář semistrukturovaného rozhovoru.

4.3 Scénář rozhovoru

Rozhovor slouží jako výzkumný nástroj. V našem případě, byl zvolen semistrukturovaný rozhovor. V tomto typu rozhovoru jsou stanovena určitá témata, kterých by se měl tazatel držet, ale může je libovolně přeskakovat a přizpůsobovat tak průběh rozhovoru potřebám jeho aktérů. Tím zajistí maximální výtěžnost rozhovoru.

Otázky byly seřazeny do 4 tématických celků:

a) Obecné otázky:

1. Pohlaví
2. Věk
3. Pracovní pozice v hospici
4. Délka pracovního poměru

b) Vnímání smrti:

5. Jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?
6. Jak ji vnímáte teď, s odstupem času?
7. Myslíte, že na tuto změnu ve vnímání smrti má vliv vaše zaměstnání?
8. Přemýšlíte teď o smrti častěji, mimo zaměstnání?
9. Mluvíte teď o smrti více než před prací v hospici, mimo zaměstnání?

c) Zdroje podpory:

10. Máte povinné supervize?
11. Jestli ano, pomáhají vám?
12. Práce je určitě psychicky náročná, kde čerpáte sílu a energii?
13. Baví vás vaše práce?

d) Motivace:

14. Jak jste se dostala k práci v hospici?
15. Jaká byla vaše motivace?

Rozhovory v plném znění lze nalézt v přílohách této Diplomové práce. Jsou psány doslovně, tudíž se v nich nachází slangové výrazy, nářečí i gramatické nepřesnosti.

5 REALIZACE VÝZKUMU

V této části přecházíme již k vlastnímu procesu výzkumu. Zde si podrobněji definujeme volbu výzkumného souboru, dále postup získávání dat a jejich zpracování.

5.1 Volba výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl zvolen metodou *záměrného výběru přes instituce*. Jelikož je pro interpretativní fenomenologickou metodu důležitá homogenita výzkumného souboru, byly podmínky pro výběr stanoveny následovně:

- zaměstnání v hospici
- délka pracovního poměru delší jak 2 roky
- ženské pohlaví.

V první fázi bylo přes e-mail osloveno šest hospiců. Z tohoto počtu mi přišly kladné odezvy ze tří, a to z: Hospice Citadela ve Valašském Meziříčí, Hospice sv. Lukáše v Ostravě a Domu léčby bolesti s Hospicem sv. Josefa v Rajhradě (dále jen DLBSH). Pro upřesnění uvádíme stručný popis jednotlivých hospiců:

- **Hospic Citadela, Valašské Meziříčí** – je nezisková nestátní organizace, jejímž zřizovatelem je Diakonie Českobratrské církve evangelické. Hospic je rozdělen na 3 části podle oddělení – paliativní péče, odlehčovací služby a pobytové sociální služby. Oddělení paliativní péče tvoří celkem 28 lůžek. Hospic se nachází v okrajové části města blízko řeky a patří k němu velká zahrada. Jelikož byla budova před dvěma lety rekonstruována, je její interiér velice hezký, nový, moderní a působí velice příjemně. Všechny pokoje jsou jednolůžkové, vybavené přistýlkou pro doprovázející. V hospici dále nalezneme kapli, kde se konají bohoslužby. Nechybí ani rozlučková místnost. Tato místnost slouží pro rozloučení se zemřelým, pokud zemře během nepřítomnosti své rodiny. Ve vstupní hale hospice se nachází recepce.
- **Hospic sv. Lukáše, Ostrava** – hospic v Ostravě patří také mezi novější zařízení. Vznikl v roce 2007. Jeho kapacita je 34 lůžek, z toho je 6 dvoulůžkových pokojů. Stejně jako v každém hospici zde nalezneme kapli i rozlučkovou místnost.

- **DLBsH v Rajhradě** – byl založen v roce 1999. Je to největší hospic v České republice. Jeho kapacita je 50 lůžek, kvůli této kapacitě nalezneme v Rajhradě jednolůžkové a třílůžkové pokoje. V hospici je kaple, společenské prostory, tři zimní zahrady, sál k promítání filmů. V hospici jsou také pokoje pro stáže či návštěvy. Jelikož byla v tomto hospici realizovaná i stáž, jsou fotografie interiéru zařazeny do příloh, zde také naleznete krátký záznam ze stáže s osobními poznatky výzkumníka.

S těmito hospici byly dohodnuty termíny pro osobní návštěvu a realizaci rozhovorů. DLBsH v Rajhradě měl i podmínku poslání předběžné struktury výzkumu.

Konečný soubor tedy tvoří celkem 10 osob s délkou praxe v hospici minimálně 2 roky. Z toho 4 sociální pracovníce, 3 pracovníce přímé sociální péče, 1 registrovaná sestra a 1 ošetřovatelka. Pro možnost vnitřního porovnání ve výzkumu byly záměrně vybrány jak sociální pracovníce, tak pracovníce v přímé péči. Výzkumný soubor se skládá ze dvou zaměstnankyň Hospice Citadela, tří z Hospice sv. Lukáše a pěti zaměstnankyň z Domu léčby bolesti sv. Josefa. Věkové rozpětí účastníků je od 22 let do 63 let. Toto rozmezí je dostatečně široké a může tak odhalit i případné generační rozdíly ve vnímání smrti.

Pro větší přehlednost uvádíme tabulku účastnic výzkumu:

Tabulka 1: *Přehled účastnic výzkumu*

účastník	pohlaví	věk	pracovní pozice	délka pracovního poměru	hospic
1.	žena	30	sociální pracovníce	2 roky	Hospic Citadela
2.	žena	63	fundraiser, PR, koordinátor dobrovolníků, vedoucí sociálního úseku, dříve sociální pracovníce	6 let	Hospic Citadela
3.	žena	35	sociální pracovníce, dříve i zdravotní sestra	5 let	Hospic sv. Lukáše
4.	žena	28	sociální pracovníce	4 roky	Hospic sv. Lukáše

5.	žena	29	staniční sestra	6 let	Hospic sv. Lukáše
6.	žena	47	sociální pracovníce	2 roky	DLBsH sv. Josefa
7.	žena	46	pečovatelka	2 roky 6 měsíců	DLBsH sv. Josefa
8.	žena	32	pečovatelka	11 let	DLBsH sv. Josefa
9.	žena	22	pečovatelka	3 roky	DLBsH sv. Josefa
10.	žena	40	ošetřovatelka	13 let	DLBsH sv. Josefa

5.2 Získávání dat

Sběr dat pro výzkum započal v srpnu 2012, kdy probíhala komunikace s hospicem přes e-mail. Osobní návštěvy probíhaly v měsíci listopadu roku 2012. Časové rozestupy mezi konáními jednotlivých rozhovorů byly v řádu dvou týdnů.

Rozhovory probíhaly přímo v hospicích, přesná místa a podrobnosti o průběhu rozhovorů uvádíme v kapitole 5.3 – Zpracování dat.

Délka rozhovorů se pohybovala od 6 minut až do 20 minut. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a po jejich přepisu do elektronické podoby smazány.

5.3 Zpracování dat

Téma smrti je subjektivní a citlivé, proto byla ke zpracování dat zvolena kvalitativní metoda a to interpretativní fenomenologická analýza (dále jen IPA). Jelikož se domníváme, že stále není dostatečně známá, dovolíme si pár řádků pro její představení.

IPA patří mezi fenomenologické metody, jež zahrnují subjektivní prožívání účastníka výzkumu. Asi nejvíce citovaným autorem, který píše o této metodě, je Jonathan A. Smith.

IPA se uplatňuje především v humanitních vědách, nejčastěji v psychologii, psychotherapii a sociální psychologii. IPA pamatuje i na výzkumníka a jeho výklad a výsledkem je interpretování subjektivních zážitků účastníka výzkumníkem.

Níže si uvedeme konkrétní kroky analýzy dat:

- Prvním a velmi důležitým krokem je přepis rozhovorů, který zabírá velkou část vlastní analýzy. Pro přepis rozhovorů byl zvolen tabulkový formát, který má čtyři sloupce – číslo řádku, aktéra, obsah sdělení a poznámky/pozorování. Tyto tabulkové přepisy jsou uvedeny v přílohách diplomové práce, jelikož jsou doslovné a proto i dlouhé.
- Druhým krokem je opakované pročitání rozhovorů, psaní poznámek a identifikování podkategorií a kategorií. Toto musí proběhnout u každého účastníka. Proto jsme se rozhodli pro vytvoření tabulky u každého respondenta zvlášť, kde je uveden přehled jeho témat a podtémat, s čísly řádků na kterých lze tyto tvrzení dohledat v plném znění v přepisu rozhovoru (viz přílohy). Tuto tabulku můžeme nazvat jako esence zkušeností konkrétního účastníka. V této fázi nám poslouží tabulkový přepis rozhovorů, jelikož si do jeho pravého sloupce můžeme zaznamenávat poznámky nebo vyvstalá podtémata. Tento postup je demonstrativně ukázán na rozhovoru č. 1 v příloze.
- Třetím krokem je vytvoření společné tabulky pro skupinu účastníků výzkumu, kde se objevují společná témata pro všechny účastníky a také podtémata. Tato nadřazená a podřazená témata vznikla hledáním podobností a vztahů mezi nimi a jejich seskupováním.

Jelikož byl výzkum anonymní, uvádíme v prezentaci výsledků smyšlená jména účastníků.

ÚČASTNÍK Č. 1 – ANNA

Anně je 30 let, v hospici Citadela pracuje na pozici sociální pracovnice 2 roky. Náš rozhovor probíhal v malé místnůstce vedle její kanceláře a trval necelých 7 minut. Atmosféra byla příjemná a uvolněná, Anna byla vstřícná a neměla problém odpovídat na otázky.

Tabulka 2: *Esence zkušenosti - Anna*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>smrt v rodině</i>	2
Etapy života	<i>okamžik smrti</i>	3, 6, 7, 9, 10
Vnímání smrti	<i>smrt je normální – smrt je součást života</i>	2, 5, 26
Vnímání umírání	<i>doprovázení – tlumení bolesti – pěkné umírání</i>	9, 11, 12, 13
Zdroje podpory	<i>kolektiv – podpora v rodině – přátelé – sdělení pocitů druhé osobě – radost z práce</i>	31, 33, 34, 35, 37
Práce v hospici	<i>myšlenky o smrti – vliv práce v hospici na vní- mání – blízkost k umírajícím – detabuizace smrti – jedinečnost práce v hospici – životní výzva</i>	14, 16, 18, 22, 26, 27, 41,43
Motivace	<i>nabídka práce</i>	42, 43

ÚČASTNÍK Č. 2 – BARBORA

Barbora je nejstarší účastnicí výzkumu. Je jí 63 let. Pracuje v hospici Citadela 6 let a za tu dobu prošla více pracovními pozicemi. Původně začala jako dobrovolník, poté jí bylo nabídnuto místo sociální pracovnice. V současné době se zabývá fundraisingem a PR managementem. Je také koordinátorkou dobrovolníků.

Rozhovor trval necelých 8 minut a uskutečnil se ve stejné místnosti jako u Anny. Její výpověď je hodně ovlivněna nedávnou smrtí syna. To může zapříčinit zkreslení v jistých oblastech, na které se v rozhovoru tázeme, a to například v mluvení a přemýšlení o smrti.

Tabulka 3: *Esence zkušenosti – Barbora*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>smrt v rodině – smrt syna</i>	3, 7, 9, 18, 21

Vnímání smrti	<i>citlivost vůči smrti – vlastní povaha - individuální vnímání smrti</i>	4, 8, 11, 16
Zdroje podpory	<i>kolektiv – podpora v rodině – radost z práce</i>	25, 27
Práce v hospici	<i>vyrovnanost se smrtí – uspořádání si hodnot – specifika práce s umírajícími – životní výzva</i>	6, 13, 14, 34
Motivace	<i>nabídka práce</i>	30
Víra	<i>praktikující věřící</i>	31

ÚČASTNÍK Č. 3 – CECILIE

Cecilii je 35 let. Momentálně pracuje v hospici jako sociální pracovnice, ale dříve byla zdravotní sestra. Pracovala v nemocnici na onkologii, kde se se smrtí také setkávala velice často.

Rozhovor se uskutečnil v prostorách hospice sv. Lukáše v místnosti, která by se dala nazvat čekárnou. Chvilu trvalo, než Cecilie pochopila, jak jsou otázky myšleny. Proto jsem jí nakonec dovysvětlila, co např. první otázkou o vnímání smrti bylo myšleno a jaký je smysl celého výzkumu. Po tomto upřesnění mi ještě pár poznatků dodala, tyto už nebyly na záznamu, proto je uvádím v přepisu na konci rozhovoru.

Délka rozhovoru byla 8 minut.

Tabulka 4: *Esence zkušenosti – Cecilie*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>práce v nemocnici</i>	2,
Vnímání smrti	<i>smrt je smrt</i>	9, 12,
Vnímání umírání	<i>důstojnost umírání – prostředí v nemocnici</i>	5, 7, 9, 38
Zdroje podpory	<i>kolektiv – supervize – rodina – koníčky – radost z práce</i>	24, 26, 28, 30, 35

Práce v hospici	<i>vyrovnanost se smrtí – vliv na myšlenky - deta- buizace smrti – připravenost na vlastní smrt</i>	4, 14, 17, 19, 20, 43
Motivace	<i>vysněná práce – důstojné prostředí – vnitřní motivace</i>	34, 37, 40
Víra	<i>hospic</i>	43

ÚČASTNÍK Č. 4 – DANIELA

S Danielou jsme si povídaly v její pracovně. Byla u toho přítomna ještě stážistka, takže to bylo chvílemi i úsměvné. A atmosféra tím byla taková uvolněná a velmi přátelská.

Daniela byla ze začátku velmi nervózní, vypadalo to, že náš rozhovor brzy skončí. Nakonec trval necelých dvacet minut a zařadil se mezi nejdelší rozhovory celého výzkumu. Daniela se hodně rozpovídala a byla otevřená. Snažila se obsáhnout všechny otázky do hloubky a opravdu se zamýšlela nad odpověďmi. Byla z ní cítit lidskost a pokora.

Daniele je 28 let a pracuje v hospici sv. Lukáše 4 roky jako sociální pracovnice.

Tabulka 5: *Esence zkušenosti – Daniela*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>pohřby v rámci církve</i>	14, 18, 19, 23
Etapy života	<i>okamžik smrti</i>	51
Vnímání smrti	<i>součást života – neznámo - připravenost na svoji smrt</i>	13, 25, 26, 99
Vnímání umírání	<i>pěkné umírání – otevřenost v konverzaci na toto téma</i>	36, 37, 39, 40, 88, 89, 102
Zdroje podpory	<i>sdělení pocitů druhé osobě – supervize - kolektiv – sdílení stejné filosofie – zájmy – přátelé</i>	117, 120, 121, 123, 126, 132, 133, 135, 154, 161, 166

Práce v hospici	<i>uvědomění si blízkosti smrti – uspořádání životních hodnot – myšlenky o smrti – smrt jako téma hovoru – úcta k práci v hospici - náročnost práce</i>	48, 57, 60, 67, 72, 74, 75, 79, 173, 183, 196
Motivace	<i>příležitost práce – osobní zkušenost</i>	189, 208
Víra	<i>církev – motivace pro práci</i>	15, 17, 190

ÚČASTNÍK Č. 5 – EVA

Eva je slovenské národnosti, pracuje v hospici sv. Lukáše jako staniční sestra. Je jí 29 let. Náš rozhovor se uskutečnil v jednom z pokojů hospice, který byl momentálně neobsazený. Rozhovor trval 18 minut.

Tabulka 6: *Esence zkušenosti - Eva*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>teoretické – osobní zájem – nemoc v rodině</i>	5, 7, 8, 9, 62
Etapy života	<i>okamžik smrti</i>	18
Vnímání smrti	<i>smrt je přirozená – zdravotnické hledisko – nepřipravenost na vlastní smrt – neznámá</i>	15, 24, 29, 44
Vnímání umírání	<i>samota – různost umírání</i>	42, 52, 54
Zdroje podpory	<i>kolektiv – verbální vyjádření – podržení se navzájem – sdílení – rodina – příroda – přátelé</i>	103, 105, 106, 108, 113, 116, 118, 119, 127, 129, 131
Práce v hospici	<i>pomoc v posledních věcech – dává jiný pohled na smrt – potřeba ventilace – myšlenky na smrt – detabuizace smrti – náročnost na psychiku – zvyk na práci</i>	36, 39, 45, 49, 60, 72, 73, 87, 117, 136, 139

Veřejnost	<i>nepopulárnost tématu smrti – přitažlivost tématu smrti - přednášky o smrti – snaha o seznámení veřejnosti s hospicem</i>	77, 78, 82, 83, 86
Motivace	<i>školní práce – stáže</i>	150, 156, 160, 164
Víra	<i>zdroj síly</i>	125

ÚČASTNÍK Č. 6 – FRANTIŠKA

Františka pracuje 2 roky v DLBsH v Rajhradě jako sociální pracovnice. Je jí 47 let. Rozhovor probíhal v kanceláři sociálních pracovnic a trval přes půl hodiny. Jedenáct minut zabírají informace o náplni sociálního pracovníka v hospici. V půlce rozhovoru přišla do kanceláře druhá sociální pracovnice, která musela něco psát na počítači. Kvůli tomuto rušivému elementu nebylo možno na pár místech rozpoznat Františčina slova.

Jelikož byl rajhradský hospic místem stáže, všechny zbývající rozhovory se odehrály právě tam. Proto tuto skutečnost již u účastníků nebudeme uvádět.

Františka byla vstřícná a neměla problém odpovídat na otázky. V tabulce níže opět uvádíme esenci zkušenosti.

Tabulka 7: *Esence zkušenosti – Františka*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Vnímání smrti	<i>„smrti se nebojím“ – víra – příběhy kamarádek – smrt není definitivní – vážná nemoc</i>	5, 7, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 28, 36, 39, 41, 42, 50
Zdroje podpory	<i>rodina – přátelé – víra – lidé ve stejném oboru – radost z práce</i>	92, 93, 96, 102, 104, 109, 112
Veřejnost	<i>vstřícnost – skryté významy</i>	64, 68, 70

Motivace	<i>nabídka práce – osobní zájem</i>	119, 129, 131, 133
Víra	<i>představy o posmrtném životě – aktivní zapojení v církvi</i>	8, 9, 103

ÚČASTNÍK Č. 7 – GABRIELA

Paní Gabriela pracuje jako pečovatelka v hospici 2 a půl roku. Ze začátku měla obavy, ale brzy se uvolnila a byla komunikativní. Celou dobu se smála, jelikož prožívá šťastné období. Hodně ji ovlivnil rozvod a následné nalezení nového partnera. To také bylo cítit v jejích odpovědích. Rozhovor trval necelých 16 minut.

Tabulka 8: *Esence zkušenosti Gabriela*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>práce v nemocnici</i>	2
Etapy života	<i>okamžik smrti</i>	49
Vnímání smrti	<i>neděsí mě to – součást života</i>	6, 16
Vnímání umírání	<i>medikace - úcta</i>	10, 19
Zdroje podpory	<i>kolektiv – radost z práce – spokojenost v osobním životě – atmosféra v hospici</i>	35, 36, 72, 74, 76-85, 95, 108
Práce v hospici	<i>překonání strachu – pomáhání lidem na konci cesty - člověk neotupí – poslání - naplnění</i>	15, 16, 21, 28, 47, 60, 64, 99
Motivace	<i>pomáhat lidem - kartárka – nabídka práce</i>	28, 64, 118, 120, 124

ROZHOVOR Č. 8 – HANA

Hana pracuje jako pečovatelka v hospici 11 roků. V práci je moc spokojená, DLBšH je jejím prvním zaměstnáním a vůbec by ji nenapadlo jej měnit. Je jí 32 let. Náš rozhovor trval 11 minut.

Tabulka 9: *Esence zkušenosti Hana*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Vnímání umírání v hospici	<i>člověk neumírá sám</i>	3-6
Zdroje podpory	<i>kolektiv – radost z práce – udělat hezčí umírání</i>	49-51, 57, 60, 72
Práce v hospici	<i>těžké začátky – přemýšlení o smrti</i>	2, 12, 13
Motivace	<i>nabídka práce</i>	83

ROZHOVOR Č. 9 – IVANA

Ivaně je 22 let a je nejmladší účastnicí výzkumu. Pracuje jako ošetřovatelka. Do hospice nastoupila hned po škole. Byla to pro ni jasná volba, jelikož v hospici pracuje i její matka. Proto jsou i její názory a postoje k hospici a celkově ke smrti ovlivněné tím, že na to byla zvyklá od malička. Chodila za matkou do hospice po škole a toto prostředí je pro ni známé.

Pracuje v DLBšH 3 roky a náš rozhovor trval necelých 7 minut.

Tabulka 10: *Esence zkušenosti Ivana*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Setkání se se smrtí	<i>hospic</i>	15
Vnímání smrti	<i>práce matky v hospici - součást života</i>	3, 8, 9, 13, 32

Zdroje podpory	<i>přátelé - kolektiv – radost z práce</i>	44, 47, 48
Motivace	<i>práce matky</i>	51

ROZHOVOR Č. 10 – JANA

Jana pracuje v hospici 13 let jako ošetřovatelka. Před třemi lety se vrátila z mateřské dovolené, takže měla v práci pauzu. Náš rozhovor trval 10 minut. Janě je 40 let.

Tabulka 11: *Esence zkušenosti Jana*

hlavní téma	podtémata	čísla řádků
Etapy života	<i>okamžik smrti</i>	14, 39,
Vnímání smrti	<i>přijetí díky hospici – součást života – vliv zaměstnání</i>	15, 16, 17, 19, 27
Zdroje podpory	<i>rodina – radost z práce – pomoc lidem – kolektiv</i>	58, 63, 69, 85, 88, 91
Práce v hospici	<i>těžké začátky – strach z nemoci – životní hodnoty</i>	12, 34, 36, 46, 80, 81, 92
Motivace	<i>nabídka práce</i>	71

6 ZPRÁVA O VÝZKUMU

V této kapitole uvedeme společnou tabulku pro všech deset účastnic výzkumu. Po analýze jednotlivých rozhovorů nám vyvstalo **8 společných témat**. K těmto tématům jsme došli po porovnávání, slučování a hledání vztahů a podobností ve všech tabulkách esencí zkušeností. Kromě jednoho tématu má každé téma svá podtémata, která jsou přehledně uvedena v tabulce. U každé účastnice, pro kterou je toto podtéma aktuální, je udělána hvězdička. Jednotlivá témata jsou poté více rozebrána a popsána za pomoci autentických výroků účastnic a vlastním výkladem výzkumníka.

Tabulka 12: *Společná témata*

Setkání se smrtí										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Smrt v rodině	*	*								
Práce v nemocnici			*				*			
Pohřby				*						
Hospic									*	
Okamžik smrti										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Etapa života	*			*	*		*			*
Smrt										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Součást života	*			*	*		*		*	*
Intenzivní vnímání		*								
Smrt není konec						*				
Neznámo				*	*					
Umírání										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pěkné a důstojné	*		*	*			*			
Doprovázení	*							*		
Úcta							*			
Podpora										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kolektiv	*	*	*	*	*		*	*	*	*

Rodina a přátelé	*	*	*	*	*	*	*		*	*
Radost z práce	*	*	*			*	*	*		*
Supervize			*	*						
Koníčky			*	*	*					
Hospic										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Myšlenky o smrti	*		*	*	*			*		
Blízkost umírání	*			*						
Detabuizace smrt	*		*	*	*					
Jedinečnost práce	*			*			*			
Výzva	*									
Přijmutí smrti			*	*						*
Hodnoty				*						*
Těžké začátky								*		*
Motivace										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nabídka práce	*	*		*		*	*	*	*	*
Vnitřní motivace			*							
Stáž – osobní zkušenost				*	*					
Pomoc lidem							*	*		*
Víra										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Aktivní zapojení v církvi		*		*						
Hospic			*							
Zdroj síly					*	*				
Posmrtný život						*				

Prvním společným tématem bylo **setkání se smrtí**. Celkem šest účastnic výzkumu se před svou prací v hospici se smrtí setkalo. Anna i Barbora zmiňují smrt v rodině. Anna říká: „...*tak samozřejmě, umřel mi děda, babička...což jako zažívá každý.*“ Barbora již mluví o smrti příbuzných konkrétněji: „*Tak já jsem se se smrtí setkávala od dětství, byla jsem u toho jako malý dítě, když umřela prababička. Setkala jsem se s náhlým úmrtím svého dědečka, kterej umřel v důsledku úrazu...*“. Smrt je pro ni stále aktuálním tématem, jelikož jí zemřel syn: „*Ale prošla jsem takovým hodně těžkým obdobím, protože před rokem a půl nám umřel syn na leukémii a na to prostě máma není nikdy připravená. No takže je to pro mě hodně těžký.*“

Smrt starších osob v rodině bývá běžná, takže ji Anna považuje za normální. V případě Barbory jde o smrt vlastního dítěte, a ne tak dávnou, takže její uvažování na toto téma, je touto událostí silně ovlivněno.

Cecilie a Gabriela zase uvádějí, že jejich předchozím pracovištěm byla nemocnice, kde se se smrtí také setkávaly. Cecilie pracovala na onkologii a tato zkušenost ovlivnila především její pohled na umírání. Cecilie říká: „*Já jsem pracovala předtím už deset let na onkologii na ARU, takže do hospice jsem šla s tím, že moje představa o smrti, já nevím, já si nemyslím, že jsem ji vnímala jinak, vnímala jsem ji, že se umírá nedůstojně asi tak. Nevím co k tomu říct jiného.*“ Především umírání v důstojném prostředí, považuje za hlavní rozdíl mezi nemocnicí a hospicem: „*Myslím si, že jsem zjistila, že se dá umírat důstojně. Hospic je zařízení, kde se umírá důstojně...*“. Gabriela svoje předchozí zaměstnání v nemocnici komentuje takto: „*...já díky tomu, že jsem před dvaceti lety dělala sanitárku v nemocnici na interně, tak už jsem se s tou smrtí setkala.*“

Daniela uvádí, že se se smrtí setkala na pohřbech v rámci církve. Je to velké společenství, takže dobře neznala lidi, kterým chodila na pohřeb. Říká: „*Že vlastně když někdo zemře, i třeba z té církve nebo z toho blízkého okolí, těch lidí co patří do té církve, tak vlastně se chodí na pohřeb...a tak jako potkávala jsem se s tím docela často, že ty pohřby byly hodně často, že.....když to společenství je větší.*“ Jelikož nešlo o členy rodiny nebo blízké přátele, nebyl prožitek ztráty tak intenzivní.

Posledním podtématem v tomto tématu je překvapivě hospic. Nejmladší účastnice výzkumu uvádí hospic jako místo setkání se smrtí, jelikož její matka v něm pracuje. Navštěvovala hospic po škole, jak většinou děti navštěvují své matky. Proto se pro ni stal na-

prosto normálním a přirozeným pracovištěm. Ivana uvádí: „*Já jsem na to byla připravována na tu práci semka, protože tady dělá moje mamka. Takže jsem věděla, do čeho jdu a nějak jako jsem z toho neměla trauma nebo něco.*“ Dále říká: *Mamka tady dělá od založení hospica, takže jsem semka chodívala, že jo, po škole.*“

Zbytek účastníků setkání se smrtí neudává, což ovšem nemusí znamenat, že se s ní před prací v hospici nesetkali. Jen pro ně nebyl tento fakt důležitým. Z uvedených výpovědí lze říct, že ti, jež se se smrtí setkávali častěji, a to především v předchozím zaměstnání, měli lepší představu o tom, co je v hospici čeká.

Druhým společným tématem je **okamžik smrti**. A to především v souvislosti s etapou života, ve které přijde. Jednodušší je přijmout smrt staršího člověka, než mladého či ve středním věku. U staršího člověka se tak nějak čeká, že zemře. Na rozdíl od smrti v mládí, po autohavárii nebo na závažnou nemoc. Tedy smrti náhlé. Polovina účastníků výzkumu tento fakt ve své výpovědi zmiňuje. Zde jsou jejich výroky:

Anna: „*Když to jde v etapě, životní, že jako člověk prožije ty životní etapy, mládí, dospělost a stáří a takhle a směřuje to k smrti tak to беру jakoby normální průběh života..... samozřejmě je rozdíl, když zemře mladý člověk jakoby. To je jakoby rozdíl.*“

Daniela: „*...nebo čas od času to člověka napadne, ale tady jako vidím, že hodně často umírají lidi i třeba mladší než já.....nebo v mojem věku, tady nedávno byl jeden kluk, tak....to jsem si jako hodně tak nablízko uvědomila, že.....prostě se to týká každého z nás...a potom když se tady setkávám třeba, čím dál víc s tím, že třeba umírají lidé ve věku mojich rodičů...“*

Eva: „*Myslím si, že takto u mladého člověka nemůžu stoprocentně říct, že kdyby přišlo něco vážného.....si říct, že super sem s tím ztotožněná, jelikož pracuju v hospici...“*

Gabriela: „*...člověk může být rád, aby to nepřišlo brzo, aby vychoval děti...ne jak devět z deseti tady.*“

Jana: „*Tak to pro mě byla taková změna, tady mladí lidi po autohavárkách a tak, takže to mě jako dost bralo aj...“*

Z těchto výpovědí lze usuzovat, že účastníci výzkumu neberou pacienty jako kusy. Neotupěli vůči neštěstí a zármutku, jež prožívají blízcí umírajících. A také proti strachu, který prožívá sám pacient. Každé umírání je jiné a rozdíl je i v tom, kolik je člověku let.

Třetím tématem je **smrt** a to především její vnímání. U tohoto tématu nám vyvstala čtyři podtémata. Prvním, a nejvíce zastoupeným, je smrt jako součást života. Tato skutečnost by se dala předpokládat, jelikož pro práci v hospici je předpokladem vyrovnanost se smrtí. Ale ne u všech pracovníků to tak může na začátku jejich práce v hospici být. První účastnice Anna mluví o svém vnímání smrti před prací v hospici takto:

UC *„takže mi to nepřišlo jako by nějak jako by úplně špatné nebo různé prostě jsem to brala, dá se říct, jako by normálně, součást života.“*

TA *„A i Váš osobní přístup, jak berete svoji smrtelnost přímo?“*

UC *„Tak pořád jako součást života, beru to jako něco normálního.“*

Daniela na otázku, jak vnímala smrt před prací v hospici, odpovídá takto: *„...a brala jsem to jako...něco co patří k životu nebo jako něco co musí přijít jednou...“*

Paní Gabriela mluví o tom, že pomoci přijmout smrt jako fakt jí pomohla právě práce v hospici. Říká: *„Ano. Jo, že mně to zaměstnání nebo to povolání k tomu jakoby pomohlo, že ...že.....že se toho nebojím a beru to jako součást života.“*

Slečna Ivana na otázku vnímání smrti odpovídá s úsměvem: *„Tak normálně součást života, že jo? Každý...na každého to jednou přijde.“*

Paní Jana uvádí (stejně jako paní Gabriela) to, že ji hospic pomohl k tomu, aby vnímala smrt jako součást života. Na otázku, jak tedy bere smrt s odstupem času, odpovídá: *„No jako součást toho života, prostě, že to tak končí, že to tak je.“*

Další podtémata již nebyla tak významně zastoupena. Intenzitu vnímání uvádí jen paní Barbora: *„... ale mě ta smrt vždycky strašlivě bere, protože jsem hodně emotivní. Melancholik. Takže je to pro mě hodně osobní záležitost, hodně se mě to dotýká. A co se týče úmrtí v hospici, tak hodně intenzivně jsme jedno období, nebo tedy dlouhé období, jak s těma umírajícíma tak s těma rodinama, teďka v poslední době je toho čím dál méně, protože nejsem už sociální pracovnice.“*

Paní Františka tvrdí, že smrt není definitivní konec, je to pouze jakýsi druh odloučení. Říká: „...takže proto ten posun k tomu vnímání smrti spíš jako k odloučení než k definitivnímu.....uh ...konci.“

Eva hovoří o tom, že smrt je něčím tajemným: „...ale ta druhá strana je tajemná pro každého z nás takže.“ O tom, že nevíme, co bude po smrti, mluví i Daniela: „...byla a je pořád taková neznámá.“

Dalším společným tématem, které vystalo rozhovorů, je **umírání**. Téma umírání je u účastníků spojeno s hospicem. Také se o něm zmiňují Cecilie i Daniela, které mají zkušenost s prací v nemocnici. Porovnávají tyto dvě prostředí. Nejvíce hovoří o tom, že umírání nemusí být v bolestech, osamocené a nedůstojné.

Anna tvrdí: „Takže o tom teď víc přemýšlím, na druhou stranu k nám do hospice chodí lidé již v terminální fázi života a zas tady vidím, že ta smrt může být i pěkná jakoby, když to řeknu, možná to zní divně hnusně, že ti lidé.....né, jakoby smrt pěkná, ale i to umírání, jo, že ti lidé jsou spolu v posledních chvílích života, že jsou spolu, prostě snažíme se tomu klientovi vlastně vyjít fakt vstříc, aby netrpěl nějakýma bolestma nebo takhle. Aby si fakt užil ty poslední chvíle s těmi nejbližšími a musím říct, je to jako by rána pro ty lidi, tak od nás odcházejí spokojení, že mohli doprovodit toho člověka.“ Anna v této odpovědi zmiňuje i doprovázení. Hana uvádí doprovázení, jako součást její práce: „...a teď vlastně to nějak nedojde...třeba....i když si třeba na někoho zvyknu, dotkne se to, že jo...ale říkám si, jo, že neumírají tady sami...jo že jako takhle s nama...“

Daniela také mluví o tom, že umírání může být pěkné: „A co se asi posunulo od té doby trochu tak je to, že vnímám, že jako smrt nebo umírání, jestli to teda můžu spojit... /Určitě, určitě/ ...tak může být pěkné...“

Dalším tématem je **podpora**. Nebo můžeme říct zdroje podpory, síly či energie pro náročnou práci. Zde se nám objevuje zajímavý fakt a zároveň největší shoda v odpovědích u devíti z deseti účastníků. Nejvíce udávaným zdrojem podpory byl pracovní kolektiv. Níže uvádíme autentická slova účastnic, pro doložení uvedeného tvrzení.

Anna odpovídá na otázku, kde čerpá sílu takto: „*Tak hodně třeba i s kolegama se dá bavit, že sme tady takový tým, jak zdravotníci tak i sociální.*“

Barbora: „*Tak každý si ji hledá někde jinde, že. Tak já osobně asi hodně v rodině, asi nejvíc v rodině ve vztazích, ale taky mezi kolegy a kolegyněmi hlavně, protože těch kolegů tady moc není. Jsou to samé ženy. Tak i tam.*“

Cecilie: „*Tak navzájem od sebe v týmu. To je asi hodně důležité, to bych řekla, že je v podstatě nejdůležitější. Navzájem se podpořit s někým, s kým tu pracujete. Protože ten člověk do toho nejvíc vidí, že.*“

Daniela: „*Jo, kde se čerpá...tak myslím si, že hodně pomáhá i taková vzájemná podpora v týmu. Že si prostě můžeme otevřeně promluvit o věcech...tady navzájem jako se sestrama, s pracovíkama hospice.*“ /**Takže taky máte dobrý kolektiv tady!** „*Jako považuju ho za velmi dobrý!*“

Devět účastnic také uvádí jako zdroj síly rodinu a přátele. Tento fakt je celkem očekávatelný, proto k němu nebudeme uvádět další výroky. Sedm účastnic odpovídá kladně na otázku, zda je baví jejich práce. Toto je také jeden z důležitých zdrojů podpory. Zajímavým zjištěním je, že supervize, jakožto zdroj síly, uvádí jen dvě účastnice výzkumu. O supervizi v tomto smyslu se zmiňuje Cecilie a Daniela. Cecilie říká: „*Tak jako já vnímám supervizi určitě jako dobrou věc a potřebuju to při své práci, je to taková motyka pro zedníka, teda pro zahrádkáře nebo pro někoho takového, určitě to k tomu patří no. Jako bez toho bychom nemohly být.*“ A Daniela říká: „*No je to určitě jako dobrá věc no.*“ Obě účastnice jsou z hospice sv. Lukáše v Ostravě. Ostatní účastnice se supervizí většinou neúčastní, jelikož tvrdí, že to ještě nepotřebovaly.

Stěžejním a obsáhlým tématem je **hospic**. Pět účastnic uvádí, že díky práci v hospici začaly o smrti více přemýšlet. Anna tuto skutečnost komentuje takto: „*Tak určitě. To je jako logické, když člověk pracuje v takovém prostředí.*“ /**i mimo zaměstnání?!** „*Jo, jako jo.*“

Cecilie říká: „*Určitě nad ní přemýšlím častěji, než kdybych nepracovala s umíráním vůbec. To jo, to jako můžu srovnat s tím, že když jsem pracovala s lidmi umírajícími v nemocnicích, tak jsem nad ní přemýšlela stejně tak často jako teď v hospici. Ale když*

jsem byla na mateřské, tak jsem o ní nepřemýšlela tolik, jako když s ní pracuju. Jo, to je pochopitelné.“

Hana se k otázce, jestli přemýšlí o smrti častěji, vyjadřuje takto: *„Když su třeba sama a když si člověk tak zavzpomíná, tak ono to samo dojde a člověk začne přemýšlet jo...o tym životě, o té smrti a takhle.....a někdy jakože vůbec....jak kdy. Není to...jak se to ...není to pravidelně.“*

Anna a Daniela zmiňují blízkost k umírání, ke kterému se dostaly díky svému povolání. I tato blízkost ovlivňuje jejich vnímání smrti. Znovu by bylo dobré zdůraznit, že nejde o otupělost vůči smrti, ale její přijetí. Daniela spojuje blízkost smrti s uspořádáním si životních hodnot: *„No uvědomila jsem si, že smrt může být hodně blízko.....tak, to je taky hodně takové citlivé, že si člověk uvědomí...že si jakoby váží, toho co má... Jo, že...do té doby si to třeba tak neuvědomil... A myslím si, že to hodně mění jako hodnoty v životě ta práce tady v hospici....“*

Dalším podtématem je detabuizace smrti, respektive snaha o smrti více hovořit a také rozšiřovat povědomí o hospici a jeho poslání. O detabuizaci hovoří čtyři účastnice výzkumu.

Zajímavě mluví Anna: *„Jj,jako hodně. Změnilo se to hodně, protože fakt vidím, i tady jak dělám, jak je smrt strašně tabuizovaná tady ve společnosti. Takže bych řekla, že jsem taková propagátorka smrti. Ne, to zas ne, říkám to s humorem. Právě, že i když s partou někde sedíme, nebo takhle, tak se o tom snažím mluvit.... Jako by říkat jim jako prostě, jak to tady u nás je, nebo jsem je sem i párkrát zavedla a ukázala jim to, jak to tady vypadá, ať mají představu. Jako i doma o tom mluvím, jako mnohem víc třeba s rodiči a jako takhle. Jakože mi to otevřelo oči a chtěla bych, aby to viděli i ti ostatní, jakože dříve to bylo úplně normální, umírání a takhle. Teď se to strašně schovává za nějaké zdi nemocnic. Takže se o tom bavím víc, jako kdybych pracovala třeba na úřadě, tak řeším dávky nebo tak. Takhle řeším vlastně, kde pracuju.“*

I Cecílie se k hovoření o smrti ve společnosti vyjadřuje podobně: *„Mh, více jsem otevřená tady v tom tématu, myslím si, že ta práce mi jako umožňuje bořit to tabu tady v tom. A naopak o ní mluvím častěji a je v tom určitý záměr. Aby i v té společnosti...je to takové poselství mezi ty lidi. To určitě jo. To jo.“*

Cecílie i Anna pracují obě jako sociální pracovnice. V úvodu výzkumu jsme zdůvodnily výběr pracovnic jak přímé péče, tak sociálních pracovnic. V tématu detabuizace se tyto dvě skupiny rozcházejí. Sociální pracovnice mají větší potřebu o smrti hovořit ve společnosti, předávat myšlenky lidem a dělat „hospicovou osvětu“. Pracovnice v přímé péči tento fakt nezmiňují.

Výjimkou je Eva, která sice pracuje v přímé péči, ale na pozici staniční setry a ne ošetrovatelky. Eva hodně přednáší i mimo hospic: *„No, tím, že chodím i dost mimo, třeba jako mluvit a dělat různé přednášky, tak já se s tím střetávám.. ..jako já dost o té smrti...a normálně se mi stává, já ani nevím proč, ale...jako mě to osobně nevadí, že často když někde cestuju a někdo se dá do hovoru a nebo jdu někam do obchodu, kde mě už znají, jo vy tady k nám chodíte a kde pracujete? A už prostě navazuje člověk úplně hovor z jedné strany edukuje ty lidi o čem vlastně je ten hospic... Jako je to už nějak v povědomí, ale nemají lidé až nějak úplně tu představu...takže z jedné strany prostě takto...“*

Tři z desíti účastnic hovoří o jakési jedinečnosti práce v hospici. Anna to komentuje takto: *„Jako předtím jsem pracovala se seniory, a nebyl to víceméně můj cíl, teď si zpětně uvědomuji, že je to pro mě vzácnost pracovat tady, protože hospiců je málo a dostat se sem jakoby.“* O práci v hospici dále říká, že to byla výzva: *„Nebyl to můj cíl a jako objíždět hospice, ale byla to prostě příležitost. A líbí se mi to, je to jakoby zajímavá výzva životní. Tak jsem ráda, že jsem se sem dostala.“*

Daniela bere taky práci s umírajícími v hospici, jako něco jedinečného. Něco, co nedokáže každý. Zmiňuje se o tom, že si myslela, že v hospici pracují lidé, co mají přímou zkušenost se smrtí blízké osoby. Hodně jí dala stáž v Červeném Kostelci. Říká: *„...a říkala jsem si to na základě stáže v Červeném Kostelci...v tom prvním, který vznikl... hodně mě to oslovilo tamta stáž, moc mě oslovilo to prostředí. Prostě přístup sester a obrovský jako ...přijímající prostředí pro ty lidi jako...to se nedá popsat slovy to by člověk musel zažít.. A je to něco strašně krásného, říkala jsem si jako tak to bych nikdy nemohla dělat....“*

Gabrielu její povolání naplňuje a z toho důvodu je pro ni jedinečné, že může pomáhat lidem na konci cesty. Komentuje to hezkými slovy, které zároveň dokládají všeobecný omyl, že pracovníci v hospici otupí vůči smutku: *„...a jako nepřipadám si, že bych byla tvrdá, jo, že můžu být u umírajícího a že se to po mě spláchne jak po mastným peří.. A jako myslím si, že jako nejsou tvrdá, naopak ale, že prostě to tak beru, že je to...je to další krok*

někam a že někdo je u toho porodu a někdo je u toho umírání...a že mě spíš naplňuje to, že můžu těm lidem na tom konci pomáhat no....“

Cecílie a Daniela zmiňují, že jim práce v hospici napomohla k přijetí smrti. U Cecílie především k přijetí vlastní smrtelnosti: *„Vliv to na mne má. Řekla bych, že jsem více připravená na svoji smrt.“* Daniela přijetí smrti pojímá více všeobecně: *„...ale jako myslím si, že i smysl našeho života má směřovat trochu k tomu, abychom byli připraveni na svůj konec...“*

Dvě účastnice hovoří o tom, že hospic změnil jejich životní hodnoty. Již se tolik nezapomínají maličkostmi. Jana říká: *„Um...jako říkám, že od té doby co tady pracuju tak si člověk víc váží života.“*

Předposledním společným tématem je **motivace**. Motivace týkající se rozhodnutí pracovat v hospici. Pro osm účastnic byla motivací nabídka práce.

Pro Gabrielu, Hanu a Janu byla nabídka práce spojená i s tím, že chtěly dělat pomáhající profesi. Gabriela: *„A nějak to tak ve mně je celý život, že sem jako vždycky chtěla někomu pomáhat. Tak když dávali nabídku na tom pracáku těch rekvalifikačních kurzů tak jsem začala...se mi zdál takovej jako ... jako dobrej no...že proč bych to nezkusila.“* Danielu a Evu motivovala mimo jiné i stáž v hospici.

Jediná Cecílie měla osobní motivaci. Za práci v hospici si přímo šla a byl to její cíl. Toto dokládá její výrok: *„No a dostala jsem se, to je to co jsem říkala, já jsem si to jakýmsi způsobem vysnila, protože jsem pracovala na onkologii, setkávala jsem se s hospicovou péčí v rámci knížek od Marie Svatošové, no a už jsem si sama tak nějak hledala tady ty cesty, jestli prostě vzniká hospic v Ostravě a ve chvíli kdy jsem zjistila, že tady byl položený základní kámen, tak jsem si dávala prostě životopis a jako to byl můj sen jít tady pracovat, takže tak jsem se tu dostala. Byla to vlastní iniciativa, nebylo to tak, že by mě někdo oslovil. Já jsem si tady za tím přímo šla. Jako tak no.“*

Posledním tématem je **víra**. O aktivním zapojení v církvi hovoří Barbora, Daniela a Františka. Františka má víru spojenou s oporou, stejně jako Gabriela a Hana. Cecílie o ní hovoří v souvislosti s hospicem takto: *„A také jsem na půli cesty mezi ateismem a vírou. Dalo by se říct, že hospic mi dal víru.“*

6.1 Shrnutí výzkumu

V této kapitole si odpovíme na výzkumné otázky, stanovené na začátku výzkumu. Hlavní výzkumná otázka zněla:

Jak se mění vnímání smrti u pracovníků v hospicích?

Z uskutečněného výzkumu vyplývá, že vnímání smrti jako takové se u pracovníků v zásadě nemění. Ale mění se jejich pohled na umírání. V hospici zjistili, že může být pěkné, bez velkých bolestí a s blízkou osobou po boku.

První dílčí otázka byla: *Jak pracovník vnímal smrt před prací v hospici?* Tuto otázku bychom mohli spojit i s druhou: *Jaký je posun ve vnímání smrti během práce v hospici?*

Téměř celý výzkumný vzorek bral smrt jako součást života jak před prací v hospici tak během ní.

Třetí dílčí otázka zněla: *Přemýšlí teď pracovník více o smrti než před prací v hospici?*

Polovina z výzkumného souboru odpověděla na tuto otázku kladně. Je to dáno především tím, že v tom prostředí pracují. Potvrzují, že kdyby pracovali někde jinde, o smrti by tolik nepřemýšleli. Druhá polovina odpovídá záporně. O smrti nepřemýšlí více než před prací v hospici. Zde můžeme najít zajímavý rozdíl mezi pracovníci přímé obslužné péče a sociálními pracovníci. Všechny sociální pracovníce odpověděly kladně. Z pracovníků přímé péče to byly pouze dvě.

Čtvrtá dílčí otázka: Mluví teď pracovníci o smrti více než před prací v hospici?

U této otázky se odpovědi opět dělí na polovinu. Kladné odpovědi převažují opět u sociálních pracovníků, které se snaží i o detabuizaci smrti ve společnosti. Nelze zcela určitě říct, proč existuje tento rozdíl mezi sociálními pracovníci a pracovníci přímé péče. Proto se nebudeme pouštět do subjektivních domněnek.

Pátá dílčí otázka zněla: Jaké jsou zdroje podpory u pracovníků v hospicích?

Zde panuje výjimečná shoda. Téměř celý výzkumný soubor označil za důležitý zdroj podpory pracovní kolektiv. Dále to byla rodina, přátelé, koníčky a víra.

Poslední kladená otázka byla: *Jaká je motivace pro práci v hospici?*

Z výzkumu vyplynulo, že motivace pro práci v hospici přichází jako impulz z vnějšku v podobě nabídky práce. Tento faktor uvádí téměř celý výzkumný soubor. Jen jedna účastnice šla cíleně za tímto druhem práce. Přesto lze říct, že i když práce v hospici nebyla pro všechny účastnice výzkumu cílem, jsou spokojené a jejich práce je baví.

ZÁVĚR

„Miliony lidí touží po nesmrtelnosti, a přitom nevědí, co mají dělat, když v neděli odpoledne prší.“

Susan Eltz

Diplomová práce se zabývá vnímáním smrti u pracovníků v hospicích. Nejdříve bylo nutné ujasnit si teoretická východiska z oblasti paliativní péče. Více si přiblížit problematiku smrti a umírání. Popsat hospic jako zařízení, jeho historii, poslání a druhy. Teoretická část obsáhla základní poznatky, potřebné k lepšímu vhledu do zkoumané problematiky.

Výzkum se zaměřil na pracovníky v hospici. Na to, jak oni sami vnímají smrt. Jestli si myslí, že je jejich práce ovlivňuje. Výzkumný soubor byl složen ze samých žen, jelikož pracovníků mužského pohlaví v hospicích není mnoho a většinou jsou to lékaři.

Myslím si, že výzkum přinesl zajímavé poznatky. Mne osobně zaujal fakt, že se pracovnice hospice snaží dělat osvětu mezi lidmi. O tom, co je to hospic a také, že není třeba se bát o smrti mluvit. Je to přirozená součást života a čím dříve se s ní člověk vyrovná, tím lépe pro něj. Důležité je si uvědomit, že nežijeme věčně a smrt může přijít i dřív, než to čekáme. To, že vnímání smrti se u pracovníků v hospici v obecné rovině nějak nemění, není zas tak překvapující zjištění. Je třeba si uvědomit, že jedním z předpokladů pro práci v hospici je vyrovnanost se smrtí. A to, že je většina pracovníků věřících, se také dá očekávat, jelikož hospice bývají církevní zařízení. Což napovídají již jejich názvy po svatých.

Diplomová práce bude poskytnuta knihovně hospice Cesty domů v Praze, které vděčím za poskytnutí mnoha odborných zdrojů. Poslouží jistě i těm, kteří se o toto téma zajímají, ať už jako odborníci nebo laici.

Na závěr bych chtěla vyjádřit přání, aby byla smrt méně tabuizovaná a také aby přestal panovat všeobecný názor, že pracovníci v hospicích jsou již otupělí a nic necítí. Doufám, že ti, kteří zastávají tento názor, se po přečtení rozhovorů v příloze zamyslí a třeba tento názor upraví.

Jelikož celou práci provází citáty, neodpustím si jeden závěrečný.

„Smrt je odpoutáním od všech bolestí a hranic, kterou naše utrpení již nepřekročí. Smrt nás ukládá do toho klidu, kde jsme spočívali před svým narozením.“ Seneca

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERESFORD, Larry, 1993. *The hospice handbook*. Boston: Little, Brown. ISBN 0-316-09138-3.
- [2] BRABEC, Ladislav, 1991. *Křesťanská thanatologie*. Praha: GEMMA89. ISBN 80-85206-06-4.
- [3] DAVIES, Douglas J., 2007. *Stručné dějiny smrti*. Praha: VOLVOX GLOBATOR. ISBN 978-80-7207-628-4.
- [4] DESPELDER, Lynne Ann a Alber Lee STRICKLAND, 2005. *The last dance*. 7. ed. New York: McGraw Hill. ISBN 0-07-292096-3.
- [5] GROF, Stanislav, 2009. *Lidské vědomí a tajemství smrti*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0177-5.
- [6] HALÍK, Tomáš. „Poslední věci“ v křesťanské tradici. In *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Editor KRÁSA, Ondřej. Praha: Cesta domů. ISBN 978-80-904516-3-6.
- [7] HARRISON, Ted. *Druhá strana smrti*. Praha: Návrat domů, 2000. ISBN 80-7255-035-7.
- [8] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie*. 2. vyd. Praha: Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-471-3.
- [9] ILLICH, Ivan. *Limits to medicine*. 3. vyd. London – New York: Marion Boyars. ISBN 0-7145-2993-1.
- [10] KOPŘIVA, Karel, 2011. *Lidský vztah jako součást profese*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-922-4.
- [11] KROPÁČEK, Luboš. *Umírání, smrt a eschatologické představy v islámu*. In *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Editor KRÁSA, Ondřej. Praha: Cesta domů, 2007. ISBN 978-80-904516-3-6.
- [12] KÜBLER – ROSS, Elisabeth, 1992. *Hovory s umírajícími*. [Hradec Králové]: SIGNUM UNITATIS. ISBN 80-85439-04-2.
- [13] KÜBLER – ROSS, Elisabeth, 1995. *Odovědi na otázky o smrti a umírání*. Praha: H&H Jihočany.
- [14] KUBÍČKOVÁ, Naděžda, 2001. *Zármutek a pomoc pozůstalým*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-85866-82-X.

- [15] LYČKA, Milan. *Smrt a umírání v judaismu*. In *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Editor KRÁSA, Ondřej. Praha: Cesta domů, 2007, s. 79-95. ISBN 978-80-904516-3-6.
- [16] MISCONIOVÁ, Blanka, [1998]. *Péče o umírající – hospicová péče*. Národní centrum domácí péče České Republiky. ISBN 80-239-1915-6.
- [17] MUNZAROVÁ, Marta, 2005. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1025-0.
- [18] NOVÁK, Tomáš, 2011. *Péče o pečující*. Brno: Moravskoslezský kruh. ISBN 978-80-254-9149-2.
- [19] ONDRAČKA, Lubomír. *Dobrá smrt vysokokastovního hinduisty*. In *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Editor KRÁSA, Ondřej. Praha: Cesta domů. ISBN 978-80-904516-3-6.
- [20] RAMBRUCH, Lukáš a Sheila PAYNE. *Standardy a normy hospicové a paliativní péče v Evropě*. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-1-2.
- [21] SCHERER, Georg, 2005. *SMRT jako filosofický problém*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-914-X.
- [22] SILVERMANOVÁ, R. Phyllis. *Truchlení: změna pojetí*. In *Ztráta, změna a zármutek v kontextu paliativní péče*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007, s. 39-58. ISBN 978-80-87029-21-3.
- [23] STUDENT, Johann-Christoph, Albert MÜHLUM a Ute STUDENT, 2006. *Sociální práce v hospici a paliativní péči*. Jihočany: H & H. ISBN 80-7319-059-1.
- [24] SVATOŠOVÁ, Marie, 2011. *Hospice a umění doprovázet*. 7.vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7195-580-1.
- [25] SVATOŠOVÁ, Marie, 1998. *Hospic slovem a obrazem*. Ecce Homo. ISBN 80-902049-1-0.
- [26] VÁVROVÁ, Soňa, 2012. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0087-1.
- [27] ZEMÁNEK, Marek. *Smrt a umírání z pohledu buddhismu*. In *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Editor KRÁSA, Ondřej. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-3-6.

Sborník

- [1] ONDRAČKA, Lubomír, Luboš KROPÁČEK, Tomáš HALÍK, Milan LYČKA a Marek ZEMÁNEK. Editor KRÁSA, Ondřej. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-3-6.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: <i>Přehled účastníků výzkumu</i>	41
Tabulka 2: <i>Esence zkušenosti - Anna</i>	44
Tabulka 3: <i>Esence zkušenosti – Barbora</i>	44
Tabulka 4: <i>Esence zkušenosti – Cecílie</i>	45
Tabulka 5: <i>Esence zkušenosti – Daniela</i>	46
Tabulka 6: <i>Esence zkušenosti - Eva</i>	47
Tabulka 7: <i>Esence zkušenosti – Františka</i>	48
Tabulka 8: <i>Esence zkušenosti Gabriela</i>	49
Tabulka 9: <i>Esence zkušenosti Hana</i>	50
Tabulka 10: <i>Esence zkušenosti Ivana</i>	50
Tabulka 11: <i>Esence zkušenosti Jana</i>	51
Tabulka 12: <i>Společná témata</i>	52

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI: ROZHOVR Č. 1

PŘÍLOHA PII: ROZHOVOR Č. 2

PŘÍLOHA PIII: ROZHOVOR Č. 3

PŘÍLOHA PIV: ROZHOVOR Č. 4

PŘÍLOHA PV: ROZHOVOR Č. 5

PŘÍLOHA PVI: ROZHOVOR Č. 6

PŘÍLOHA PVII: ROZHOVOR Č. 7

PŘÍLOHA PVIII: ROZHOVOR Č. 8

PŘÍLOHA PXI: ROZHOVOR Č. 9

PŘÍLOHA PX: ROZHOVOR Č. 10

PŘÍLOHA PXI: ZÁZNAM ZE STÁŽE V DLBSH SV. JOSEFA

PŘÍLOHA PXII: FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA Z DLBSH RAJHRAD

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1

Místo: Hospic Citadela – Valašské Meziříčí

Pohlaví: žena

Věk: 30

Pracovní pozice: sociální pracovníce

Délka pracovního poměru: 2 roky

Délka rozhovoru: 6 minut 44 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	
2	UC	Tak já jsem vždycky, jako abych řekla, tak já jsem se nikdy nesetkala se smrtí přímo, tak samozřejmě umřel mi děda, babička, což jakoby zažívá každý, ale brala jsem to vždycky jako normální součást života ,	<i>Smrt staršího člena rodiny. Smrt jako součást života.</i>
3	UC	... že mě to nikdy nějak, že už byly staří lidé a nemocní a prostě zemřeli, takže mi to nepřišlo jako by nějak jako by úplně špatné nebo různé prostě jsem to brala, dá se říct, jako by normálně, součást života .	<i>Smrt nastávající ve stáří.</i>
4	TA	A i Váš osobní přístup, jak berete svoji smrtelnost přímo?	
5	UC	Tak pořád jako součást života, beru to jako něco normálního .	<i>Smrt je normální.</i>
6	UC	Když to jde v etapě, životní, že jako člověk prožije ty životní etapy, mládí, dospělost a stáří a takhle a směřuje to k smrti tak to beru jakoby normální průběh života...	<i>Smrt nasává ve stáří.</i>
7	UC	... samozřejmě je rozdíl, <u>když zemře mladý člověk jakoby.</u> <u>To je jakoby rozdíl.</u>	<i>Smrt mladého člověka.</i>
8	TA	Jak ji vnímáte teď s odstupem času? Po dobu těch dvou let co tu pracujete?	
9	UC	Jako už o tom více přemýšlím , jelikož u nás umírají i ti mladší lidé. Jde to vidět jakoby, že doprovází manželé, manželky, mladí, nebo třeba i děti, takže to už....	<i>Smrt mladého člověka. Doprovázení.</i>

			<i>Přemýšlení o smrti.</i>
10	UC	Je to už jakoby jiné než takový ten postup, když zemře starý člověk nebo takhle.	<i>Smrt nastává ve stáří.</i>
11	UC	Takže o tom teď víc přemýšlím , na druhou stranu k nám do hospice chodí lidí již v terminální fázi života a zas tady vidím, že ta smrt může být i pěkná jakoby, když to řeknu, možná to zní divně hnusně, že ti lidé...	<i>Přemýšlení o smrti. Změna ve vnímání smrti.</i>
12	UC	...né, jakoby smrt pěkná, ale i to umírání , jo, že ti lidé jsou spolu v posledních chvílích života, že jsou spolu, prostě snažíme se tomu klientovi vlastně vyjít fakt vstříc, aby netrpěl nějakýma bolestma nebo takhle.	<i>Utlumení bolesti. Doprovázení.</i>
13	UC	Aby si fakt užil ty poslední chvíle s těmi nejbližšími a musím říct, je to jako by rána pro ty lidi, tak od nás odcházejí spokojení, že mohli doprovodit toho člověka.	<i>Doprovázení.</i>
14	UC	Takže v tom vidím něco i pěkného i když je to fakt jakoby asi nejtěžší v životě rána pro ty blízké.	<i>Pěkné umírání.</i>
15	TA	A myslíte si, že na tu změnu ve vnímání, jak jste říkala, že o tom více přemýšlíte, má vliv vaše zaměstnání?	
16	UC	Tak určitě protože se tady dostávám jakoby blíž k těm lidem. K tomu umírání samotnému.	<i>Vliv na změnu vnímání – potvrzení. Blízkost k umírajícím</i>
17	TA	To už jste mi odpověděla i na další otázku, jestli teď přemýšlíte o smrti častěji?	
18	UC	Tak určitě. To je jako logické, když člověk pracuje v takovém prostředí.	
19	TA	A i mimo to zaměstnání?	
20	UC	Jo, jako jo.	
21	TA	A mluvíte o smrti více než předtím, mimo zaměstnání?	
22	UC	Jj, jako hodně. Změnilo se to hodně, protože fakt vidím i tady jak dělám jak je smrt strašně tabuizovaná tady ve společnosti.	<i>Vliv práce v hospici. Detabuizace smrti.</i>

23	UC	Takže bych řekla, že jsem taková propagátorka smrti .	Smích.
24	UC	Ne to zas ne, říkám to s humorem. Právě, že i když s partou někde sedíme, nebo takhle tak se o tom snažím mluvit	<i>Detabuizace smrti.</i>
25	UC	Jako by říkat jim jako prostě jak to tady u nás je, nebo jsem je sem i párkrát zavedla a ukázala jim to, jak to tady vypadá, ať mají představu.	<i>Detabuizace smrti.</i>
26	UC	Jako i doma o tom mluvím jako mnohem víc třeba s rodiči a jako takhle. Jakože mi to otevřelo oči a chtěla bych, aby to viděli i ti ostatní, jakože dříve to bylo úplně normální, umírání a takhle.	
27	UC	Teď se to strašně schovává za nějaké zdi nemocnic. Takže se o tom bavím víc , jako kdybych pracovala třeba na úřadě tak řeším dávky nebo tak. Takhle řeším vlastně, kde pracuju.	
28	TA	Potom bych se chtěla zeptat, jestli máte povinné supervize tady?	
29	UC	Ne nemáme . To je myslím, že velká škoda.	
30	TA	Kde tedy berete sílu a energii? A kde se od toho můžete nějak oprostít?	
31	UC	Tak hodně třeba i s kolegama se dá bavit, že sme tady takový tým , jak zdravotníci tak i sociální.	<i>Kolektiv.</i>
32	TA	Takže dobrý kolektiv?	
33	UC	Já si myslím, že jo. Jakože že by to mohlo být i horší, mohlo by to být možná i lepší. Ale jakože to vidím pozitivně ten náš tým nebo jak tady spolupracujeme...	<i>Kolektiv.</i>
34	UC	A i to že se můžu bavit venku s přáteli a s rodiči o tom prostředí, i když já si myslím, že ti moji přátelé o tom nechou slyšet už někdy, když už o tom mluvím moc...	<i>Podpora v rodině. Přátelé.</i>
35	UC	Ale pomáhá mi, když to ze sebe dostanu verbálně . K tomu je dobrá právě ta supervize, která tu není, tak se to snažím aspoň čerpat ze svého okolí, jen nevím, jak dlouho to vydrží.	Smích. <i>Sdělení pocitů druhé osobě.</i>
36	TA	A baví vás práce vaše tady?	
37	UC	Jo, baví . Akorát mě nebaví ta úředničina. My máme totiž na starosti i pokladny, vyúčtování, příspěvky a takhle a to mě moc nebaví no.	<i>Radost z práce.</i>
38	TA	Takže spíš vás baví práce s těma lidma?	

39	UC	Jo.	
40	TA	A jak jste se dostala vůbec původně tady k té práci? A jaká byla vaše motivace?	
41	UC	Jako předtím jsem pracovala se seniory, a nebyl to víceméně můj cíl, teď si zpětně uvědomuji, že je to pro mě vzácnost pracovat tady , protože hospiců je málo a dostat se sem jako-by.	<i>Jedinečnost práce v hospici.</i>
42	UC	To byla úplná náhoda, já jsem zrovna přijela ze zahraničí. Eště jsem si udělala prázdniny, že jsem ani práci nehledala, takže začala jsem hledat nějak až v říjnu a zrovna tady hledali sociálního pracovníka, tak jsem se přihlásila na konkurz a dostala jsem se sem.	<i>Nabídka práce.</i>
43	UC	Nebyl to můj cíl a jako objíždět hospice, ale byla to prostě příležitost. A líbí se mi to, je to jakoby zajímavá výzva životní. Tak jsem ráda , že jsem se sem dostala.	

PŘÍLOHA PII:**ROZHOVOR Č. 2****Místo:** Hospic Citadela – Valašské Meziříčí**Pohlaví:** žena**Věk:** 63**Pracovní pozice:** fundraiser, PR, koordinátor dobrovolníků, vedoucí sociálního úseku**Délka PP:** od roku 2006 (6 let)**Délka rozhovoru:** 7 minut 54 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Jak jste vnímala smrt, předtím než jste začala pracovat v hospici?	
2	TA	Jak jste ji pojímala sama?	
3	UC	Tak já jsem se se smrtí setkávala od dětství, byla jsem u toho jako malý dítě, když umřela prababička. Setkala jsem se s náhlým úmrtím svého dědečka, kterej umřel v důsledku úrazu...	
4	UC	... ale mě ta smrt vždycky strašlivě bere , protože jsem hodně emotivní. Melancholik. Takže je to pro mě hodně osobní záležitost , hodně se mě to dotýká .	
5	TA	A jak tedy vnímáte smrt teď s odstupem času, po té době co jste tady?	
6	UC	Takže říká se, že člověk, aby mohl pracovat v hospici, tak by měl být vyrovnaný se svojí vlastní smrtí. Že by to měl mít uspořádaný. Já si myslím, že docela vím, že jsem připravená na to, že kdykoliv to může nastat až tak, že si dělám někdy starost, že mám všude binec a že bych si měla dát některé věci do pořádku, aby je ti moji blízcí našli, kdyby k tomu došlo.	
7	UC	Co se týče svých blízkých tak na to nejsem připravená a asi na to nikdy není připravený člověk, nebo já teda nejsem připravená. A s tím se smírju velice těžce.	
8	UC	A co se týče úmrtí v hospici, tak hodně intenzivně jsme jedno období, nebo tedy dlouhé období, jak s těma umírajícíma tak s těma rodinama, teďka v poslední době je toho čím dál míň, protože nejsem už sociální pracovnice.	
9	UC	Ale prošla jsem takovým hodně těžkým obdobím, protože před rokem a půl nám umřel syn na leukémii a na to prostě máma není	Je cítit smutek nad ztrátou

		nikdy připravená. No takže je to pro mě hodně těžký.	tou.
10	TA	Takže i přesto, že se se smrtí setkáváte častěji, tak to neznamená, že byste nějak otupěla? Pořád je to stejně intenzivní?	
11	UC	Je to hodně intenzivní.	
12	TA	Přemýšlím teď, jestli tedy u vás nastala nějaká změna ve vnímání smrti vlivem práce v hospici?	
13	UC	V tom vnímání smrti bych řekla, že nenastala změna . Spíš si to člověk nějak uspořádá a já nemám žádnou odbornou přípravu pro práci v hospici a musela jsem se k tomu taky nějak dopracovat a spoustu věcí si i sama nastudovat.	
14	UC	Takže člověk víc si třeba uvědomuje to, co třeba dělá spontánně, díky svým celoživotním zkušenostem v jednání a komunikaci s lidmi. Tím studiem a tou prací si uvědomuje, jakým způsobem s těma lidma jednat a především teda to je jim hlavně naslouchat, nevnucovat jim svoje představy a svoje názory, který oni vůbec nemusí přijat, protože uvažují v té chvíli úplně jinak.	
15	UC	A vnímání smrti nebo úmrtí toho blízkého člověka je velice rozdílné a přestože u nás v hospici je i několik úmrtí za den a většinou je jich i několik za týden, někdy je třeba týden, kdy nikdo neumře.	
16	UC	Tak pořád se setkáváme s tím, že lidé reagují na úmrtí svého blízkého jinak než ti před nimi. Pořád je tam něco nového, každý to prožívá jinak, každý má nějaký vlastní dispozice k tomu jiný. Ale mě se to dotýká pořád.	
17	TA	A přemýšlíte teď o té smrti častěji?	
18	UC	Já jsem nucená situací , do který jsme se dostali. To je trochu nestandardní pro zaměstnance hospice.	
19	TA	Mluvíte teď o smrti častěji, tuším, že ve vaší situaci to jinak nejde.	
20	UC	To je právě zase ta profesní záležitost, protože hodně často někde přednáším a to je vlastně vždycky o smrti, když mluvím o hospici.	
21	UC	A navíc jsem to osobně prožila nedávno, takže jo. Mluví o tom skoro pořád.	
22	TA	Teď tu mám trochu jinou strukturu otázek, a to jestli máte povinné supervize?	
23	UC	Nemáme povinné supervize.	

24	TA	A kde tedy potom berete tu sílu, nebo energii pro tu práci?	
25	UC	Tak každý si ji hledá někde jinde, že. Tak já osobně asi hodně v rodině , asi nejvíc v rodině ve vztazích, ale taky mezi kolegy a kolegyněmi hlavně , protože těch kolegů tady moc není. Jsou to samé ženy. Tak i tam.	
26	TA	A baví vás vaše práce?	
27	UC	No to jo, když jsem tady eště ve třiašedesáti.	
28	TA	A teď zabrousíme trochu do historie, před rok 2006, jak jste se tady k té práci dostala?	
29	TA	A jaká byla vaše motivace pro tu práci?	
30	UC	Tak jak jsem odešla na důchod, já jsem dělala manažerku v bankovníctví. Odešla jsem na důchod a pan ředitel za mnou přišel , že bych se hodila...	
31	UC	Já jsem praktikující evangelík , můj manžel je farář a pan ředitel za mnou přišel, že bych se tu hodila jako dobrovolník . My jsme evangelické zařízení.	
32	UC	No a tak jsme se domluvili, že budu chodit a protože po mně chtěl i nějakou práci, kde se ukázalo, že nelze dělat bez přístupu do systému, tak jsme se domluvili na nějakém úvazku no a tak, tak to začalo nějak fungovat.	
33	TA	Takže to byl spíše vnější impulz?	
34	UC	Byla to taková výzva , která ke mně přišla.	

PŘÍLOHA PIII:**ROZHOVOR Č. 3****Místo:** Hospic sv. Lukáše - Ostrava**Pohlaví:** žena**Věk:** 35**Pracovní pozice:** sociální pracovníce, zdravotní sestra**Délka PP:** 5 let**Délka rozhovoru:** 8 minut 19 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	První bych se vás chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	Chvilí trvá, než začne mluvit.
2	UC	Já jsem se setkávala se smrtí vlastně už po celou dobu, než jsem nastoupila do hospice. A vnímala jsem to v podstatě tak, že	
3	UC	smrt, no...já si myslím, že by bylo dobré ty otázky první vidět, protože je to blbě položeno. Jako smrt jsem vnímala naprosto stejně, jo.	
4	UC	Jako šla jsme pracovat se smrtí, byla jsem připravena na smrt, protože jsem pracovala po celou dobu se smrtí, jo.	
5	UC	Já jsem pracovala předtím už deset let na onkologii na ARU, takže do hospice jsem šla s tím, že moje představa o smrti, já nevím, já si nemyslím, že jsem ji vnímala jinak, vnímala jsem ji, že se umírá nedůstojně asi tak. Nevím co k tomu říct jiného.	
6	TA	A dobře tedy, po té co máte zkušenost tady s prací v hospici, změnilo se na tom něco?	
7	UC	Změnilo se to v tom, že vím, že se dá umírat důstojně. Asi tak jo, to je, jakože taková změna.	
8	UC	Ale jakože smrt, jako smrt si myslím, že...já bych to položila asi jako umírání. Smrt je prostě smrt. Já to ani nemůžu vnímat, já nejsem mrtvá. To je takové těžko, jako říct. Já můžu říct, jak jsem vnímala umírání předtím a jak ho vnímám teď.	
9	UC	Myslím si, že jsem zjistila, že se dá umírat důstojně. Hospic je zařízení kde se umírá důstojně a co se týká smrti,	

		tak smrt je jedna a v té se asi nic nezmění a co se mě týká, ten respekt vůči té smrti je pořád stejný.	
10	UC	Asi to se nezměnilo, protože mě hospic nedostal do nějakého stavu, že bych prostě začala věřit na něco jiného jako.	
11	TA	To mě právě zajímalo, jestli když člověk vidí tu smrt častěji, jestli to dokáže něco změnit.	
12	UC	Ne, myslím, si že mám pohled na smrt pořád stejný. To není změněné, né to né no.	
13	UC	A přemýšlíte teď o té smrti častěj? Nebo o tom umírání?	
14	UC	Určitě nad ní přemýšlím častěji, než kdybych nepracovala s umíráním vůbec. To jo, to jako můžu srovnat s tím, že když jsem pracovala s lidmi umírajícími v nemocnicích, tak jsem nad ní přemýšlela stejně tak často jako teď v hospici.	
15	UC	Ale když jsem byla na mateřské, tak jsem o ní nepřemýšlela tolik, jako když s ní pracuju. Jo to je pochopitelné.	
16	TA	Jestli o ní i víc mluvíte? Je to pro vás snazší?	
17	UC	Jo, jo určitě, určitě.	Přikyvuje na souhlas.
18	TA	I mimo práci...	
19	UC	Mh, více jsem otevřená tady v tom tématu, myslím si, že ta práce mi jako umožňuje bořit to tabu tady v tom.	
20	UC	A naopak o ní mluvím častěji a je v tom určitý záměr. Aby i v té společnosti...je to takové poselství mezi ty lidi. To určitě jo. To jo.	
21	TA	Potom bych se chtěla zeptat, jestli máte povinné supervize tady?	
22	UC	Máme tady supervize a v podstatě jsou povinné. Jo, jo účastníme se supervizi. Takže to takhle jo.	
23	TA	A pomáhá vám to nějak ty supervize?	
24	UC	Je pravda, že nemám s nimi až takovou zkušenost, máme to docela krátce. Ale z poslední supervize mám pocit, že mě to někam posunulo. Byla to taková podpůrná supervize a ta jako nějakým způsobem určitě pomohla.	
25	UC	Nejvíc jako co vnímám supervizi je supervize mezi dvě-	

		ma pracovníky , jo taková ta vzájemná, nevím, jestli je to intervize, nebo tak nějak.	
26	UC	A ta teda pomáhá hodně. Jo tak i taková jak se to jmenuje, mezi pacienty že řešíme, případová supervize, tak tu máme nejčastěji mezi sebou s kolegyněmi. A ta je teda hodně dobrá. No a pak když máme nějaké ty podpůrné tak to máme s psycholožkou. A taky jsme si z ní odnesla, myslím, že mě to určitě podpořilo. Jo.	
27	TA	Práce je určitě psychicky náročná, tak kde berete tu sílu?	
28	UC	Tak jako já vnímám supervizi určitě jako dobrou věc a potřebuju to při své práci, je to taková motyka pro zedníka , teda pro zahrádkáře nebo pro někoho takového, určitě to k tomu patří no. Jako bez toho bychom nemohly být.	
29	TA	A jestli máte teda i nějaké jiné zdroje podpory? Nebo kde čerpáte tu sílu krom těch supervizí?	
30	UC	Tak navzájem od sebe v týmu . To je asi hodně důležité, to bych řekla, že je v podstatě nejdůležitější . Navzájem se podpořit s někým s kým tu pracujete. Protože ten člověk do toho nejvíc vidí, že.	
31	UC	A pak takové jakože, vždycky se říká...určitě rodina , protože to můžu srovnat, když jsem tu rodinu neměla a setkávala jsem se s umíráním, tak jsem se s tím hůř vyrovnávala než teď. Ono i ty myšlenky na něco jiného a těšit se, prostě čerpat tu energii někde jinde, to je taky hodně důležité.	
32	UC	A pak zájmy jako jo, já hodně sportuju , takže tam taky hodně čerpám energii. Vyčistit si hlavu, já jako hodně potřebuju takovou tu psychiku ...já nevím, vyřešit tou fyzičkou . Takže tak no.	
33	TA	Ještě tu mám takovou otázku, jestli vás baví vaše práce?	
34	UC	Jo, mh, myslím si, že ta práce se nedá dělat bez toho, aby člověk tu chodil jenom do práce. Jo jako, já jsem si to vysnila , tady tu práci a jsem strašně ráda za to, i přesto všechno, že je to někdy hodně těžké, tak já bych asi jako neměnila.	

35	UC	Nevím co. Často se ptám sama sebe, jestli mě bude bavit něco jiného než toto no. Takže jako baví no, hodně.	
36	TA	To je dobře. A ještě bych se chtěla zeptat, jak jste se dostala k práci v hospici a jaká byla tedy vaše motivace??	
37	UC	Tak tu motivaci to už jsem zmínila na začátku, že jsem vlastně pracovala s umírajícími v nemocnici a setkávala jsem se s jinou formou umírání a motivace byla pracovat v důstojném prostředí a mít tu možnost pracovat důstojně, protože ono to v tom zdravotnickém zařízení bohužel nejde.	
38	UC	Jo není to o tom, že by tam jakože někdo neměl snahu, ale prostě některé věci tam takhle nejdou zařídit. Takže jsem se setkávala s umíráním a hlavně v té době hodně s mladými lidmi a chtěla jsem, aby měli tu možnost, umřít tak nějak jinak, po svém a prostě důstojněji. Takže asi ta osobní zkušenost. A pak co se týká té první otázky...	
39	TA	Jak jste se sem dostala....	
40	UC	No a dostala jsem se, to je to, co jsem říkala, já jsem si to jakýmsi způsobem vysnila, protože jsem pracovala na onkologii, setkávala jsem se s hospicovou péčí v rámci knížek od Marie Svatošové, no a už jsem si sama tak nějak hledala tady ty cesty, jestli prostě vzniká hospic v Ostravě a ve chvíli, kdy jsem zjistila, že tady byl položený základní kámen, tak jsem si dávala prostě životopis a jako to byl můj sen jít tady pracovat, takže tak jsem se tu dostala.	
41	UC	Byla to vlastní iniciativa , nebylo to tak, že by mě někdo oslovil. Já jsem si tady za tím přímo šla . Jako tak no.	
42	TA	<u>Vysvětlení otázky mimo záznam a odpověď na ni:</u> Chtěla jsem vědět, jestli to, že vidíte třeba lidi umírat častěji a potažmo se setkáváte i se smrtí častěji, jestli to na vás osobně má nějaký vliv. Třeba i ve vnímání vlastní smrtelnosti.	
43	UC	Ano, takto když se ptáte, tak máte pravdu. Vliv to na mne má. Řekla bych, že jsem více připravená na svoji smrt. A také jsem na půli cesty mezi ateismem a vírou. Dalo by se říct, že hospic mi dal víru.	

PŘÍLOHA PV:**ROZHOVOR Č. 4****Místo:** Hospic sv. Lukáše – Ostrava**Pohlaví:** žena**Věk:** 28 let**Pracovní pozice:** sociální pracovníce**Délka PP:** 4 roky**Délka rozhovoru:** 19min 41 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	UC	...to jsou takové odborné otázky...	obava v hlase
2	TA	To ani ne, to jako jak to vy vnímáte.	
3	UC	Uhmhhh....	trochu nedůvěra
4	TA	Takže, jak jste tedy vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	Dlouhá pauza než odpoví
5	UC	...jako smrt, to je strašně široká otázka teda...	
6	TA	Je, takže můžeme se zaměřit i na tu svoji vlastně smrtelnost...	
7	UC	Uhm...	
8	TA	a potom třeba na smrt kolem	
9	UC		Mlčí a přemýšlí.
10	TA	Já nevím jak to víc specifikovat, co vás napadne...	
11	UC	No než jsem začala pracovat v hospici tak jsem se s umíráním jako tak nablízko nesetkala.	Mluví pomalu s rozvahou
12	UC	Jako že bych někoho doprovázela ze své rodiny nebo ze svého blízkého okolí, tak to ne...	
13	UC	..a brala jsem to jako...něco co patří k životu nebo jako něco co musí přijít jednou...	
14	UC	...no ale v podstatě jsem se s tím setkávala běžně jenom na pohřbech...	
15	UC	Jo, že když někdo jakoby zemřel, protože chodím i do církve a tam je to čas....	
16	TA	Hmm, takže vy věřící jste...	
17	UC	Že vlastně,...nooo	
18	UC	Že vlastně když někdo zemře i třeba z té církve nebo	

		z toho blízkého okolí, těch lidí, co patří do té církve, tak vlastně se chodí na pohřeb...	
19	UC	...a tak jako potkávala jsem se s tím docela často, že ty pohřby byly hodně často, že...	
20	UC	...když to společenství je větší.	
21	UC	...takže, jako dítě nebo jako mladší člověk jsem se spíše...	
22	UC	..jako že to byl někdo ze známých, kdo zemřel...	
23	UC	A komu jsem jako přišla na ten pohřeb se rozloučit...	
24	UC	..ale jinak úplně takovou blízkou zkušenost jsem neměla...	
25	UC	Musím říct, že ne...že spíš jako...byla a je pořád taková neznámá.	
26	UC	Není to nic takového, že bych si řekla...tak jo už jsem trošku poznala nebo pochopila, co to vlastně obnáší nebo znamená....	
27	UC	Tak to bych neřekla, ani teď....	
28	TA	Takže, to jsme se dostaly asi už k i k té druhé otázce...	
29	TA	Jak ji vnímáte teďka s tím odstupem toho času nebo...	
30	TA	S tou zkušeností tady když jako pracujete....	Smích na obou stranách
31	UC	Asi asi trošku jo, jako...některé věci mě	
32	UC	Tím že pracuju v hospici tak sem se nad tím musela nějak zamýšlet nebo...	
33	UC	Blíž o tom uvažovat	
34	UC	A co se asi posunulo od té doby trošku tak je to, že vnímám, že jako smrt nebo umírání, jestli to teda můžu spojit...	
35	TA	Určitě, určitě	
36	UC	...tak může být pěkné...	
37	UC	Jako, že dřív jsem to brala víc jako negativní záležitost	
38	UC	Kdy je to jenom o smutku a o takové bolesti hodně	
39	UC	..ale teďka třeba vidím, že jsou lidé...a není jich málo, kteří můžou zemřít v pokoji...	
40	UC	..nebo v takovém jako odevzdání a že i ten konec může	

		být fakt pěkný...	
41	UC	..jo, že člověk nemusí mít z toho za každou cenu strach	
42	UC	A takovou hrůzu jak to teda bude...na tom konci.	
43	TA	jasně	
44	UC	Tak to je možná trochu takový posun...	
45	UC	Ale nevím, jako konkrétní mě teďka nenapadá...	
46	TA	A tak jako vaše, s tou smrtelností svojí....	
47	UC	...tam se něco jako třeba změnilo v tom, jak jste...	
48	UC	..no uvědomila jsem si, že smrt může být hodně blízko...	
49	UC	Jako to jsem si asi dřív, jako tak neřekla...	
50	UC	uhm	
51	UC	..nebo čas od času to člověka napadne, ale tady jako vidím, že hodně často umírají lidi i třeba mladší než já....	
52	UC	..nebo v mojem věku tady nedávno byl jeden kluk, tak....to jsem si jako hodně tak nablízko uvědomila, že...	
53	UC	..prostě se to týká každého z nás...	
54	UC	uhm	
55	UC	..a potom, když se tady setkávám třeba, čím dál víc s tím, že třeba umírají lidé ve věku mojich rodičů...	Začíná se lámat hlas
56	UC	..tak to je taky hodně takové citlivé, že si člověk uvědomí	Náznak slz v očích
57	UC	Že si jakoby váží, toho co má...	Hodně se chvěje hlas
58	UC	jasně	
59	UC	Jo, že...do té doby si to třeba tak neuvědomil...	
60	UC	A myslím si, že to hodně mění jako hodnoty v životě ta práce tady v hospici....	Uklidňuje se
61	UC	..že..uh..možná některé věci, člověku připadají jako maličernost....	Smích, úsměv
62	UC	...vedle toho co se třeba řeší tady, nebo...	
63	TA	No to určitě.	
64	UC	Co ti lidé prožívají jako před smrtí....no tak...	
65	UC	..asi to posouvá, že by sme byli možná vážnější...	Opět smích
66	UC	..no to asi ne, jako možná někdy víc blbnem než ostatní lidí...	
67	UC	Ale spíš jakoby ten žebříček hodnot tím má člověk	5min 10sek.

		změněný.	
68	UC	To asi jako kdybych dělala v pekárně a tady to je docela rozdíl.	
69	TA	..tak to každopádně...	smích
70	TA	Tak pak bych se chtěla zeptat, jestli přemýšlíte o smrti častěji?	
71	TA	..i mimo to zaměstnání vlastně	Začal zvonit telefon
72	UC	No asi včera jsem si to uvědomila, že asi trochu jo...	
73	TA	Tak si to vezte..	Směr k telefonu.
74	UC	...protože tím, že tady člověk pracuje tak je to prostě téma k rozhovoru hodně často....	
75	UC	...a lidi chtě nechtě se prostě o tom baví..	smích
76	UC	...a chtě nechtě se prostě přejde na téma nemoci nebo...	Znovu zvoní telefon
77	UC	...že někomu se zhoršil zdravotní stav...	
78	UC	..a potom se přejde i na to, že třeba někdo zemřel..	
79	UC	...takže asi jo no, asi už je to takový úděl trošku.	Vstává k telefonu
80	UC	..já se omlouvám..	Bere telefon
81	TA	Jo.	
		Ztráta 3 minut	telefonuje
			Někdo klepe....
82	UC	Se omlouvám, možná občas někdo zavolá...	
83	TA	Jo já říkám, nevím, jak se to zastavuje, tak to pořád jede..	
84	UC	Tak to tam budete mít nahraný..	smích
85	TA	Takže my jsme skočily u toho přemýšlení a i jsme se asi dostaly k té další otázce...ted' o té smrti mluvíte častěji?	
86	UC	..no na to jsem už odpověděla...	Přikyvuje, smích.
87	TA	No a jaké to pro vás je? Spíš jako jednodušší než předtím nebo aj ráda se o tom bavíte ted'ka?	
88	UC	Jako nevadí mi to se o tom bavit.	
89	UC	Nejsem v nějaké fázi, že by mě štválo, že se na to někdo ptá nebo zmiňuje...	

90	UC	..spíš možná naopak jako jsem i někdy ráda...	
91	UC	...to je možná jako až takové úchylné ...	
92	UC	Někdy jsem ráda, že ty lidi to vede k přemýšlení, jako by i o vlastní smrtelnosti.	
93	UC	...nebo o tom, že může přijít nějaké změna v životě, nějaká nemoc a tak...	
94	UC	...že si myslím, že to člověka jako právě posouvá správným směrem no...	
95	TA	uhm	
96	UC	..jako když takhle uvažuje...	
97	UC	Jo nemyslím si, že nějak chorobně, když takhle uvažuju	
98	UC	...každý den vstávat s tím strachem, že co když dneska jako umřu jo..	
99	UC	To asi ne, ale jako myslím si, že i smysl našeho života má směřovat trochu k tomu, abychom byli připraveni na svůj konec...	
100	UC	...a na setkání s bohem nebo na...	
101	UC	...prostě na to co přijde potom	
102	UC	...takže jsem jako i ráda když o tom můžu s lidma mluvit.	
103	UC	???	
104	UC	Ale jako nevadí mi to takhle.	
105	UC	..a je fakt, že se s tím setkávám častěji teďka v poslední době no..	
106	TA	Tak pak bych se chtěla zeptat, jestli máte povinné supervize?	
107	TA	Tady nebo...	
108	UC	Povinné jako přímo ne....s tím, že není povinná...	
109	UC	Ale jako máme možnost mít supervizi.	
110	UC	Takže třeba můžeme si říct, když bychom chtěli jako mluvit.	
111	UC	Buď jakoby jednotlivě s paní psychologkou a nebo...	
112	UC	I po určitých skupinkách	
113	UC	Zdravotní sestřičky mají skupinky svoje jako podle stanic.	
114	UC	Anebo my máme vlastně s kolegynkou Sašou vlastně spo-	

		lečné supervize.	
115	UC	Protože ty témata jsou možná trochu podobné.	
116	UC	...takže vlastně se to dá sjednotit.	
117	UC	No je to určitě jako dobrá věc no.	
118	TA	No to jsem se chtěla zeptat, jestli Vám to jako pomáhá?	
119	TA	Třeba nějak vyfiltrovat ten stres z té práce, přece jenom to asi je náročné psychicky...ne jako v té pekárně...	smích
120	UC	No ono to pomáhá, když to člověk ze sebe vyklopí	smích
121	UC	Co všechno je na něho naloženo, tak to je určitě velká pomoc.	
122	UC	..a potom asi pomáhá takové vědomí, že jo, dá se s tím něco dělat...nemusí to tak zůstat...	
123	UC	Jo, že ten supervizor jako vlastně může některé ty informace přenést i dál do vedení hospice nebo do lidí, kteří jsou nadřízení.	
124	UC	A můžou s tím něco dělat.	
125	UC	Že jako nemusí za každou cenu člověk být uhoněný a ve stresu a překypující těma různýma starostma.	smích
126	UCmyslím si, že to je pozitivní, tudle to mi jako pomáhá.	
127	TA	A ještě jsou třeba nějaké jiné zdroje té podpory, kde čerpáte sílu? Krom těch supervizí, kde se to dá vyfiltrovat tak ještě něco kde, kam by člověk mohl.	
128	UC	Tak asi toho je víc kde člověk jako čerpá.	Někdo vešel
129	UC	..jedna věc je ta.../potřebuješ něco Ivo?/	
130	UC	..takže teď nevím kde jsem	
131	TA	Jo čerpání té síly...	
132	UC	Jo, kde se čerpá...tak myslím si, že hodně pomáhá i taková vzájemná podpora v týmu.	Zrychluje řeč, protože má práci
133	UC	Že si prostě můžeme otevřeně promluvit o věcech...tady navzájem jako se sestrama, s pracovníkama hospice.	
134	TA	Takže taky máte dobrý kolektiv tady.	
135	UC	Jako považuju ho za velmi dobrý!	smích

136	UC	Myslím si, že těžko bych asi hledala takový kolektiv někde.	
137	UC	A vážím si těch lidí, co tady pracujou a myslím si, že máme k sobě důvěru, což je fajn.	
138	UC	Samozřejmě máme i konflikt, to je normální	úsměvně
139	UC	..nikde to není ideální...jsme jako lidi...	
140	UC	Čím blíží si jsme, tím víc může být takových konfliktních situací.	
150	UC	Ale jsem ráda, že můžu s těma lidma být zajedno...	
151	UC	..to je taková velká podpora jo, kdybych třeba měla sama prosazovat nějakou myšlenku hospice..	
152	UC	...a nějaké důstojnosti, péče a tak dále.	
153	UC	Tak bych asi dlouho nebyla tady v tom zařízení, kdyby to nesdíleli se mnou ti ostatní.	
154	UC	..a když vidím, že to sdílejí a mají tu snahu jakoby podobnou.	
155	UC	Tak to je obrovská podpora.	
156	TA	určitě	
157	UC	No a pak je podpora, taková jakože člověk má nějaké odreagování od práce...	
158	UC	..že třeba mě baví i něco jiného než služba v hospici.	Velký smích.
159	UC	Jo to mě samozřejmě taky baví a dává....	
160	TA	Takže i nějaké koníčky?	
161	UC	..nějaký smysl..	
162	UC	Jo koníčky a jako takové smysluplné vyplnění volného času.	
163	UC	Nějaký pohyb, hudba , přátelé třeba... a jiní.	
164	TA	jasně	
165	UC	Takže pohyb i někde jinde než v hospici...	smích
166	UC	Je to taková ta podpora, aby z toho člověk na chvíli vypa- dl.	
167	TA	A pak už tady mám takovou poslední, to je taková dvoj otázečka.	
168	TA	Tak jaká byla vlastně taková vaše prvotní motivace pro tu práci v hospici ať už vnitřní nebo vnější?	

169	TA	A jak jste se poté k té práci dostala už reálně?	
170	UC	Uhm...	Opět smích
171	TA	Můžete to nějak spojit nebo...	
172	UC	No jako nějaký vnitřní motivace, já bych řekla, že jako....	
173	UC	..já jsem se nikdy necítila hodná té práce, že jako...	
174	UC	...dycky jsem si říkala, no tak tam můžou pracovat jenom lidi, kteří fakt už třeba mají nějakou takovou zkušenost...	
175	UC	Nebo těžší právě se smrtí nebo...i s nějakou těžkou nemocí.	
176	UC	A říkala jsem si, že jako, že je to trošku nedostizitelná meta jako pro mě.	
177	UC	..a říkala jsem si to na základě stáže v Červeném Kostelci	
178	UC	..v tom prvním, který vznikl...	
179	UC	.hodně mě to oslovilo tamta stáž	
180	UC	moc mě oslovilo to prostředí	
181	UC	Prostě přístup sester a obrovský jako ...přijímající prostředí pro ty lidi jako	
182	UC	..to se nedá popsat slovy to by člověk musel zažít..	15min 50 sek
183	UC	A je to něco strašně krásného, říkala jsem si jako tak to bych nikdy nemohla dělat....	Úsměv v hlase
184	UC	A potom po čase...jo tak jsem to jako tak odsunula tu myšlenku....	
185	UC	..a zabývala jsem se více oblastí práce s lidma s postižením	
186	UC	..to mě jako hodně bavilo taky a měla jsme k tomu blízko...	
187	UC	..no a myslela jsem si, že třeba i v té oblasti najdu práci..	
188	UC	..no, ale věci se vyvíjely potom nějak jinak...	smích
189	UC	..že vlastně první možnost, kterou sem dostala, byla tady tato práce...	
190	UC	..tak jsem to nebrala jako samozřejmost a šla jsem do toho, i když to bylo pro mě trošku jakoby krok víry...	
191	UC	Nebo jak to říct...nevěděla jsem, co přesně mě čeká.	
192	UC	..zvlášť jakoby studenta po škole....??? Moc toho neví.	smích
193	TA	jasně	

194	UC	Jako nechci nějak školství...	
195	UC	..člověk asi musí mít nějaké zkušenosti, aby to mohl dělat...	
196	UC	..a tak jsem šla do toho s určitou bází a s takovým pocitem, že teprve se to musím naučit..	
197	UC	..a myslím si, že se to naučit dá...postupně...	
198	UC	..a že se asi do konce života budu učit, jak pracovat s lidma, kteří někoho doprovázejí...	
199	UC	..nebo někoho už doprovodili a ???	
200	UC	Nikdy bych asi nedokázala říct, jo ž to umím...	smích
201	UC	..jo je to takový proces, že pořád to ještě není hotové, že potřebuju jako dál..	
202	UC	..a asi v tom třeba utvrzovat nebo...učit se i od těch nemocných samotných jo..	
203	UC	..nikdy nemůžu říct, tak tenhle člověk potřebuje to a to...	
204	UC	..a pak bude spokojený...	smích
205	UC	Že každý má jiné nálady, jiné potřeby a úplně jinou situaci no...	
206	UC	Tak teď nevím, jestli jsem odpověděla na ty otázky nebo ne....	
207	TA	Já myslím, že jo..tak motivaci..tam byla jako nabídka té práce a předtím, že jste měla zážitek z toho Kostelce, takže já myslím, že...že jsem to..	
208	UC	Jako v člověku zůstalo něco, jako zážitek, už z té stáže...	
209	UC	..kdy jsem věděla, že je to jako něco moc hezkého ta práce..	
210	UC	..a zároveň jsem si to neuměla představit jakoby dlouhodobě...	
211	UC	Sem si říkala, jak to bude na člověka působit...	
212	UC	..takové těžké situace...	
213	UC	..to jsem si aj z toho důvodu říkala, že bych to asi nezvládla.	
214	UC	..a taky jsem byla vlastně v prváku na výšce což je člověk ještě dost nezralý...	Smích u nezralosti
215	UC	..možná jako na takové situace a setkání..	

216	UC	???	
217	TA	Jasně někdo není nikdy, myslím si, že to asi jo..	
218	UC	..ještě zas je jiná situace, když doprovázím někoho tady...	
219	UC	..a potom, když mám doprovázet někoho koho dobře znám..	
220	UC	To si myslím, že na to nejsem připravená absolutně jako..	
221	UC	..i když vím tolik různých teoretických věcí	
222	UC	<i>Nejde rozumět...</i>	
223	UC	..a zase to asi posouvá někam dál.	
224	TA	Tak jo...	
225	UC	Mě nenapadá nic dalšího k tomu.	
226	TA	Tak já myslím, že jsme to obsáhly parádně.	

PŘÍLOHA PV:**ROZHOVOR Č. 5****Místo:** Hospic sv. Lukáše - Ostrava**Pohlaví:** žena**Věk:** 29 let**Pracovní pozice:** staniční sestra**Délka PP:** 6 let**Délka rozhovoru:** 19 minut

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Tak první bych se teda chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	
2	UC	No, takže odpovím asi tak, že konkrétně nad tím vnímáním smrti jsem se ani nezamýšlela...	
3	UC	..nezamýšlela jsem se nad tím, protože jsem věděla, že je to oblast...	
4	UC	..to mě fakt ani nenapadlo...	
5	UC	..věděla jsem do čeho jdu, věděla jsem co to obnáší...	
6	UC	..a chtěla jsem v této oblasti pracovat natolik...	
7	UC	..že po čas studia, když jsem ještě studovala vysokou školu, tak, tak jsem se, už, když jsem toho bakaláře studovala...	
8	UC	..tak jsem se nějak do toho tématu dostávala...	
9	UC	..takže já jsem věděla co to obnáší...	
10	UC	Chodila jsem po různých stážích...v Červeném Kostelci, a po Slovensku po těch různých hospicích...	
11	UC	..a tak, takže to téma smrti bylo celkem, jakože jasně..	
12	UC	..jako takové zaměření, takže nějak konkrétně jak to na mě působilo, jakože co to obnášelo...	
13	UC	..ani jsem neměla potřebu nad tím přemýšlet...	
14	UC	..to není tak že smrt je tu a hurá, že každého bereme jako kus...tady nejde o to..	
15	UC	..asi to člověk chápal jako takovou tu přirozenost toho	
16	UC	..která, prostě jde	
17	TA	Aha, a i tu svoji vlastní jakože smrtelnost?	
18	UC	Myslím si, že takto u mladého člověka nemůžu stoprocentně	

		řít, že kdyby přišlo něco vážného...	
19	UC	..si říct, že super sem s tím ztotožněná, jelikož pracuju v hospici..	
20	UC	..myslím si, že to takto jako určitě stoprocentně nevnímám..	
21	UC	..taky asi by jsem procházela různými fázemi....	
22	UC	Kde by to člověk vstřelal...???	
23	UC	..ale je to o to horší, že člověk ví, třeba co ho tak postupně čeká....	
24	UC	..ještě jako zdravotník, který v této oblasti pracuje...	
25	UC	..a možná, že je to fakt aj tím, že člověk je mladý a má ještě představu nějakého takového aktivního života..	
26	TA	jasně	
27	UC	..co ještě má před sebou	
28	UC	..takže jakože otázka ztotožnění vlastní smrti, dobře, ano na jedné straně, když to přijde tak to člověk bude řešit..	
29	UC	..ale nějak, že jsem s tím úplně ztotožněná. Když to teď přijde a zítra mi to třeba nějak oznámí...myslím si, že by to s člověkem zatočilo určitě...	
30	TA	Takže vlastně teď s odstupem toho času, co už šest let tady pracujete?	
31	TA	..dá se říct, že by tam třeba nastala nějaká změna?	
32	TA	Jak třeba ve vnímání té smrti nebo i toho umírání?	
33	UC	U mě?	přemýšlí
34	TA	no	
35	TA	Přímo jak to berete vy, když se s tím člověk setkává víceméně denně, nebo já nevím jak to tady...týdně...	
36	UC	Člověk je možná takový spokojenější s tím, jakoby, kdyby to i přišlo, tak třeba ví, co v takové chvíli zabírá	
37	UC	Na koho se třeba obrátit...	
38	UC	..a ví, že existuje nějaké místo, konkrétně teď myslím hospic, protože se tady pohybuju..	
39	UC	...že existuje nějaké místo, kde mi právě s tímto pomůžou.	
40	UC	Vlastně dotáhnout to až do té fáze smíření, protože myslím si, že člověk tak či tak může být i smířený, ale možná že v nějaké situaci a nějaké chvíli prožívá ten strach...	

41	UC	..a to už teď nemyslím konkrétně z toho nebo z toho, ale nějaké malé ? toho strachu tam je..	
42	UC	..protože na tu druhou stranu fakt každý odchází sám...	
43	UC	..jako tam už nikdo z nás nebude, jako můžeme být při něm...	
44	UC	..ale ta druhá strana je tajemná pro každého z nás takže...	
45	UC	Ale jo, posun myslím si, že už jen v tom, že člověk se umí už tak jinak podívat na tu smrt...	
46	UC	..i na ty příbuzné, kteří jsou tady a tak nějak si to přehodnotit...	
47	UC	..že umm...přijde ta fáze, kdy se člověk jakože relativně by zhoršoval a ví, že toto v té chvíli je potřeba si jinak uvědomit...	
48	UC	...že ví, že toto v té chvíli je ten čas pro něho, který by si měl ještě relativně nějak vychutnat a užít...	
49	UC	Takže mě jako hospic v pohledu na tu smrt otevřel dost takových obzorů jak to vnímat...	
50	UC	..sice na jedné straně člověk na začátku věděl, do čeho jde a co to obnáší...	
51	UC	..ale tím, že je tu neskonale mnoho těch příběhů a prostě takových lidských fakt jako lidských dění...	
52	UC	?? plná emocí a každý jeden člověk, každé to umírání je jiné...	
53	UC	..jako takový nějaký najít recept, jasně můžeme se držet něčeho, co by mohlo zabrat, ale jako takový recept, že toto určitě zabere tak toto né...	
54	UC	..každý je jiný prostě...	
55	TA	Jasně.	
56	UC	Takže tak, ale že jinak člověk jako já osobně taky jinak vnímám tu smrt...i když neříká vždy jako lehko..	
57	UC	..to člověk musí umět zase ventilovat..	
58	TA	Určitě, k té ventilaci se dostaneme za chvíli..	
59	TA	Potom bych se chtěla zeptat, jestli teď o té smrti přemýšlíte častěji i třeba myslím mimo to zaměstnání? Tak doma třeba...	
60	UC	Přemýšlím o té smrti a přemýšlím i v souvislosti s tím, protože...	

61	UC	..vážnost určité nemoci, protože my tu máme dost, ve velké míře onkologických pacientů...	
62	UC	..a já sama ve vlastní rodině mám nemocného a prostě dost blízkého člověka takže člověk se nad tím...sleduje, že ten stav je čím dál, ne jen rok od roku, ale už takové třeba kratší fáze....tak se zhoršuje	
63	UC	...a člověk, asi by nebyl ani normální, když by si řekl..á co takové??	
64	UC	..je normální člověku, že ho to prostě napadne , že jako to bude nebo takto..	
65	UC	..a přemýšlí nad věcmi, které rázem můžou přijít....	
66	UC	Takže přemýšlím si myslím, ve větší míře a často například, když nějaký člověk aj třeba tady zemře v hospici..	
67	UC	..tak myslím si že si to někdy i rozdiskutujeme...	Zastavil se diktafon!
68	TA	No tak nevím proč se to zastavilo, ale snad tam bude to před tím..	
69	UC	Ale myslím, že to jde teď dál.	
70	TA	No právě je to posunuté, ale nahrává...no tak dobře...snad to tam bude, když tak to napíšu po paměti...	
71	TA	Takže to jsem měly, o tom přemýšlení...	
72	UC	Ano, člověk přemýšlí , i z toho osobního života, i z toho života tady, co člověk třeba prožívá, že člověk nad tím přemýšlí prostě...	
73	UC	..když vám někdo, takový člověk odejde, co je tak nějak fakt jakože třeba bližší anebo je tu delší dobu a našli jste si nějakou cestu tak přemýšlí, jakože nad tou smrtí...	
74	TA	A mluvíte teďka o ní, víc o té smrti? Myslím taky mimo to zaměstnání, jestli...	
75	UC	No, tím, že chodím i dost mimo, třeba jako mluvit a dělat různé přednášky, tak já se s tím střetávám..	
76	UC	..jako já dost o té smrti...a normálně se mi stává, já ani nevím proč, ale...jako mě to osobně nevadí, že často když někde cestuju a někdo se dá do hovoru a nebo jdu někam do obchodu kde mě už znají, jo vy tady k nám chodíte a kde pracujete?	Imituje prodavačky
77	UC	A už prostě navazuje člověk úplně hovor z jedné strany edu-	

		kuje ty lidi o čem vlastně je ten hospic...	
78	UC	Jako je to už nějak v povědomí, ale nemají lidé až nějak úplně tu představu...takže z jedné strany prostě takto...	smích
79	UC	..jo člověk se mezi blízkými baví..jako ne o konkrétních lidech, ale často známý tak a tak...jak je?	
80	UC	Prostě takto...prostě už jednou když člověk asi dostane...není to ani o nálepce..	
81	UC	...ale vědí o něm, že pracuje v takovémto prostředí	
82	UC	Je to z jedné strany sice, možná takové téma o kterém se lidi moc neradi baví..?	
83	UC	Ale z druhé strany je to jakoby láká...a jako hej fakt a jak to je?	imitace
84	UC	Prostě umírá vám hodně lidí?	
85	TA	Jasně, že je tam ta zvědavost..	
86	UC	Přesně.. a to je už z další stránky taková oblast kde si člověk poví, aha tak to mám možnost prostě otevřít zas nějaké to téma..	
87	UC	..a nějak...uhm...tomu druhému člověku pomocť nahlédnout do toho co je vlastně přirozené, ale nemluví se o tom	
88	TA	Je to pořád tabuizované, proto jsem se tady rozhodla pomout to tímto směrem..takže myslím, že je to potřeba...	
89	TA	Takže dál tady mám, jestli máte povinné supervize?	
90	UC	Jestli jsou povinné? Jako tak supervize u nás fungují...	
91	UC	..supervize u nás fungují, myslím si že teď , v tomto posledním období se rozběhly celkem fajn...	
92	UC	..aumm..člověk má možnost se rozhodnout jestli na ni půjde nebo ne...celkem se tam jakože ty děvčata zúčastňují...	
93	UC	..jako máme možnost supervizí...	
94	TA	A vy osobně jste byla?	
95	UC	Ano.	
96	UC	Já na ně chodívám...máme teda fajn paní psycholožku, která zároveň kromě toho, že slouží pacientům našim tak slouží i nám ... jako personálu i rodinným příslušníkům..	
97	UC	...takže tak	
98	TA	A pomáhá vám to, ta supervize?	přikyvuje

99	UC	Um...no...myslím si, že tak jako říkám...že úplně aktivně se to rozběhlo tak si dvě, které můžu hodnotit, protože ta paní psycholožka se tu měnila...	
100	UC	...tak už možná že je to víc, tak tři čtvrtě roku...	
101	UC	...takže jo, hm, myslím si že jo...	
102	UC	Máme takové celkem jako takové ty přátelské vztahy..	
103	UC	...že já nemám problém se jen tak zastavit a promluvit si...	
104	UC	...jakože někde v koutě nebo na chodbě třeba...	
105	UC	...přátelský rozhovor, že já jsem asi takový dost ukecaný člověk...	Smích
106	UC	...takže prostě ty moje postřehy jako jak to vnímán a nebo, když mě třeba něco trápí a někdy ani nemusí nic říct, ale člověku to pomůže když se vyovídá...	
107	UC	...ano, ale jako takový malý psycholog si možná sloužíme i sobě navzájem...	
108	UC	Jako sestřičky nebo i personál sobě navzájem, jako je asi dobře když třeba někoho něco trápí a už budeme mít takovou malou supervizi si můžeme udělat i my...	
109	UC	...třeba některou z nás víc vezme smrt někoho a asi není dobré, šak ona se z toho dostane...	
110	UC	..ale je to na nás, na personálu abychom se podrželi...	
111	UC	A prodiskutovat to, nebo zajít si s ní někam sednout jo...	
112	UC	.a to je asi dobrá věc, že kromě toho, že člověk prožívá nějaké problémy doma a ještě když se nakupí něco hlavně v té psychické oblasti v práci...	
113	UC	..která, jakože fakt není lehká, tak to je asi dobré aby se tak člověk navzájem držel...	
114	UC	Takže takový malý supervizor jsme si i my sobě navzájem...	smích
115	TA	Jasně. Takže dá se říct, že další tu psychickou podporu čerpáte tady z toho kolektivu?	
116	UC	Uhm, Uhm...já si myslím, že to je případ hodně zaměstnanců, že ten kolektiv...jako asi v nějaké práci se to nedá, ale myslím si, že zvlášť v té hospicové oblasti, kde se člověk střetává s fakt nabuzenými emocemi..	
117	UC	..jako s nějakou tou zátěží hlavně po té psychické stránce..	
118	UC	..tak se nedá kopat jakože prostě sám za sebe..	

119	UC	..jako musí tu být dobrý tým, jako jasné..nemůžu to teď popi- sovat jako krásné něco..	
120	UC	..jasně, že i tady se občas stane něco..jsem ženské, to..a tak	
121	UC	..ale ta podstata musí být, že jdeme, vydiskutujeme, že prostě uděláme tlustou čáru a prostě pokračujeme dál...	
122	UC	..že jinak jako jde o nás, ale hlavně jde o ty lidi...a já nevím, kdy k tomu člověku přijdu naposledy.. ..anebo odejdeme od něj naposledy...???	Konec věty tichý, nejde rozumnět...
123	TA	Jasně a jsou ještě nějaké jiné, kde vy osobně čerpáte tu sílu nebo tak se očist'ujete od toho, nějakou katarzi...	
124	UC	Takže já jsem z jedné stránky...mám pocit, že to do toho patří a bez toho to nejde...	Pokyvuje hla- vou, že rozumí
125	UC	..já jsem věřící člověk... takže určitě čerpám hodně z víry a není to vždy lehké. Člověk padá a zvedá se, prostě úplně je na dně a tak, ale myslím si, že to je taky zdroj čerpání.	
126	UC	Čerpám taky hodně ze vztahů určitě, čerpám z toho, což je vlastně asi i slyšet...že jsem ze Slovenka. Z toho že můžu a je mi umožněné jezdit domů.	
127	UC	To jsem tedy hodně ráda, že můžu mít kontakt s rodinou, pro- tože to fakt já tu jako nikoho z rodiny takto blízké nemám.	
128	UC	Takže prostě tak jezdím mezi Ostravou a mojí domovem.	
129	UC	Já nevím no, čerpám hodně, jakože i z přírody.	
130	UC	Já mám hodně ráda, prostě přírodu a takové ty procházky a tu turistiku a takto...	
131	UC	..ale čerpám i z toho když si občas jdu s někým někam sed- nout.. .. nebo si udělám radost a něco si koupím, z takových těch malý věcí prostě. Třeba co potěší i když si je sama udělá- te ...prostě no...okrem jiného.	Jak pohádku. Vesele, smích.
132	TA	Ještě bych se chtěla zeptat, jestli vás baví vaše práce?	
133	UC	Jako, um...baví mě moje práce...	
134	UC	Takto, nemůžu říct, že občas nemám takový stav, kdy si řeknu mě se tak nechce do toho hospicu. Prostě zase to a tak.	Hraje to.
135	UC	Ale jako ta podstata, to gró té práce tak j, myslím si, že asi by tu člověk ani jinak nepracoval.	
136	UC	..jako já si tak říkám, že už jsem prostě tak navnaděná na tu péči, že já nevím?? v jiným zaměstnání...	

137	UC	..nebo co život přinese a budu muset někde jinak..	
138	UC	?? A nějak se to změní, ale když jednou budu mít jako odejít z tohoto hospice, jako přijde nějaký ten čas ??	
139	UC	..myslím si, že se bude hodně těžko odcházet...	
140	UC	Jako teď v tomto čase to můžu takto říct, nevím, co přijde. Takže myslím, že se mi bude hodně těžko odcházet.	Smích
141	UC	A z druhé strany můžu říct, že v životě bych neřekla, že budu v takové oblasti pracovat...	
142	UC	..že ono to prostě tak nějak přišlo, ani nevím jak, vlastně to přišlo a řekla jsem si dobře jdu sem.	
143	TA	No a to by mě zajímalo, jak to přišlo?	
144	UC	No já nevím, jestli jsem jako jiná nebo divná.	
145	UC	Jak jsem se k tomu dostala?	
146	UC	No v druhém ročníku na bakaláři, tak naše taková ta vedoucí, která nám byla vedoucí potom i později katedry nebo tak. Učila nás komunikaci v ošetrovatelství.	
147	UC	A prostě takový předmět, dá se říct, že nepatří mezi nejtěžší prostě verbální, neverbální.	
148	UC	Přišla s tím, že prostě já, jako ta vysokoškolská práce se dá psát ??? soutěž, jo...kdo by chtěl se do toho přihlásit...	
149	UC	..tak jako u ní už má áčko, nemusí se ani na zkoušku učit...	
150	UC	A tak jako já nevím co se mi tehdy stalo, ale kdyby sem si trošku tak promyslela, jestli je lehčí se učit na zkoušku nebo psát takovou výzkumnou práci..	úsměvně
151	UC	..tak jsem si řekla, že to půjdu zkusit, eště s jakýmasi dvěma	
152	UC	Ze šedesáti lidí, prostě z celé přednáškové místnosti, jsme se tři přihlásily...	
153	UC	..no a původně jsem chtěla dělat nějakou práci o postižených...	
154	UC	..ale tu si vzala ta moje kamarádka, tak jsem přemýšlela, co já budu psát...jsem se přihlásila...	
155	UC	A no a tak jsem si začala listovat nějakou knížku, co jsem měla na stole, nějakou tu odbornou, co ona nás z toho učila...	
156	UC	...a nalistovala jsem slovo hospic, že ...a říkám, no to jsem věděla, že je to s těma umírajícíma a tak....tak já to zkusím.	
157	UC	No a tak jo, já jsme tu práci napsala. Byly jsme na nějaké té	

		soutěži vysokoškolské odborné a jako oni to jako vzali, jakože dobře, fajn, ale potom mi tam bolo na konci trošku ne, že vytknuté, ale podotknuto. Že jakože fajn, ale vy jste sice napsala takový malinký průzkum, ale co praktická zkušenost?	
158	UC	A já si říkám, aha, to by nebylo, jakože zlé.	
159	UC	Tak ve třetím ročníku na bakaláři jsem si říkala, že tu práci rozšířím a dotáhnu a tak, že začnu něco pro to dělat.	
160	UC	Tak jsem začala. Byla jsme v Červeném Kostelci, byla jsem po hospicích na Slovensku.	
161	UC	No a tak jsem začala chodit po těch hospicích, tak jsem se do toho tématu dostávala už i praxí.	
162	UC	A na magisterském jsem to ještě rozšířila.	
163	TA	Takže chodila jste jako dobrovolník?	
164	UC	No chodila jsme na stáže jako, dvoutýdenní stáže.	
165	UC	A v tom magisterském jsem to ještě více rozšířila. Už jsem dělala jiné hospicové téma?	
166	UC	Já nejsem typ člověka, a to jsem věděla, který by chtěl dělat v nějaké té akutní a akční medicíně..	
167	UC	..si vždycky říkám, že mě to asi pomaleji zapaluje..	smích
168	UC	Prostě já mám ráda takový ten klid, jako dá se říct, že v hospici je někdy frmol, ale nemůže se týkat pacientů prostě.	

PŘÍLOHA PVI:

ROZHOVOR Č. 6

Místo: Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa

Pohlaví: žena

Věk: 47

Pracovní pozice: sociální pracovnice

Délka PP: 2 roky

Délka rozhovoru: 30min 24 sekund (z toho 11 minut rozhovor o náplni práce sociálního pracovníka, 1 minuta faktické informace viz výše)

Sociální pracovnice zajišťují v hospici:

- Příjem pacientů, je na nich, aby si vyžádaly potřebnou dokumentaci, žádosti schvaluje primář, který se na výběru také podílí. Pečlivě vybírat musejí také z hlediska cílové skupiny hospice, kde každý patří.
- Poradenství rodinám.
- Po příjmu, se řeší již s klienty, respektive s jejich rodinami, příspěvek na péči, který většina nemá a ani nemá zažádáno. Buď z důvodů, že klient strávil poslední dobu v nemocnici, kde toto neřeší, jelikož když je dotyčná osoba v nemocnici déle jak měsíc, pozastavuje se výplata příspěvku. Nebo pečující rodinu klienta to do té doby nenapadlo.
- Pokud není jasné, jestli je pacient přímo cílovou skupinou hospice, tedy je otazník u otázky terminálního stavu, začíná se řešit nějaká návazná služba, například domov pro seniory.
- Jednání s pozůstalými. Buď jen nějaké rady co a jak – oficality. Ale některé rodiny si potřebují popovídat.
- Personál může být nápomocný jako zklidňující prvek v posledních věcech člověka, ale většinou tam ten dotyčný není nějak dlouho, aby se podařilo navázat hlubší vztah a rodina hledala pomoc hospice formou doprovázení i v dalších fázích, jako je truchlení.
- Registrovaní jako odlehčovací služby v zákoně O sociálních službách. Hospic v Rajhradě je už delší dobu a vznikl jako jiné zdravotnické zařízení. Nechtěl být jako nemocnice nebo LDNka. A to, že jsme ve skutečnosti sociální služba, to ví jen málo kdo i z personálu, to víme jen tak já a kolegyně (smích). Polovina z personálu v přímé obslužné péči je sociální, pracovníci v sociálních službách. Přímý obslužný personál, jak sociální tak zdravotnický, spadá pod staniční sestru. Ale ony se všechny berou jako ošetřovatelky v nemocnicích, takže moc nemají povědomí o tom, co je to individuální plánování a takové srandičky.

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Tak můžeme začít...	Souhlasně pokyvuje hlavou
2	TA	Tak, první bych se chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	
3	UC	Jasně...já...	
4	TA	Klidně jak svoji, tak všeobecně.	
5	UC	Když to řeknu, ale úplně stručně, tak člověku se můžou stát i horší věci, než že umře.	smích
6	UC	Někdy mně přijde, v některých situacích, umm....	přemýšlí
7	UC	..ten fakt, že...nějakým způsobem člověk musí prožít a přežít horší než... obava..obava ze smrti...	
8	UC	..je to samozřejmě tím, že prostě jsem věřící a mám nějaké představy o tom, co následuje po smrti..	
9	UC	..které jsou možná oproti jiným lidem dost růžové, ale prostě jsou takové ??	
10	UC	A mám v blízké rodině, hodně nablízko prožité situace, kdy by si ty lidi radši sami přáli radši umřít..	
11	UC	..a já bych jim to taky někdy málem taky přála v těch nejtěžších chvílích, jo...	
12	UC	Takže pro mě asi je tohleto zásadní k tomu, abych ne...nevnímala smrt obecně, v obecné rovině, jako takového strašného strašáka.	
13	UC	Samozřejmě, v konkrétních případech, konkrétních zlomových životních situacích a tragédiích to je pochopitelné může být jiný...	
14	UC	Mám mezi kamarádkama prostě několik kamarádek, které ovdověly ve věku, když prostě děti nebyly ještě dospělý...	
15	UC	..z hnízda venku jak se říká a tak jo...	
16	UC	...takže to tím nechci vůbec zlehčovat, že ta, ale jako obecně pro mě...smrt takovým šíleným strašákem fakt není.	
17	UC	Mimo jiné možná i proto, že ty kamarádky...minimálně dvě kamarádky, které tedy byly mladé vdovy..	
18	UC	..prostě svým vlastním životem mě svědčí o tom, jak se žije dál...	Přemýšlí..mluví pomalu...

19	UC	..a jak se žije dál...zase s vědomím toho, že ta smrt partnera nebylo...nebyl definitivní konec, ale odloučení na krátký čas. Takže takhle asi.	
20	TA	Tak teď mi přijde asi zbytečná otázka, jak tu smrt vnímáte teď s odstupem času. Já to myslím tak, jestli má ta práce tady vliv na to.	
21	UC	Já to u sebe vnímám úplně opačně...já jsem se kdysi zajímala o práci tady v hospici...	
22	UC	..vo dobrovolnickou práci úplně ze začátku, když tady ten hospic otevírali..	
23	UC	..a teďkom, když to rekapituluju dneska, tak si myslím, že tenkrát bych měla ten pohled asi hodně jinej...	
24	UC	..kterej by mě ten hospic bejval dost asi opravil.	
25	TA	A můžu se zeptat v čem?	
26	UC	Protože jsem..tady tohleto co jsem zmínila před chvílou tady ten prožitek toho, že smrt buďto jakýsi definitivum...nezvratný	
27	UC	..a nebo...odloučení, kdy v něco budoucího jednak doufám a jednak vím, takhle ze života, ze svědectví těch kamarádek, že jako ten...umm...že ten partner i v dalším faktickém životě těch kamarádek ...těch žen i té rodiny, prostě nějakým způsobem fakt zůstává....	
28	UC	..takže, proto ten posun k tomu vnímání smrti spíš jako k odloučení než k definitivnímu.....uh	
29	TA	Konci...	
30	UC	Konci. A tím pádem..prostě tenkrát jsem se té smrti více bála jo....	
31	UC	..a nevím, co by to se mnou udělala, kdybych tady bejvala mohla dobrovolničit...	
32	UC	...tenkrát, ale vím určitě, že jsem tenkrát, před těma dvanácti rokama prostě byla ve vnímání smrti prostě někde úplně jinde...	
33	UC	Ale když jsme sem nastupovala do týdletý práce tady, tak už jsem na tom byla obdobně jak teď...takže nemám pocit, že by se to nějak změnilo...	
34	TA	Takže na to měly vliv spíš vaše zážitky ze života, než práce prostě že už jste...	Souhlasně přikyvuje.
35	UC	Jo, jo...to jo, to určitě...	

36	UC	..a to jednoznačně bych jmenovala ty zážitky, svědectví těch, kterým někdo blízky opravu odešel...	
37	UC	..jejich životní svědectví prostě o tom jak se žije dál...	
38	UC	A setkání se situacema, kdy prostě..je život fakt hodně těžkej...a tak jako....	S pousmáním.
39	UC	..ta trýzeň je taková a kdyby nebylo nic, tak je to vnímáno, jako určitá úleva...v té chvíli jako toho prožívání...	
40	UC	..to nemyslím, že některý z těch, s kterými jsem toto jako prožívala, měli myšlenky na nějakou eutanázii nebo něco takového..	
41	UC	..ale prostě takový prostě...myšlenky typu, že to fakt už nejde vydržet ani dvě minuty...	Trochu takový bezradný smích
42	UC	..a teď pozice toho člověka vedle, kterej by rád pomohl, ale nemůže...tomudlenctomu, nemůže pomoci..	
43	UC	Takže prostě stojí vedle a kouká na to, jak to dál nejde vydržet už ani dvě minuty.	Zase pousmání.
44	UC	Ale jako říkam, nikdo tady z těch to neměl posunutý ve smyslu, že by měl myšlenky...toužil po eutanázii...to zas takhle ne.	
45	UC	Jo, abychom si rozuměly.	
46	TA	Jasně.	
47	TA	Ted' tady mám takovou další, jestli přemýšlíte teďka o té smrti častěji než před tím?	
48	TA	A myslím spíš jako mimo zaměstnání.	
49	UC	Častěji teda rozhodně ne , ale naopak si musím dávat pozor na to, že abych...	
50	UC	..pro mě to fakt není tak strašný téma, ovšem takhle se nedá v běžném rozhovoru takhle prvoplánově reagovat...	
51	UC	..abych prostě neprudila tím, že to někomu zlehčuju.	
52	UC	Jo.	
53	TA	No to je těžko, protože pak tady mám jestli o tom mluvíte víc než předtím, o té smrti...takže...	
54	UC	Rozhodně to...rozhodně to nevyhledávám...	
55	UC	..jiná věc je, že to je samozřejmě téma, který přichází z té druhé strany jakmile víjou, kde pracujete...	
56	UC	..a to teda jako i u těch bližších známých u kterých máte nějaký hlubší rozhovory a už se třeba znáte i dýl...	
57	UC	..takže úplně co navazuje. I vod těch úplně rychlých setkání ty-	

		pu, že prostě když s někým pravidelně jezdíte vlakem???	
58	UC	..takže to je snad???	
59	TA	A jako mluví se vám o tom v pohodě, když se zeptají?	
60	UC	Tak když se ptají, se snažím odpovídat, říkám adekvátně té situaci, která to vyvolala...	Delší pauza než začne mluvit.
61	UC	..něco jinýho je to u těch lidí, kde se známe jinak ???	
62	UC	??jenom tím, že spolu pravidelně cestujeme...tak jako	pauza
63	UC	Odpovídám, snažím se odpovídat.	
64	UC	Rozhodně si nemyslím, že správný...Nechci mít přístup jako hrát tady tyhle otázky do autu, protože si myslím, že to může být....	
65	UC	Když už se někdo ptá, tak to pro něj může být dost důležitý, proč se ptá.	
66	UC	Není to jenom vždycky naprosto povrchní zvědavost.	
67	UC	Taky může bejt, ale může to být spíš i to, že...Prostě je to téma o kterým...	Důraz na prostě!
68	UC	Takhle to řeknu...možná jestli můžu něco do té věci přinést tak prostě, že právě to, že jsem...že mě neuvádí do rozpaků a jsem ochotná teda, když to téma někdo nastolí, tak o smrti s ním mluvit....	
69	UC	Samozřejmě úplně nej...takový...a úplně jiný pravidlo, který by snad mám pochycený od jinud...	
70	UC	Ono když se někdo ptá tak se ptá možná, protože sám potřebuje něco říct...	
71	UC	..takže taková taktika co nejrychleji dát prostor, aby mluvil ten, kdo se ptá.	☺
72	TA	Jo, jo, jo....	Oboustranný smích
73	UC	Za chvíli to zkusím na vás.	:-D
74	TA	Jo tak můžem dál, tak děkuju za toto...	
75	TA	..a tady mám, takové, už jsem, odbočíme trošku jinam...	
76	TA	Jestli máte povinné supervize tady?	
77	UC	Povinné....tak povinné jsou samozřejmě z hlediska paragrafu...	Smích u slova povinné
78	UC	Povinné jsou, na to vám nemůžu odpovědět nic jinýho.	

79	UC	A prakticky...prakticky je to tak, že zaměstnavatel nám pro to dává prostor a nechává nám hodně na výběr, jakým způsobem to budeme praktikovat...	
80	UC	Za což jsem spíš vděčná než nevděčná....	
81	UC	...protože si myslím, že jako jsou různé formy, které by mě moc neseseděly.	
82	UC	A...na druhou stranu z hlediska toho zaměstnavatele, fakt jako....naštěstí mi nepřísluší to soudit...	
83	UC	...posuzovat na kolik je tento přístup účinný.	☺ s pousmáním
84	UC	Ale já jsem ráda, že to mohu udělat po svým a nějaké...	
85	U	...nejsu tlačena do nějaké konkrétní formy zaměstnavatelem.	
86	TA	Tak jestli se můžu zeptat, kde ještě berete energii pro tu práci?	
87	TA	Nějaké ty zdroje podpory?	
88	UC	Zdroje podpory...no...zdroje podpory...uh	
89	UC	Tak.....nemusím nějak seřazovat?	pauza jak hrom
90	TA	Né to nemusíte...	
91	UC	Prostě ne, že to jmenuji v nějakém pořadí úmyslně...jo.	
92	UC	Ale zdroje teda určitě jsou prostě obecně opora v blízkých...	
93	UC	...samozřejmě v partnerovi a v nejbližší rodině prostě děti už mám...taky polovinu dětí dospělejších....	
94	UC	...a ta polovina co ještě není dospělá, tak je na mazlení zas...tak to je taky dobrý.	smích
95	UC	Takže prostě tohleto.	
96	UC	Sestra, moje, která je podobně potrefená...do těch sociálních služeb v nej...v hodně širokém teda obsahu.....tak ta je moje veliká opora.	
97	UC	Potom samozřejmě ? život v určitý formě dané praktikujícíímjak se to řekne?	smích
98	UC	Prostě zapojení v církvi.	smích
99	UC	Teď mě nenapadají elegantnější slova.	☺
100	UC	Ale tohle to prostě...	
101	TA	Věřící.	
103	UC	Praktikující věřící...to je rozhodně opora	
		????	

104	UC	...a pár konkrétních lidí jako takhle by z oboru, s kterými jsem se setkala v průběhu let minulejších...	
105	UC	...prostě při různých školeních toho nebo onoho typu a jsou to kontakty, který přetrvaly..	
106	UC	Takže s těmato lidma se dá taky mluvit o věcech, který člověk potřebuje ...	
107	UC	...potřebuje o nich mluvit proto, aby si je sám v hlavě utřídil nebo prostě vyčistil nebo se jich zbavil ??	
108	UC	Tak prostě tydlety lidi mám, jo.	
109	UC	Takže toto nemůže člověk ukládat i někomu jinému mimo obor, protože bysme si tak úplně nerozuměli, že jo...	
110	UC	???..mám tu důvěru, že to taky zůstane uzavřený napořád...????...a takhle	
111	TA	Pak tady mám, jestli Vás baví Vaše práce?	
112	UC	Baví mě velice...až zase na takovou první jednoduchou otázku a jednoduchou odpověď je to až podivné a podezřelé.	smích
113	UC	Protože obecné povědomí je, že přece člověk nemůže pracovat v takovémto druhu zařízení a být tam spokojenější a šťastnější ...jo.	
114	TA	Obecně možná ne, ale já tomu věřím.	
115	UC	Baví mě a připadám si tady docela, v týchleto letech svého vlastního života na tom správném místě momentálně.	
116	TA	Tak to má být.	
117	TA	Pak tady mám ještě poslední, jak jste se dostala m práci v hospici?	
118	TA	A jaká byla vaše motivace at' už vnitřní nebo vnější? To je...	
119	UC	Tak dostala jsem se úplně prozaicky, protože jsem byla bez práce a už jsem hledala fakt teda cokoliv.	S úsměvem na konci věty. Pak smích.
120	UC	Jo, protože v sociálních službách kde jsem pracovala...tak jako skončila úplně, takže jsem naprostým uzavřením teda služby a odchodem na pracák a už teda nejsem nejmladší a té faktické praxe jsme neměla až tolik, abych byla..??	
121	UC	Tak jsem byla dva roky a pracáku a hledala jsem fakt už úplně cokoliv.	
122	UC	Jiná věc je, že ačkoliv jsem na jiných výběrovkách předstírala, že to je můj sen....tak jako v hospici mě to bylo opravdu bližší.	smích

123	UC	Protože už předtím jsem se hodně....umm...určitým směrem jako zajímala...	
124	UC??...už předtím jsem dělala takový věci jako prostě, třeba výcvik krizové intervence a dobrovolnický spolupráce v psychosociálním podpůrným týmu, který spolupracuje s integrovaným záchranným systémem.	
125	UC	Charita má nějakou ???	
126	UC	Přímo charita má smlouvu se záchranným hasičským sborem moravského kraje jo...	
127	UC	..a jako na nějakou při těch různých ?? událostech, kdy je na místě aby se do toho zapojila nějaká ta sociální složka tak prostě....???	
128	UC	A charita to naplňuje částečně personálně a částečně nějak dobrovolnický, takže tady s těma jsem vždycky spolupracovala hodně...	
129	UC	Takže trošičku tímhle tím směrem jsem se k tomu přikláněla tady k těm...řekněme opravdu mimořádným událostem.	
130	UC	Jo, bezesporu prostě situace rodiny, které někdo blízký umírá, a nebo zemřel je prostě mimořádná situace...	
131	UC	..takže mě to fakt jako...to jsem byla ráda, že zrovna hledají někoho v hospici.	
132	TA	Takže jste hledala nabídku a hledali zrovna...	
133	UC	Jako ano...šla jsem normálně klasicky na výběrový řízení, jako celkem jsem opravdu tímto směrem víc tíhla než...jinam.	Smích po než.
134	UC	No takže tak.	
135	TA	Tak jo, já vám děkuju, moc.	

PŘÍLOHA PVII:**ROZHOVOR Č. 7****Místo:** Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa – Rajhrad**Pohlaví:** žena**Věk:** 46**Pracovní pozice:** pečovatelka**Délka PP:** 2 a půl roku**Délka rozhovoru:** 15 minut 44 sekund

Číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Takže, tak první bych se Vás chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	
2	UC	Uhm, no...já díky tomu, že jsem před dvaceti lety dělala sanitárku v nemocnici na interně, tak už jsem se s tou smrtí setkala.	
3	UC	A v té době, když mi bylo kolem dvaceti, tak to pro mě bylo docela těžký, jako setkání s tou smrtí.	
4	UC	Ale teď když už jsem nastupovala sem, tak samozřejmě, že ten začátek byl takovej těžkej, že jako člověk nevěděl, jak se má k tomu postavit...	
5	UC	..ale postupem času tak nějak, rozhodně mě to jako neděsí jo...	
6	UC	...neděsí mě to, spíš tak jako v těch případech tady těch lidí tak jako spíš si myslím, že je to pro ně jako vysvobození.	
7	UC	Jako já jsem vlastně, díky tomu, že jsem začala pracovat v hospici, tak jsem se té smrti přestala bát.	
8	UC	Zajímavé, že...	
9	TA	Zajímavé, to mě zajímá....	
10	UC	Tak samozřejmě, člověk neví, co ho čeká a co prožívají ti lidi, ale já jsem si vždycky smrt představovala jako v krutých bolestech a tak jako takovou nějak věc, která se jako....která člověka jako bude hodně bolet...	
11	UC	..a když, když vlastně vidím, že jsou i ty medikace, že se s tím dá něco udělat, buď to ten člověk prospí ?? odchází bez bolesti..	
12	TA	Že nemusí trpět.	
13	UC	Tak. Jsem se trochu tak nějak uklidnila, přestala jsem se té smrti bát.	

14	TA	Takže té svojí smrti, nebo té vlastní smrtelnosti, jste se předtím víc bála než teďka, dá se to tak říct?	
15	UC	Ano. Jo, že mě to zaměstání nebo to povolání k tomu jakoby pomohlo, že ...že...	Souhlasně se usmívá a kýve hlavou.
16	UC	..že se toho nebojím a беру to jako součást života.	
17	TA	Tím jste mi vlastně odpověděla i na tu další otázku, jak to vnímáte teďka s odstupem toho času po těch dva a půl letech práce tady.	
18	UC	Jako není to tak, že by mě to nějak nezasahovalo...	
19	UC	...samozřejmě, že u toho umírajícího nebo mrtvého člověka, člověk cítí takovou nějakou úctu...takovou pokoru, ale...ale žádný strach tam prostě není jo.	
20	UC	Nebo...nebo já se třeba hodně potkávám s lidima, kteří říkají ježišmarja jak to můžeš dělat, já bych to nemohl dělat jo...	Imituje takový vyděšený hlas lidí, co se jí na to ptají.
21	UC	..a jako nepřipadám si, že bych byla tvrdá, jo...že můžu být u umírajícího a že se to po mě spláchne jak po mastným peří..	
22	UC	A jako myslím si, že jako nejsou tvrdá, naopak, ale, že prostě to tak беру, že je to...je to další krok někam a že někdo je u toho porodu a někdo je u toho umírání...	
23	UC	...a že mě spíš naplňuje to, že můžu těm lidem na tom konci pomáhat no...	
24	TA	Což asi víc lidí by šlo k tomu porodu než k té smrti.	
25	UC	Jako mě to tak nějak....uhmm...já jsem se totiž rozvedla, před těma třema rokama a já jsem dělala s manželem v kanceláři...	
26	UC	...takže vlastně on mě z té kanceláře jako vyšoupl, takže jsem šla na pracák a najednou jsem se měla rozhodovat, co budu dělat.	
27	TA	Jasně.	
28	UC	A nějak to tak ve mně je celej život, že sem jako vždycky chtěla někomu pomáhat...	
29	UC	Tak, když dávali nabídku na tom pracáku těch rekvalifikačních kurzů, tak jsem začala...se mi zdál takovej jako ... jako dobrej	

		no...že proč bych to nezkusila.	
30	UC	No, když vlastně po té praxi...ne takhle, když jsme se měli rozhodnout, kam půjdeme na praxi bezplatnou, tak jsem se rozhodovala jestli půjdu do Chrlic do toho ústavu nebo sem a tak nějak mě to přitáhlo sem.	
31	UC	Tak jsem se sem šla zeptat a ...byla tak unešená z té práce, ale tak jako proti tomu špitálu úplně něco jiného zase.	
32	TA	To určitě.	
33	UC	Já, když jsem dělala tu sanitárku, tak já jsem měla docela jako nepříjemný...jako pocity z toho ..z té práce.	
34	UC	Protože jednak ti sanitáři tam byli braní tak jako, že sestry je prostě vodstavovaly vod ...musely jsme dělat za uklízečky...??? a prostě člověk dřel a dřel...sestry končily na sesterně...bylo to takové...	
35	UC	I ty vztahy jo, nevím, máme štěstí na to, že máme mezi sebou tady takovej dobrej kolektiv, že jako se máme rády a i ta šéfka, jako ta staniční je suprová.	
36	UC	Takže jako mě to...to že je to těžká práce vyváží to, že sem chodím ráda, že se těším na ty holky...a tak, zvládneme to...	Smích na konci.
37	TA	To je dobře.	
38	UC	Aspoň když mluvím za sebe teda. Su spokojená. Spokojenější než v kanceláři.	smích
39	TA	To věřím.	
40	TA	Takže...já se teď musím zas zeptat...	
41	UC	Ptejte se , já jsem se rozpovídala...	smích
42	TA	Nevadí, vy jste se mi rozpovídala i k tomu co mám dál, ale to nevadí vůbec, k tomu se vrátíme...	
43	TA	Takže jenom ...odstup času, to máme, takže jestli má vliv vaše zaměstnání na vnímání smrti, to má...to jsme si řekli, že jo...že tam to je...	
44	TA	A teďka, jestli o té smrti třeba přemýšlíte častěji i mimo jakože zaměstnání, třeba doma nebo tak.	
45	TA	Jestli víc přemýšlíte nad tím, jaké to bude nebo...	
46	UC	Samozřejmě, že trošku víc než v minulosti jo...	
47	UC	...ale jak říkám, v minulosti jsem se té smrti bála víc, teďka když	

		vo tom přemýšlím tak se jí tak moc nebojím no...	
48	UC	...člověk může být rád, aby to nepřišlo brzo, aby vychoval děti...ne jak devět z deseti tady	
49	TA	Aby to přišlo tak jak to má být, v té fázi že...	
50	UC	No.	
51	TA	A jestli o té smrti teď mluvíte nějak častěji třeba?	přemýšlí
52	TA	Mimo práci třeba nebo...	
53	UC	Nejde zapsat	Kroutí hlavou jako, že ne...za zvuků nesouhlasu.
54	TA	A třeba když se Vás někdo zeptá na tu práci tak Vám není zatěžko o tom mluvit?	
55	UC	Ne.	
56	UC	Jako naopak se snažím tomu člověku vysvětlit, jako že ta smrt není nic tak hrozného, jak lidi se toho děsí a	
57	UC	Jo, ale jak říkám, poslední doba mě obtěžují takový ty lidi, kteří řeknou...Ježíšmaraj, co to děláš..to já bych dělat nemoh, jo...a jak ti je z toho? Tak toto jo...	Imituje ustaraný hlas.
58	UC	A teďka prostě člověk neví jak...jak to ten člověk myslí, jo jestli teda si o vás myslí, že jste kámen...nebo...	smích
59	TA	Jo, vím, jak to myslíte.	
60	UC	Víte, jak to myslím. Tak se snažím to říct, tak jak to prostě je, no.	
61	UC	Jak to cítím já.	
62	UC	Hlavně je to pro mě posláním a strašně mě baví těm lidem pomáhat...a ...a že je to pomoc ke smrti...	
63	UC	.že je není to eutanázie, je to...je to prostě jenom pohazení a ten důstojný odchod.....přesně tak.	
64	TA	Teďka teda, jestli tady máte povinné nějak supervize, protože je to určitě náročná práce, já to chápu jakože psychicky i tak...	
65	UC	Neděláme supervize.	
66	TA	Neděláte supervize.	
67	TA	Tak kde teda jinak můžete čerpat tu energii nebo tu sílu pro to....nebo odreagování.	Smích oboustranný.
68	UC	No víte co...já mám právě...já mám teďka takový období,	

		že...já tím, že jsem se rozvedla, už jsem prostě s tím manželem bývalým ty poslední leta byla úplně jako v háji jo....	
69	UC	..a byla jsem nešťastná, věděla jsem že, že to nebude mít dlouhého trvání...že prostě jako už ho vedle sebe nesnesu...	
70	UC	Tak já tím, že jsem se rozvedla a našla jsme si jinýho chlapa, jako novýho přítele...tak já su teď jak na obláčku.	Usmívá se.
71	UC	Prostě mně nevadí...mně nevadí málo peněz, že nikam nechodíme...mně nevadí, že	
72	UC	...já su pořád jako optimistická a spokojená	Jde na ní vidět, že je spokojená.
73	TA	To je určitě velký zdroj podpory.	
74	UC	A já nejsu ta tragédka, že bych prostě ježišmarja co bude zítra, co dneska...a děcko dostala pětku, co já budu dělat.....a jo a malá vejplata.	
75	UC	Mně prostě nic nevadí. Já jsem teď v takové pohodě po tom rozvodu.	Opravdu srdečný smích.
76	UC	Sem se zbavila...té tíhy...co jsem měla na těch prsách...	Pořád se směje.
77	UC	Takže jsem si našla...přitom jsem před tím chodila do práce na šest hodin s manželem , od devíti do třech, když jsem chtěla zůstat doma, zůstala jsem doma, protože to byla jeho kancelář jo....	
78	UC	Prostě úplně něco jinýho.	
79	UC	Peníze jsem nemusela řešit, ale prostě on byl takovej...fakt jako psychickej	Hledá slova.
80	UC	Von jako by vysával z člověka i energii jo, on byl takovej upír. Enegretickej, šilenej.	smích
81	UC	A takovej, no prostě aj pil a tak....prostě on mně vadil, on mě už tak vadil, že já teďka nemám vůbec...	
82	UC	..mě dobíjí všechno.	
83	UC	Mě dobíjí to, že jdu na vycházku. To, že ráno svítí slunko. To že můj novej chlap mě pohladí po hlavě. A nebo, že mě děcko obejmeme moje doma.	
84	UC	A jestli někdo zameškal školu nebo dostal špatnou známku...nebo jestli na mě bude mět přítel málo času...	
85	UC	...protože on je truhlář, on je jako řemeslník...on chodí dom až	

		večer o osmi...A on se mě vždycky ptá a nestýská se ti po něčem, nelituješ něčeho?	
86	UC	A já a prosímte, ty vůbec nevíš o čem mluvíš. Teďka todlenco je to, co mě naplňuje.	
87	TA	Tak to je paráda. Vypadáte hrozně spokojeně.	
88	UC	Jo jo já su. Já su takový šťastný člověk.	Smích.
89	TA	To je dobře.	
90	UC	A nepotřebuju k tomu žádný statky.	
91	UC	Hlavně, aby člověk tak jako...ono je to asi taky tím, že tady člověk jako nemá konflikty ani v té práci, ani s těma pacientama, protože...	
92	UC	...že ti klienti jsou úplně něco jinýho než třeba kamarádka dělá v domově důchodců a to vím, jak tam dokážou být ty babky a děd...dědečkové protivný.	
93	UC	Takže tady každej je vděčnej a má co dělat sám se sebou a je to, takový jako všechno jinak než kdyby někdo ??? zpucoval....	
94	UC	...nebo křivě nějak z něčeho obviňoval, tak tady prostě každej je rád, že mu pomůžete.	
95	UC	Nevím, jestli se tím tak jako nabíjím.	
96	TA	To je určitě taky možné.	
97	UC	Hm...no...dělá mi to dobře, prostě jsem se jako samaritánka narodila...konečně jsem našla to svoje, tu svoji cestu...	Smích.
98	UC	...tak doufám, že mně to vydrží...že tady budu ještě za deset, za dvacet let sedět šťastná jako blecha...	Smích.
99	TA	Já bych se schválně dojela podívat.	
100	UC	Jo, tak si mě napište a přijďte.	Opět smích.
101	UC	...???? Snad se nic nezmění, snad to není taková euforie počáteční...	
102	UC	Už su tady třetí rok a s tím svým chlapem jsem taky třetí rok a absolutně se nic nemění na žádných...na žádných...	
103	TA	Tak to Vám přeju, aby Vám to zůstalo tak...	
104	UC	Děkuju.	
105	TA	Teď mi přijde další otázka zbytečná. Tak jestli Vás Vaše práce baví?	
106	UC	Ano baví.	Smích.

107	UC	Mě to prostě baví.	Úsměv.
108	UC	No baví no, ale říkat to takhle mezi lidma na ulici: mě tak strašně baví práce v hospicu tak je to takový, že...pro lidi kteří mají ty předsudky, že ...?? Nepochopitelné.	
109	TA	Jasně, no....nedá se to asi takhle říct každému.	
110	UC	Ale když to tady takhle vidíte a můžete to srovnat s tím vším co se děje kolem....tak jako pokladní v Penny Marketu by mě nebavila jo.	
111	UC	I když nemá tak těžkou ani psychicky ani fyzicky práci...pípá si tam ty svoje balíčky a prostě to by mě nebavilo.....to by mě nic nedalo.	
112	TA	O tom to je, jestli to naplňuje člověka.	
113	TA	Tak jo, ještě tady mám poslední otázku. Jak jste se tady v k té práci v hospici dostala.	
114	TA	A jaký byla vaše motivace prvotní ať už vnitřní nebo vnější.	
115	UC	No, tak právě to už jsem říkala na začátku, že ...že zajímavý bylo, že mně kartárka předpověděla...představte si...	
116	UC	..jakože někdo na kartáře nevěří, ale já jsem šla ke kartárce, když jsem se rozváděla a zůstala jsem bez práce a říkala mně...jo a já jí říkám..	
117	UC	Já bych asi tak chtěla dělat nějakou masérku nebo kosmetičku nebo něco takovýho prostě s těma lidima jo...	
118	UC	..a ona se dívala do těch karet a ona říká, to tady nevidim...tady je nějaká pomáhající profese, nebude za to moc peněz...jo....	
119	UC	Tak já jsem se na ni tak nějak divně dívala, sem si říkala pomáhající profese jo? Co já bych tak mohla dělat.	
120	UC	A přišla jsem na pracák právě a oni tam dělali nějakou výběrovku .. uhm....z Evropské unie dostali prostě nějaký ten projekt, jo...	
121	TA	To sou ty granty.	Kýve souhlasně hlavou.
122	UC	No, no....vybírali lidi do těch kurzů, tak mě vybrali no...tak já jsem šla na kurz a sem ho udělala, přišla jsem sem na tu praxi a 14 dní praxe, pak jsem odcházela a staniční mně říká: Lenko já	

		bych tě tady hrozně chtěla, ale tady se každé drží, tady prostě není volný místo.	
123	UC	Říkám, tak co se dá dělat...no tak budu hledat jinde.	
124	UC	No a byla jsem doma, asi 14 dní to bylo v červnu a v červenci, najednou zvoní telefon a volá mi staniční a říká: Mně votěhotněla pečovatelka a jde na rizikový, chceš nastoupit? Ale musíš se do zítřka rozhodnout.	Na konci smích.
125	UC	Já ježišmarja...prostě pánbůh na mě držel úplně ?? to bylo neuvěřitelný jo...	
126	UC	Mně prostě půl roku předem skončil pracák....?? Platí pět měsíců a šestej měsíc jsem nastupovala sem, jo...	
127	TA	Takže to Vám vyšlo krásně.	
128	UC	Úplně úžasně. No tak asi su dítě štěstěny no.	Smích.
129	UC	Že mně to všechno tak...tak asi po těch dvaceti letech manželství jsem na to měla asi nárok...trochu.	Smíchu moc.
130	UC	Tak jo no.	
131	TA	Tak jo.	
132	UC	To je všecko?	
133	TA	To je všecko, ani to nebolelo.	
134	UC	Né nebolelo.	Úsměv.

PŘÍLOHA P VIII:**ROZHOVOR Č. 8****Místo:** Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa – Rajhrad**Pohlaví:** žena**Věk:** 32**Pracovní pozice:** pečovatelka**Délka PP:** od 2001 (11 let)**Délka:** 10 minut 47 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Takže, první bych se chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice?	
2	UC	Uhm, takže začátek. Bylo to nepříjemný. Byla to pro mě novinka...protože nikdy jsem takhle neviděla, jo, úplně zblízka, jak člověk umírá a takhle....a ta péče kolem něho.	
3	UC	A teď, no zezačátku jsem si na to zvykala, že jo...	
4	UC	..a teď vlastně to nějak nedojde...třeba...i když si třeba na něko-ho zvyknu, dotkne se to, že jo...ale říkám si, jo, že neumírají tady sami...jo že jako takhle s nama...	
5	UC	Ta blízkost je tam, jak jsem říkala, jo...i když se tady snažíme být s něma a jim to no...jakože zpříjemnit jako takhle...že neodcházejí sami...??	
6	UC	Jo člověk si to tak jaksi bere, jo že neumírá prostě sám...s nama....takže je to takové už jinačí prostě no...taková že neodchází sám.	
7	TA	Jasně, a když to vezmete všeobecně, ne jen na ty klienty v hospicích...jak jste vnímala i svoji smrtelnost, jestli jste třeba nad ní přemýšlela, nebo se bála...nebo jste o tom vůbec nepřemýšlela a až tady jste začala přemýšlet víc o té smrti?	
8	UC	No, tak tady jsem...až tady no...no	
9	TA	Předtím jste nějak vůbec neřešila...	
10	UC	Předtím ne...protože říkám jsem se jako nesetkala....jako starost nebo takhle.	Trochu vyděšená z mojí otázky.
11	UC	Jako třeba, když nám děda umíral nebo takhle...to je taková...to se jenom dotkne, že je to z rodiny...nebo takhle..	

12	UC	...takhle jak, se to řekne, na povrchu takhle jo, ale tady se víc už člověk o tým víc přemýšlí.	
13	UC	Už se všecko honí hlavou, jako co jo...takhle. To až všecko tady.	
14	TA	Takže když bysme to tak nějak shrnuly, jestli má vliv ta vaše práce na to vnímání té smrti...tak řekla byste, jakože má?	přemýšlí
15	UC	Jo...jo hodně se u té smrti tady vnímá...nebo jak u koho jo...nejsme tady třeba stejní nebo takhle...??	
16	TA	To se u vás něco změnilo jako osobně, že jste tu smrt začala třeba vnímat jinak? Říkáte, že doprovází lidi takže...	Ticho.
17	TA	Já to nechci odvykládat za vás takže...	
18	TA	Takže teďka jestli o té smrti přemýšlíte častěji i mimo to zaměstnání?	
19	UC	No...když přijde, jak bych to řekla...	
20	UC	Když su třeba sama a když si člověk, tak zavzpomíná tak ono to samo dojde a člověk začne přemýšlet jo...o tym životě, o té smrti a takhle...	
21	UC	...a někdy jakože vůbec...jak kdy. Není to...jak se to ...není to pravidelně.	
22	TA	Takže podle situace?	
23	UC	No, podle situace...není to takhle běžně...	
24	TA	A jestli teď mluvíte o té smrti častěji třeba mimo tu práci?	
25	TA	Jako sama jestli zahajujete rozhovor nebo spíš když se vás někdo zeptá?	
26	UC	Ne. Když se mě někdo zeptá, jako na to povolání, jak se cítím nebo takhle, tak jim jako takhle řeknu, ale jinač ne.	
27	TA	A když se Vás někdo zeptá, tak odpovíte jako v pohodě, nemáte problém...	
28	UC	Jo.	
29	TA	O tom co děláte říct?	
30	UC	Když se mě zeptá, tak mu řeknu, co chce slyšet nebo jo takhle...tak mu řeknu, dokážu mu odpovědět....	
31	TA	Ale nemáte potřebu to nějak dál rozvíjet.	
32	UC	Ne, ne, nemám tu potřebu. Rozvíjet, nějak rozšiřovat nebo něco...??	
33	TA	Jasně...	

34	UC	Ono je to sice nepříjemné nebo takhle jo...	
35	TA	No jak pro koho, někdo fakt jako	
36	TA	Ted' bych se Vás chtěla zeptat, jestli tady máte povinné supervize?	
37	UC	Supervize, myslíte ty semináře?	
38	TA	Ne, supervize je taková že máte...že můžete třeba s psycholožkou vypovídat se	
39	UC	Jo,jo, jo, jo, jo....můžem, když...nějaká osoba, když chce tak jo...	
40	TA	Když chcete, potřebujete ze sebe něco dostat, tak můžete jo?	
41	UC	Jo, tak můžeme.	
42	TA	A ještě...využíváte tady tento...	
43	UC	No u mě se to ještě nestalo.	
44	UC	Co su tady tak se to u mě ještě fakt nestalo.	
45	TA	A to jste tady fakt dlouho.	
46	UC	A to musím zaklepat...	
47	TA	A teda, já myslím, že ta práce je psychicky náročná, tak kde teda berete tu energii nebo tu sílu?	
48	TA	Z čeho čerpáte nebo kde se tak můžete očistit od toho?	
49	UC	To všechno drží tady ten kolektiv. Opravdu jo...je to tady...takže jedna druhé se držíme a tak to tady je no...	
50	TA	Tak to je dobře, že tady máte dobrý kolektiv.	
51	UC	Jedna druhé se držíme no...když něco tak, si jako povíme a někteří jsou jak psycholožky jo.	
52	TA	A sdílíte spolu tu práci.	
53	UC	Jedna druhé se tak držíme.	
54	TA	A baví vás vaše práce?	
55	UC	Jo.	
56	TA	Furt ještě po těch letech?	
57	UC	Eště pořád jo. Eště jsem...fakt to jako taky obdivuju na sobě...eště jsem fakt, co su tady, eště nevyhořela.	
58	UC	Jo, opravdu no...	
59	TA	No a to by mě zajímalo jaká je...jak to děláte?	
60	UC	Já říkám, mě tady fakt drží ten kolektiv jo...to je pro mě rodina veliká druhá. Jo.	smích

61	UC	Ráda se sem vracím. Já třeba je co jsem byla teď... jako nemarodím, jo moc za ty roky, vůbec jsem nemarodila jo takhle...že jsem dva měsíce byla to, doma...sem marodila a mně se stýskalo po práci.	Usmívá se.
62	UC	Jo, jo mě se stýskalo po práci a aj se mě zdálo...sem si říkala, to není možné jo...	
63	UC	..přeci jo, když su ta...ty dva měsíce doma, tak si člověk říká si odpočine od práce jo takhle...ale ne.	
64	UC	Já už jsem chtěla jít prostě do práce a holky mně říkaly, aj se těšíš? A já říkám jo, strašně se těším.	
65	TA	Tak to je dobře.	
66	UC	No..no...	
67	TA	...že vás to tak baví...	
68	UC	Jako jo mezi lidma...já jich mám prostě ráda jako takhle...i když mně říkají lidi, jako jak to tam snášíš psychicky, že to musí být strašné...já jsem říkala prostě já, já to mám tady ráda i ty lidi i ty pacienty....	
69	UC	My se jako s nima zasmějeme takhle jako...a říkám to není jen o tom umírání a takhle, ale já jsem říkala...	
70	UC	...jak to mám říct...	
71	TA	Jak chcete.	
72	UC	No, jako než přijdou na tu konečnou cestu, tak trošku jim to fakt tady zpříjemnit trošku...aby na to nemysleli, jenom na tedy tohle jo a ještě jim udělat takovou jo, dobrou náladu a tak jako.	
73	UC	Tak to tady mě všechno tak drží jo...udělat to růžový, ještě takový to pěkný jo.	
74	UC	Tak mě to tak s nima tak drží no. A mně holky říkají, že su taková veselá kopa no.	
75	UC	Já neumím jako být jako nějak smutná nebo něco...já se pořád směju a tak...jo já se takhle s nima nasměju...	
76	UC	Mě nic tak nerozháže. Jo a to musí být teda už něco.	
77	TA	To je dobře.	
78	UC	To je taková energie s nima, že se můžu za nima vrátit a takhle...za těma klientama tady našema.	
79	TA	A ještě tady mám teda poslední otázku.	
80	TA	Jak jste se dostala tady k té práci v hospici a jaká byla vaše	

		motivace, ať už vnitřní, vnější?	
81	UC	No....tak jsem se rozhodovala takhle než...na co jako takhle pujdu, tak jsem říkala tak tu pečovatelku pujdu.	
82	UC	Tak, dlouho jsem nemohla sehnat zaměstnání, to jsem byla deset měsíců na pracáku. A moja, tady kamarádka ze školy, co jsme chodily...společně chodily, tak mně to tady sehnala.	
83	UC	Ona věděla, že jsem ještě na pracáku, tak jsme se bavily a ona mně řekla, jestli bych tady nechtěla pracovat. V Rajhradě v hospicu.	
84	UC	Že jestli by mě to jako nevadilo, jo, je to hospic a tak. A já říkám ne Luci, já budu jediné ráda. Jo, takhle...že budu jakože do práce.	
85	UC	A ona říká, že jestli bys mohla, tak klidně bys mohla kdykoliv nastoupit.	
86	UC	A já říkám, jo Luci, kdykoliv. Takže přes kamarádku...mně to tady sehnala a no a od té doby jako ...	
87	TA	Jste tady.	
88	UC	Ani jsem neuvažovala jo, že bych si hledala nějaký jiný místo.	
89	TA	Tak další spokojený člověk, vy jste tady všichni tak spokojení. A to je dobře.	
90	TA	Z mé strany je to všechno.	
91	UC	Jestli Vám to takhle stačí.	
92	TA	Stačí.	

PŘÍLOHA PIX:**ROZHOVOR Č. 9****Místo:** Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa – Rajhrad**Pohlaví:** žena**Věk:** 22**Pracovní pozice:** pečovatelka**Délka PP:** 3 roky**Délka rozhovoru:** 6 minut 56 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	První bych se Vás chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste nastoupila do hospice? Ať už třeba všeobecně tu smrt nebo svoji vlastní smrtelnost?	Slečna se na mne dívá tak trochu nechápavě a otráveně.
2	UC	Hmm...úplně stejně, jsem na to nebrala nějaký zvláštní rozdíl.	
3	UC	Já jsem na to byla připravovaná na tu práci semka, protože tady dělá moje mamka. Takže jsem věděla do čeho jdu a nějak jako jsem z toho neměla trauma nebo něco.	Ke konci smích.
4	UC	Né, úplně stejně prostě, nějak jsem to neprožívala.	
5	TA	Jo, dobře. Ale stejně jak? Jak tu smrt vnímáte teda?	
6	UC	Vnímám....	
7	TA	Jestli se to dá říct nějak?	
8	UC	Tak normálně součástí života , že jo?	
9	UC	Každej...na každého to jednou přijde.	Smích.
10	TA	A to svoji smrtelnost taky jako součást života, nebojíte se nebo něco?	
11	UC	Nebojím.	
12	TA	Takže, po těch třech letech tady se nedá říct, že by se něco změnilo v tom vnímání, když se tady s tím setkáváte víceméně denně nebo týdně nebo já nevím jak to tady...	
13	UC	Um um...ne. Ne. Já jsem to znala z vyprávění od mamky, takže...	Kroutí hlavou, že nesouhlasí.
14	TA	Vy jste trochu jiný příklad, od malička na to připravovaná...	
15	UC	No jasně. Mamka tady dělá od založení hospica, takže jsem	

		semka chodívala, že jo po škole	
16	TA	Takže by mě zajímalo, když tady maminka pracuje, jestli o tom s vámi třeba doma mluvila často? Jako mluvila o tom doma?	
17	UC	Né...jako když jsem se jí zeptala, tak jako mi řekla co...	
18	UC	Ale, že by to popisovala nějak podrobně, to ne...	smích
19	TA	A nebo, jestli jste se bavili o té smrti doma?	Pořád se směje.
20	UC	Um, um...my jsme neprobíraly takový věci.	Smích.
21	TA	Takže Vy budete teďka takový vybočující případ pro mě.	
22	TA	Protože teď tu mám další takovou otázku, jestli teď o té smrti přemýšlíte nějak častěji? Než před tím, než jste sem nastoupila i když je to ovlivněné tím, tím...tou Vaší maminkou.	
23	UC	Um	Kroutí hlavou k nesouhlasu.
24	TA	Nepřemýšlela. A mluvíte o ní častěji?	
25	UC	Nemluvíme tak jako přímo o smrti, to ne...spíš jako o těch lidech se bavíme, jakože ...spíš ty příběhy lidí než přímo, že bysme se bavily o smrti.	
26	UC	Jasně.	
27	UC	To jako, nevíme, co přijde.	
28	TA	Tady Vás to nějak neosvítlo, jako třeba jo, to bude dobré?	Výbuch smíchu.
29	UC	Né.	
30	TA	A třeba to umírání jestli berete teď trošku jinak?	Usmívá se na mě.
31	TA	No tak asi taky ne, že.	Souhlasný smích.
32	UC	Tak, pro mě to není žádná novinka, já su na to zvyklá, mě to tak nějak nepřinde...	
33	TA	Jasně, jasně....	
34	UC	Je to prostě úplně normální.	
35	TA	A ptá se Vás třeba někdo na to Vaše zaměstnání nebo tak? Jako někdo z okolí z Vašich přátel a když se zeptá tak chcete nebo jste ochotná na to reagovat? Nebo řeknete: a o	

		tom se s tebou bavit nebudu?	
36	UC	Jo tak bavijou se....??? Jak ty to můžeš dělat takovou práci? Všichni mně to jakože závidijou, že to můžu prostě dělat a že mně to nevadí.	
37	UC	Jsou vždycky z toho v šoku, jakože mladá v hospicu.	
38	TA	Je to takové zvláštní určitě.	
39	TA	Dobře, tak to jsme asi pojaly tady tu smrt, jak jsme mohly. Tak se přesuneme na zdroje síly. Jestli bych se chtěla zeptat, jestli tady máte povinné supervize nebo jestli můžete využít možnost supervizí?	Asi nezná moc výraz supervize.
40	TA	Což znamená, jestli si můžete popovídat třeba s psychologem?	
41	UC	Jo, jo.	
42	TA	A Vy jste to využila nebo ne, za tu dobu co tady pracujete?	
43	UC	Ne.	Smích.
44	UC	Tak když jsme sem nastoupili, tak jsme museli udělat kolečko. Psycholog, doktor, ředitel, vrchní...udělat kolečko, aby si ověřili, jestli na to máme na tudle práci nebo ne...A potom jsem jako neměla potřebu chodit za někým.	
45	TA	Ale skrz to, že podle mě je ta práce psychicky náročná nebo určitě náročnější než nějaké jiné, tak musíte někde čerpat tu energii, sílu nebo se někde od toho oprostít? Někaká katarze jestli u Vás funguje, myslím mimo to zaměstnání třeba?	
46	UC	Klasika, s přáteli, se psem, taková klasika, nic zvláštního. Myslím si, že jako každé jiné.	
47	TA	Někdo se třeba nepotřebuje nějak odprošťovat nebo nabíjet. Takže dobře.	
48	TA	A jestli Vás Vaše práce baví?	
49	UC	Jo, baví mě to. Jo.	
50	UC	Já su tady spokojená. Je dobrej kolektiv . A když je dobrej kolektiv, tak je aj dobrá práce.	
51	UC	Prozatím je to moje první práce, takže nemůžu nějak srovnávat s nějakou jinou prací někde jinde.	
52	TA	Určitě. No a teď mám takový poslední dotaz. Jak jste se dostala k práci v hospici.	Smích.

53	UC	Přes maminku.	Pořád smích.
54	TA	A jaká byla vaše motivace?	Pořád smích.
55	UC	Motivace? Tak motivace byla, jak jsem vyšla ze školy, tak jsem musela hledat práci. Měla jsem to v místě bydliště...???	
56	UC	Takže jsem to měla nejbliž a už jsem věděla do čeho du. Sem tady měla kamarádky...takže....	Smích.

PŘÍLOHA PX:**ROZHOVOR Č. 10****Místo:** Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa – Rajhrad**Pohlaví:** žena**Věk:** 40**Pracovní pozice:** ošetřovatelka**Délka PP:** 13 let**Délka rozhovoru:** 10 minut 27 sekund

číslo řádku	aktér	obsah sdělení	poznámky/ pozorování
1	TA	Takže první bych se teda chtěla zeptat, jak jste vnímala smrt předtím, než jste sem nastoupila? Ať už všeobecně jako smrt, nebo svoji vlastní smrtelnost.	
2	UC	Tak, určitě jsem to nevnímala tak, jak co jsem tady začala pracovat. Já nějak nevím...	
3	TA	Tak, jestli si dokážete vzpomenout, jak jste ji vnímala předtím?	
4	UC	Já jsem nad tím ani nějak nepřemýšlela. Jo jako o té smrti nějak...	
5	UC	A teď už vím, že prostě tak je, jako že to prostě je a že to nekončí až tak nějak špatně nebo drasticky...	
6	TA	Takže předtím, před tím než jste tady začala pracovat jste o smrti vůbec nepřemýšlela...	
7	UC	Ne.	
8	TA	Ani jste k ní neměla žádný postoj.	
9	UC	Byla jsem na mateřské zrovna, tak jsem se radovala z dětí...a nějak mě nějaká smrt, nějak jsem se nad tím nezaobírala.	
10	TA	Jasně.	
11	UC	Je fakt, že když jsem sem pak nastoupila, po té mateřské...jsem měla prvního kluka, jsem sem nastoupila, když mu bylo pět let, jsem byla rok na pracáku.	
12	UC	Tak to zrovna začali stavět, jsem sem přišla a pak když jsem tady ty tři měsíce pracovala, tak sem z toho byla taková hodně špatná, protože to byla taková změna.	
13	UC	Já jsem prvně, před tím, pracovala v domově důchodců.	
14	UC	Tak to pro mě byla taková změna, tady mladí lidi po autohavár-	

		kách a tak, takže to mě jako dost bralo aj....	
15	UC	..než jsem si na to, né zvykla, ale když jsem tady pracovala dýl, tak jsem se do toho jako, né zapracovala, ale už to bylo pro mě lepší.	<i>Nechce říct, že by jí to ted' bylo jedno.</i>
16	UC	Ale první tři měsíce pro mě byly hrozný. To jsem si myslela, že tady ani nezůstanu.	
17	TA	No to je jasný.	
18	UC	A už jsem tady takovou dobu. To jaksi tak překlenulo.	
19	TA	Takže ted'ka můžeme říct, jak vnímáte s odstupem toho času, těch dvanácti třinácti let tu smrt?	
20	UC	No jako součást toho života prostě, že to tak končí, že to tak je.	
21	TA	A vy sama jste smířena s tou svojí smrtí, smrtelností?	
22	UC	Jako, že bych někdy ...	
23	UC	Jako jo, su...ale nedovedu si to představit, že bych tady měla...že bych tady někdy ležela a jako toto...	
24	UC	...to člověk zažije až v tom je, že jo....	
25	TA	Jasně.	
26	UC	Ale takhle asi jo.	
27	TA	A myslíte si, že má vliv na tu změnu, že jste o tom začala ted'ka víc přemýšlet nebo jakože jste o tom vůbec začala přemýšlet, jestli má vliv na to to vaše zaměstnání?	
28	UC	Já si myslím, že jo. Určitě, nebo věci jinak vnímám, když tady pracuju.	
29	UC	Kdybych třeba pracovala, já nevím, třeba, né v domově důchodců, ale když to vezmu úplně tak třeba na benzinové pumpě, tak určitě.	
30	UC	?? tak třeba lidi co nepracují ve zdravotnictví tak mají třeba úplně jiné nálady tady na to...úplně jiné priority než ???	
31	UC	Já vždycky říkám, hlavně ať su zdravá a nic mě nebolí...a to ????	
32	TA	Jasně, jasně.	
33	TA	A přemýšlíte o té smrti častěji třeba i mimo to zaměstnání?	
34	UC	Jo. Sem tam mě napadne takový...protože když je v televizi nějaká rakovina, jako že se to rozšiřuje a takhle tak si říkám, ježišmarja mě bolí břicho...jo a takový..,	

35	UC	...někdy musím vypnout a nevsugerovat, někdy si to aj tak jako-by ...co když já taky a teď to nikdo nevidí, nikam nendu.	
36	UC	...kolik je tady třeba případů, že chodili k doktorovi i pravidelně a nic se nezjistilo, že a najednou ...	
37	UC	Takže určitě, napadne mě to taková myšlenka	
38	UC?? A přemýšlím a co by bylo s těma klukama...	
39	TA	Jasně, máte děti...	
40	UC	Dřív jsem nad tím tak nepřemýšlela, jsem byla mladší, že jo...ale fakt, když to člověk vidí, že to potkává aj mladší lidi, tak určitě jo.	
41	UC	Přemýšlím no.	
42	TA	A mluvíte teďka o té smrti víc třeba i mimo práci?	
43	UC	Nee, tak to ne, že bych o smrti mluvila, tak to ne.	
44	TA	Jako, že byste sama vyhledávala: pojd'me se bavit...	
45	UC	Ne, ne??	
46	TA	A třeba když se Vás někdo zeptá, na tu vaši práci, tak nemáte problém mu říct, dělám v hospici?	
47	UC	Um...jako říkám, že od té doby, co tady pracuju, tak si člověk víc váží života.	<i>Hodnoty.</i>
48	UC	Jasně, že mě teda někdy jsou i děti doma na nervy, tak řvu, nadávám ...pak si řeknu, proč nadávám, když je plno lidí, kteří jsou na tom hůř. A byly by rádi v tom kolotoču.	Směje se.
49	TA	Tak člověk není stroj.	
50	UC	?? Co by za to dali, že jo...Ale člověk není stroj, to je pravda.	Na konci věty smích.
51	TA	Tak to bysme obsáhly, tak se můžem vrhnout na zdroje síly. Tak jestli máte povinné tady supervize, nebo jestli máte možnost využít supervizí cožjako že si...	
52	UC	Já jsem je nezažila, bývaly tady supervize jo, ale teďka ani moc tady...	
53	TA	Takže jste je nezažila.	
54	UC	Um..um...	Kroučí hlavou, že ne.
55	TA	Takže se nemůžeme zeptat, jestli vám pomáhají, ale můžem se zeptat...	
56	UC	No, možná tady byla jedna asi, já nevím, já jsem byla na dvou mateřských. Teda jsem se vrátila z jedné a teď jsem byla na druhé.	

		Su tady teď tři roky.	
57	UC	Jako v té době probíhalo, vím, že holky říkaly, že chodily jo.	
58	TA	A kde teda berete nějak tu energii pro tu práci nebo teda kde se tak odreagujete?	
59	UC	Já se snažím, jak řekla staniční, vypínat. A jinak s tou rodinou no...mám malýho, nebo teda sedmiletýho kluka, kterýho ještě samotnýho nikam nepouštím, takže na kolo ven a furt teda ještě chodím s ním.	
60	UC	Uděláme úlohy, toto, jdeme ven...hraje fotbal, já su tam s něma...Já su takovej jeho doprovod, takže on mě vytahuje z toho, abych seděla doma a přemýšlela, nemám čas.	Na konci smích.
61	UC	Protože su s ním, no.	
62	UC	Jako sama někam, že bych jela cvičit nebo toto, to nechodím, protože, že jo, musím s tím malým všechno toto. Ale jdeme na kolo, jedem spolu na kole, takže ?? Ty výlety. Sportovní aktivity, takhle.	
63	TA	Jo. A baví Vás Vaše práce?	
64	UC	Baví. ??? Bych to asi od těch osmnácti nedělala.	
65	UC	Baví no, jsem si říkala, já ani nic jinýho neumím, co bych dělala. Mě to jako baví těm lidem pomáhat.	
66	UC	Když někdo poděkuje: já sestřičky, vy jste hodná...ale nejsu. Já umím aj nadávat.	Předvádí konverzaci s pacientem.
67	UC	Takový to pomáhání mně přijde jako samozřejmé ?? udělám něco navíc co nemusím. Teď jsem třeba jedné paní masírovala nohy...?? Manžel nebo děti, tak si říkám, to musí být takový pěkný no.	
68	UC	Taky jsou dny, když mám...ne špatnou náladu, že bych to tady nějak na ty lidi...ale třeba su taková...takový počasí, ale většinou se snažím.	
69	UC	Si myslím, že fakt chodím s úsměvem.	
70	UC	???Já když to tady uvidím, ty lidi, tak můžu být ráda, že mě fakt nic není. A že jim aspoň teda můžu trošku pomoci no.	
71	TA	A ještě bych se Vás chtěla zeptat, jak jste se dostala tady k té práci v hospici?	
72	UC	Jak jsme se dostala? Tak já jsem po té první mateřské byla rok na	

		pracáku, přijela mamka za mnou, že to asi viděla v televizi nebo co. Běž se zeptat, tady votvírají nějaký domov nebo hospic, nevěděla.	
73	UC	Tak jsme sem jeli, já jsme si dala žádost a vzali mě. A vod té doby su tady no.	
74	UC	Ale jako nepřemýšlela jsem nad tím, že bych chtěla jít zrovna k hospicu teda jo. ??? příležitost, taková pracovní.	
75	UC	Já jsem dělala tady v domově...kde to je...v Chrlicích, ústav pro ??/nevidomé/ tak tam jsem pracovala, než jsem šla na tu první mateřskou.	
76	UC	Pak jsem chtěla jít zpátky a nevzali mě, tak proto jsem byla rok na tom pracáku, protože jsem nemohla nic sehnat. A toto se naskytlo, takže....	
77	UC	Vzali mě a od té doby su tady.	
78	TA	Takže naskytlo se a vám nevadilo dělat s umírajícíma?	
79	UC	No ze začátku mi to vadilo...	
80	TA	Jo vlastně.	
81	UC	Hodně. První tři měsíce jsem z toho byla špatná. To vždycky pro mě ??? přijela a řekla: a tak co? No a já jsem seděla, buď jsem brečela nebo do hospody na štamprlu.	
82	UC	Byla jsem z toho hodně špatná. Sem myslela, že tady pracovat nebudu.	
83	UC	Protože v tom domově důchodců, tak lidi tak neumírali. ?? třeba umřeli za jeden den dva, tři lidi. Což pro mě bylo, že...že to tady je takhle...prostě, že hospic, prostě od toho je.	
84	TA	Mě by zajímalo, kdy se to zlomilo. Jste říkala tři měsíce a pak najednou?	
85	UC	Nevím, nevím...ale vím, že tři měsíce byly fakt hrozný, sem si říkala: já tady asi nebudu.	
86	UC	Nevím, a pak jsem si, nevím...	
87	TA	To je asi těžko, ted' pátrat tak dozadu.	
88	UC	No těch dvanáct roků...nevím, aj ty holky mě tady držely, jako dobry kolektiv byl jo. Třeba, kdy jsem byla...když jsem oplakávala ?? tak mě tak nějak utěšovaly, jo.	
89	TA	Takže dá se říct, že i u těch zdrojů podpory ten kolektiv funguje, že si člověk může povykládat s kolegyní.	

90	UC	Jo, to taky.	
91	UC	Nevím...zatím to asi ...fakt nevím, fakt si nepamatuju.	
92	TA	Jasně, mě to jen tak zajímalo, že člověk tu byl tři měsíce, říkal si, že to nezvládne...	
93	UC	Jestli asi ta pomoc, že jim fakt můžu až do té poslední chvíle pomoci.	
94	UC	Třeba asi tak, že tady su potřeba. Asi něco takovýho.	
95	UC	Prostě mě to baví pomáhat, že...Mě asi vadí ty mladí, lidi když tu byli ze začátku. Tak to mě asi hodně rozhodilo, pak jsem si na to zvykla, že fakt prostě hospic je od toho, že aj ti mladí tady jsou a přešla jsem to nějak asi. Asi si myslím, že tak to bylo.	
96	UC	Jako nějaký úplně důvod, tak to nevím. Jestli bych si řekla, tak už teď už to a už tak budu. Nevím.	
97	TA	Tak jo, tak je to všechno. Já vám moc děkuju.	

PŘÍLOHA PXI: ZÁZNAM ZE STÁŽE V DLBSH SV. JOSEFA

19.11

Příjezd do hospice kolem 9h.

- Seznámení se s prostředím, exkurze.
- Účast u převazu dekubitu a podání intravenózních léků u jedné pacientky.
- Rozhovor se staniční sestrou o chodu hospice - o pacienty se starají registrované sestry, ošetřovatelky a pečovatelky, ty se řadí do sféry sociální. Dále zde fungují dvě psychologičky, které mají dohromady jeden úvazek. Dále lékaři. V hospici momentálně není kněz na stálo.
- Rozhovor se sociální pracovnící paní Bc. Marií Konzalovou. O náplni práce sociálního pracovníka v hospici v sv. Josefa. Realizovaný rozhovor do empirické části.
- Realizované rozhovory do empirické části diplomové práce s pečovatelkami a jednou ošetřovatelkou.

20.11.12

- Účast na velké vizitě, která se koná jednou do týdne. (Při velké vizitě byl přítomen pan primář MUDr. Ladislav Kabelka, Ph.D. ; paní doktorka, staniční sestra a vrchní sestra Mgr. Jiřina Večeřová, psychologička Mgr. Petra Fabianová a sociální pracovníce Bc. Marie Konzalová.) Velice zajímavá zkušenost. Velmi oceňuji přístup pana primáře Kabelky k pacientům. Taky snahu celého týmu vyhovět pacientům v jejich přáních a potřebách, aby pro ně byl pobyt v hospici příjemný. Byla radost dívat se na to, jak pan primář lidsky komunikuje s pacienty. Jeho přístup, volení slov. Vážím si, že jsem mohla být u toho.
- Účast na „týmu“. Což je sezení, kde se probírají postupně pacienti a jejich zdravotní stav. Týmu se účastní jak zdravotníci, tak sociální pracovníce, psychologička, kněz a všichni, kdo přicházejí do styku s pacienty.

PŘÍLOHA PXII: FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA Z DLBšH RAJHRAD

